

Anul III. Septemvrie—Octomvrie, 1909. Nr. 9—10.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 8 cor.; pe o jumăt. de an 4 cor. — Pentru România 10 Lei.
Un număr 70 fil.

Sus să avem inimile!

Fiecare vieață omenească are atâta valoare, întrucât a primit pe Dumnezeu în sine. Pentru prezent și pentru viitor fiecare vieață omenească are tocmai atâta valoare, câtă măsură de lumină și putere, de înțelepciune și forță morală, de adevăr și de bunătate dumnezeească a cuprins în sine și a întrebuințat spre a ridica și pe alții spre idealul desăvârșirii.

Știința ne spune, că tot ce se petrece în lumea fizică își primește puterea din lumina și căldura soarelui. Așa este și adevărata vieață omenească: schinteie de lumină din lumina dumnezeească și rază de căldură din bunătatea cerească, pogorâtă într'o alcătuire a lumei mărginite.

Aceasta e concepția evangheliei mântuitoare despre vieața omenească. Iar biserica a aplicat acest criteriu de apreciare a vieții, când pe acei fii ai săi, cari au strălucit prin lumina înțelepciunii și prin puterea morală a vieții curate, i-a împrejmuit de măreața aureolă a sfințeniei și i-a statorit ca pilde de urmat pentru toți credincioșii.

Spre acele mărețe și puternice figuri de ierarhi din trecutul mai îndepărtat al creștinătății, se îndreaptă gândul sufletului nostru, vrând să asemănăm pe celce a fost pentru noi: *Andreiu baron de Șaguna.* Trecutul nostru bisericesc, impunător mai ales prin îndelunga răbdare a suferințelor și apăsărilor seculare, cu anevoie ne-ar putea arăta un al doilea ierarh atât de puternic în vorbe și în fapte, ca Marele Andreiu. Vieața acestui *om nou,* care apare ca un soare strălucitor pe firmamentul bisericei noastre, nu se poate înțelege altcum, decât ca a unui *sol trimis* de Provedință, plin de har și de adevăr. Nu între noi s'a născut și a crescut,

ci la noi *a venit*, urmând unei chemări de sus, ca să săvârşească o lucrare izbăvitoare, a cărei vreme cu dor aşteptată sosise. El a venit la noi, ca ceeace a fost vieaţa sa întreagă: *cea mai frumoasă espresiă, cea mai puternică întrupare a geniului creștin al poporului nostru.*

Prin neobositele lui stăruinţe creatoare, prin înţelepciunea, bărbăţia morală și abnegaţia unui adevărat apostol, precum a fost, biserica şi poporul nostru îngenunchiat de veacuri s'a ridicat la lumina unei nouă vieţi, s'a trezit la conștiinţa unei nouă demnităţi și încrederi de propășire chibzuită şi temeinică spre idealele unui viitor mai fericit. Cu puterea personalităţii sale de apostol, înălţă conştiinţa morală a clerului și poporului credincios la un nivel neatins în trecut, și le întărì încrederea în mântuirea pământească şi cerească la sânul ocrotitor al bisericei noastre ortodoxe naţionale. Acestei biserici îi câştigă libertatea și autonomia externă potrivită fiinţei sale și împrejurărilor speciale între cari are să trăească, iar înlăuntru: prin organizaţia ce i-a dat-o, prin instituţiile culturale, prin operele spirituale, prin averile materiale cu cari a înzestrat-o, dar mai presus de toate prin duhul de vieaţă care i-l'a inspirat, — a scos-o din casa robiei de veacuri şi a aşezat-o pe bazele unui trainic progres în viitor. Şi pe ori-care teren al vieţii noastre bisericești și naţionale din timpul păstoririi lui ne-am îndrepta privirile, pretutindenea întâlnim înţelepciunea marelui spirit a Mitropolitului Andreiu, puterea caracterului său neînfrânt și dragostea nemărginită pentru biserică și neam, turnate în idei conducătoare și în fapte mari de organizare, întărire şi înălţare culturală, cari îi vor eterniza numele cu glorie la întreg poporul românesc, din generaţie în generaţie!

Astăzi îi facem pomenirea cu laudă — noi. Vom înălţa rugăciuni cucernice pentru sufletul lui, ne vom reamintì vieaţa şi faptele măreţe ale lui şi ne vom duce la lăcaşul odihnei de veci a osămintelor lui, ca să-i aducem prinos de adâncă pietate şi de vecinică recunoştinţă, pentru tot ceeace ca un bun Părinte sufletesc a făcut pentru noi. Dar să nu uităm, că săvârșind toate acestea, numai atunci îl vom sărbătorì cu demnitatea și pietatea cuvenită, dacă ne vom pătrunde sufletele de duhul lui, ne vom însufleţì de idealele lui şi vom face făgăduinţa sinceră, că-i vom

păstra şi cultiva scumpa moştenire rămasă cu aceiaş credinţă, dragoste şi înţelepciune, cu care el ne-a câştigat-o.

Dumnezeule al Părinţilor noştri, luminează-ne minţile şi înalţă-ne inimile, ca *aşa* să facem!

Iar Tu, Maică Biserică, care scăpare Te-ai făcut nouă din neam în neam, bucură-te de pomenirea Celui ales al Tău!

Dr. Nicolae Bălan.

Închinare.

— Memoriei Marelui Andreiu. —

Smeritul suflet ne purcede
Cucernic azi la închinat,
In templul măreţiei tale,
Duhovnice, prealuminat.
De-avântul strălucirii tale,
Pe-o muncă trainică urzit,
Robitul suflet azi ţi-aduce
Prinos curat şi umilit.

In lumea unor vremi păgâne
Ne-ai răsărit: luceafăr sfânt,
De tâlcu 'nţelepciunii tale
Un veac întreg truda şi-a frânt.
Robia zilelor dospite
Intr'un amar întunecat,
Cu fulgerul luminii tale
Insângerând ai sfărâmat.

Zăbava grea de veacuri strânsă
Pe-altarul unui neam trudit,
Cu dorul coborît din slavă
Povaţa ta o a sdrobit;
Şi 'nfiorat de-o sfântă clipă
Ai prins în rost prea luminos
A sufletului tău risipă
Şi-a cugetului tău prisos.

Ci zestrea ta nici azi, părinte,
Ferită de prihană nu-i,
Deşerte pravili de păcate
Ne pasc mereu pustiului;
Dar înzadar ne tinde mreaja
Ispita cu druditu-i rost,
Statornic rodul muncii tale
Ni-e vecinic scut şi adăpost.

Genunchiul deci sfios se frânge
In rugă azi la Dumnezeu:
Trimite-ne din sfânta-i slavă
Lumina sufletului tău;
Străbunei legi ne fie pază
Şi patimilor noastre sfat,
Prin tine neamul să vieze,
Părinte pururi adorat.

Seb. Stanca.

UN EPISOD DIN VIEAȚA SOCIETĂȚII SEMINARIALE „ANDREIU ȘAGUNA" IN SIBIIU.

Din viața societății elevilor seminariali din Sibiiu, voiesc a scoate la iveală o întâmplare sau episod, ce cred a nu fi lipsit de oare-care interes, mai ales, că până astăzi a rămas în afară necunoscut.

Era anul 1872, când în seminarul arhidiecezan se aflau mai mulți clerici distinși, cu pregătiri de 8 clase gimnaziale și maturitate, cari mai târziu ajungând în vieața practică, au ocupat în biserică poziţiuni de frunte, făcând onoare clerului din mitropolia noastră. Această împrejurare a adus cu sine, ca societatea elevilor seminariali să ia un avânt mai mare. Cu ocaziunea întrunirii sinodului arhidiecezan în acel an, s'a pregătit tinerimea seminarială cu un program de producțiuni bine alese, ca să se prezinteze unui public mai mare.

În Dumineca mironosițelor, s'a executat seara în ședința festivă următorul program:

1. «Omul frumos», poezie de A. Murășanu, executată de corul vocal.
2. «Fructele și speranțele vieții noastre constituționale bisericești pe bazele ei sinodale», disertațiune de Aron Hamzea, cleric a. III. (Astăzi arhimandrit etc.)
3. «Apa Bârsei», poezie de D. Bolintineanu, declamată de Simion Popescu, cleric a. III. (cunoscutul protopresbiter și profesor, distins scriitor de opuri literare).
4. «Noua călugăriță», arie italiană, cântată de Victor Popea, cleric a. I. (preot de frunte în Satulung).
5. «Limba națională» (română), disertațiune de Gregoriu Pletosu, cleric a. I. (protopresbiter, profesor și autor de cărți școlare).
6. «O panoramă în vis», poezie de A. Mureșanu, declamată de Georgiu Ludu, cleric a. II. (preot fruntaș în Preșmer).
7. «O cestiune de zi», dialog produs de Moise Toma, cleric a. II. Grigoriu Marica, cleric a. I., (morți ambii prea de timpuriu, cel dintâi ca arhivar consistorial și administrator al protopresbiteratului Seliștei, și al doilea ca paroh harnic în Coșna.
8. «Hora Unirii», poezie de V. Alexandri, executată de corul vocal.

(Vezi «Telegraful Român» Nr. 36 a. 1872 «Varietăți»).

Modul cum s'a executat acest program a produs în publicul asistent foarte număros o mulțumire și însuflețire generală, care a făcut să se vorbească cu plăcere și în zilele următoare, cât a ținut sinodul (pe atunci dura sinodul 10—15 zile), despre presta-

ţiunile bine reuşite ale tinerilor seminariali; din gură 'n gură a mers vestea laudelor asupra tinerimei până la urechile fericitului mare arhiepiscop şi mitropolit Andreiu, care din cauza infirmităţii sanitare nu putuse conduce nici sinodul din acest an, cu atât mai puţin a participa la conferenţa societăţii.

Bucurându-se de cele auzite din mai multe părţi bunul părinte m'a chemat la sine ca pe prezidentul societăţii seminariale şi spunându-mi de cele auzite, ce le-am confirmat şi eu, îmi zise: «Mein Schatz![1] Voesc să văd şi eu producţiunea voastră, tocmai aşa cum s'a petrecut în seminar; de aceea Vă poftesc să veniţi cu toţii la mine la grădină, mâne după ameazi la 4 ciasuri şi să urmaţi înaintea mea tot aşa cum aţi făcut în Seminar».

Despărţindu-mă cu promisiunea a urma întocmai, am mers de am pus din nou Societatea în mişcare, mai făcând încă o probă şi a doua zi la 4 ciasuri d. a. ne aflam cu toţii în grădina arhiepiscopească.

Această grădină avea pe atuncia cu totul altă prezentare. Era mai mare, fiindcă nu era retezată de toate părţile ca astăzi, şi din ce nu era, arăta mai mare, fiindcă avea multe cotituri cu poteci printre arbori număroşi, aşa că petrecând cineva în grădină nu era observat din nici o parte dela stradă. Cam în partea spre meazăzi a grădinei se afla pe atunci un monument frumos ridicat de mitropolitul Şaguna în memoria principelui Schwarzenberg, fost guvernator civil şi militar în Transilvania pe timpul absolutismului până la anul 1857, întru aducerea aminte de raporturile amicabile între ambii bărbaţi, din cari raporturi au urmat că Şaguna a aflat la principele însemnat sprijin la eluptarea şi apărarea drepturilor bisericii noastre de multe părţi asuprită. Acest monument, care paremi-se purta data a. 1858, de vr'o 20 de ani nu mai este. Se mai văd însă în grădina arhiepiscopească la o parte în grămadă petrile din soclu şi celalalt material din care a

[1] Cu aceste cuvinte obicinuia Şaguna a se adresa cu amabilitate către persoane confidente. Se zice că un funcţionar mai înalt român, care nu avuse ocaziune a cunoaşte mai de aproape pe Şaguna, venind la Sibiiu ca deputat la dieta din 1863—4 a făcut vizita Metropolitului Şaguna, şi încântat de afabilitatea, cu care l-a primit, a descoperit mulţumirea sa către un prietin al său, şi acela funcţionar român, care cunoscuse şi alte expresiuni de confidenţă ale lui Şaguna, — spuindu-i că Metropolitul Şaguna l-a agrăit în continuu cu: Mein Schatz; atunci întrebă prietinul care erà şi om glumeţ: «Dară Kerli nu ţi-a zis?» Nu, — răspunse cel dintâi. Atunci — replică acel prietin, încă nu ai ajuns în desăvârşita graţie a lui Şaguna.

stat monumentul dimpreună cu leul de bronz, ce era deasupra monumentului; mai stau și frasinii nobili cu ramurile inverse spre pământ, între care era așezat monumentul.

În partea mai de dindărăt a grădinii se afla la o adâncime preste 2 metri o arenă bine îngrijită cu nisip și încunjurată de toate părțile cu tufiș și arbori, printre care conducea spre arenă de 2 părți poteci ascunse. În această arenă spațioasă ca o sală mare se afla o masă dintr'o lespede de piatră rotundă și groasă și de o parte lângă ea o piatră lungăreață pentru șezut; acì la recoare vara pe timp călduros petrecea Mitropolitul Andreiu de multe-ori singur cu cetirea și în meditațiuni; aici ne-a desemnat locul unde să se producă tinerii seminariali cu programul, cu care înainte cu câteva zile făcuseră efect la conferința publică din seminar. Mitropolitul se așeză la masa de peatră și mie-mi aviză loc lângă dânsul, ca amândoi să facem pe publicul ascultător.

Începutul se făcù cu cântarea corală din punctul întâi al programului sub conducerea profesorului de cant Dimitrie Cunțanu, mergând până acì bine. Când însă clericul de a. III, Aron Hamsea, astăzi Preacuviosul arhimandrit în Bodrog, intrând mai adânc în disertațiunea sa despre: «Fructele și speranțele vieții noastre constituționale bisericești» și celelalte (vezi punct 2 din program!) începù a enumera cu căldură și elocvență faptele și meritele Mitropolitului asistent, acesta începù a lăcrăma tot mai mult după cum se continua vorbirea, pânăce pornì într'un plâns de-i curgeau șiroaie de lacrimi pe ambe părți ale obrazulni. Situațiunea devenì penibilă pentru toți cei de față, vorbitorul începù a-și perde voia, eu îi făcui semn să înceteze, dară nu încetă pânăce însuș Mitropolitul îi făcù semn. Ar fi fost să urmeze celelalte puncte din program și mai ales punct 7, care, la predarea în seminar făcuse mare efect; dar unde mai era dispoziția necesară între actori?!

Am pus deci capăt situațiunii cu cântarea în cor a «Horei Unirei» din punctul ultim al programului, iară Mitropolitul mulțumindu-ne și binecuvântându-ne ne-a dimis cu bunătate.

O explicare.

Fericitul Mitropolit Andreiu Br. de Șaguna pentru convingerile sale politice de a întra Românii în activitate și în era nouă politică a dualismului, a fost în anii din urmă ai vieții sale cu

necruţare atacat în o parte a jurnalisticei române din partea acelora, cari nici în vieaţă nu i-au fost prieteni, sau au crezut că Şaguna le stă în cale. Pentru aceste atacuri vehemente Şaguna s'a indignat şi mâhnit adânc în sufletul său, ştiind cât bine a realizat el pentru poporul român, atât pe terenul bisericesc cât şi politic.

Această stare sufletească, ce a durat mai mulţi ani, începând de pe la a. 1866, i-a cauzat boala sa de inimă, care tot mai tare s'a agravat, până ce i-a curmat firul vieţii la 16/28 Iunie 1873. El se plângea adeseori de ingratitudinea oamenilor şi jelia în sufletul său soartea poporului român din patrie, care nu a ajuns încă la maturitate a-şi cunoaşte şi preţuì pre adevăraţii săi binefăcători.

Prin cuvântarea plină de laude pentru activitatea sa mănoasă, Şaguna stingherit şi deşteptat oare-cum din pesimismul în care căzuse în timpul din urmă, a fost pătruns în sufletul său la auzul cuvintelor de recunoştinţă eşite din inima şi gura tinerimei seminariale inocente şi neatinse de valurile patimilor.

Sufletul lui Şaguna agitat şi rănit de goana ce se purta in jurnalistica română asupra lui, a aflat pe un moment odihnă şi balzam uşurător la manifestaţiunea solemnă, demnă şi sinceră a elevilor seminariali, şi în acel moment de reculegere internă lacrimi au pornit şiroaie din ochii lui.

În vara aceluiaş an (1872) a mai făcut Şaguna încă o încercare şi adecă cea din urmă a aduce pe Români la bună înţelegere pe terenul politic, îndemnându-i a fi activi şi a trimite deputaţi la dieta ţării. Spre scopul acesta a trimes la Blaj bărbaţi de încredere, cari să lucre în această direcţiune, iară în Sibiiu s'a ţinut o conferenţă politică şi comitetul activiştilor a publicat broşura întitulată: «Cauza română la a. 1872», în care se precizau punctele de mânecare şi orientare în situaţiunea politică şi se dau perspective în viitor; dar toate au rămas fără succes. Cu începutul a. 1873 agravându-se boala, Şaguna s'a retras dela orice lucrare.

Cade-se ca tinerimea seminarială, precum şi întreaga tinerime română studioasă, să cunoască pe adevăraţii binefăcători ai neamului său, să-i onoreze şi să le venereze memoria. Cade-să

ca ei urmându-le în fapte, să nutrească idealurile despre bine, adevăr şi dreptate, însuşiri, cari fac caracterul frumos şi podoaba omului!

Sibiiu, Noemvrie 1904.

Dr. Ilarion Puşcariu,
arhimandrit, vicariu arhiepiscopesc.

MITROPOLITUL ŞAGUNA ÎN REPREZENTAREA BISERICII ÎN AFARĂ.

Momentul cel mai însemnat în vieaţa şi activitatea Mitropolitului Şaguna este modul nimerit şi succes, în carele dânsul *a reprezentat biserica în afară.*

Această reprezentare este terenul *cel mai greu* în vieaţa şi activitatea pastorală. In agendele, cari privesc vieaţa şi desvoltarea *internă* a bisericii preotul şi Arhiereul lucrează între ai săi şi eventualele greşeli se pot ulterior, dacă se observează, repara. In reprezentarea bisericii în afară însă stăm faţă de alţii. Iar aceşti alţii după timp şi împrejurări pot să fie cu mai multă sau mai puţină bunăvoinţă faţă de noi şi de instituţiunea, căreia servim, sau se poate întâmpla să aibă chiar vederi, cari nu consună cu modul de vedere şi acţiune, pe carele ni-l indigitează în mod categoric doctrina positivă *divină* a bisericii, dela carea nouă *nu ne este permis între nici un fel de împrejurări a ne abate.* Astfel dela preot şi Arhiereu pentru o nimerită şi succeasă reprezentare a bisericii în afară se cere pe lângă alte multe să vadă şi să cunoască, să înţeleagă şi să pătrundă în duhul vremurilor, mai mult grele, decât favorabile, precum şi tactul şi precauţiunea trebuincioasă spre a afla *forma nimerită,* în carea să putem reprezenta cu demnitate: *ceeace suntem, ceeace simţim, şi ceeace dorim a realiza prin biserică.*

În toate aceste direcţiuni Şaguna a fost la înălţimea misiunei.

Cel dintâi act, prin carele s'a prezentat pe acest teren este rugarea subşternută la vârsta sa de 18 ani sub dto 29 Decemvrie 1829 cătră palatinul ţării, spre a dobândi dela preaînaltul loc concesiune ca să poată rămânea în religiunea şi biserica strămoşească. Forma, în carea este scrisă această rugare şi modul, în carele Şaguna şi-a susţinut punctul său de vedere înaintea comisiunii esmise de comitatul Pestei, precum şi ţinuta

dânsului în examenul de şese săptămâni — prescris pe atunci pentru ceice voiau să treacă dela biserica romano-catolică la altă confesiune — prestat de Şaguna înaintea profesorului de religiune dela universitatea din Pesta, cu numele Popol, — dovedesc, că Şaguna încă la vârsta de 18 ani a reprezentat în mod demn credinţa şi biserica străbună.

Această demnitate transpiră din toate actele sale ulterioare şi se constată în o formă văzută imediat după întrarea sa în funcţiune ca vicar şi mai târziu ca Episcop al eparhiei Ardealului.

Dânsul adecă şi-a făcut studiile teologice şi a întrat în cler la Metropolia din Carlovăţ într'un timp, când la coreligionarii sârbi se formase un puternic curent de a da bisericii foste comune a Românilor şi a Sârbilor deopotrivă până la anul 1864 şi respective până la 1868, prin ajutorul şi sub influinţa ierarhiei, un timbru special naţional sârbesc. Faţă de acest curent Şaguna şi-a susţinut nealterată credinţa şi convingerea, carea izvoreşte în mod neîndoios din doctrina bisericii ortodoxe răsăritene.

Această doctrină perhoreschează formarea astorfel de curente greşite şi, pe lângă susţinerea unităţii dogmatice, pretinde în mod categoric imperativ respectarea individualităţii naţionale a tuturor popoarelor cari constituesc biserica ortodoxă răsăriteană.

În deplină conştiinţă a acestei doctrine, bazată pe caracterul pozitiv divin al bisericii încă la 16/28 Martie 1849 se adresează Şaguna cătră patriarhul din Carlovăţ Iosif Raiacsics prin o adresă în carea îl roagă «*să promoveze independenţa ierarhiei române de cea sârbească*» precum şi «autonomia Românilor în privinţa religiei», sub carea, — precum se exprimă dânsul — «eu nimic alta nu înţeleg, decât regimea sau guvernarea cea dinlăuntru a ierarhiei române de tot independentă dela cea sârbească, dar ierarhiile aceste două să fie o biserică după religie, după credinţă şi după dogme, aşa, cât în privinţa aceasta o ierarhie fără de cealaltă *nimica să nu judece, nici să nu decidă*».

Din această adresă mai estragem aici următorul pasaj, din carele se vede în mod clar intenţiunea ce o urmărea Şaguna prin opul cel mare al vieţii sale: despărţirea ierarhică şi reactivarea vechei noastre Mitropolii istorice şi anume:

«Jur pe Dumnezeu cel viu, că îndemnul acestei scrisori a mele nu este oarecare deşărtăciune, ci singura strădanie, care o am ziua şi noaptea, ca să folosesc bisericii şi creştinătăţii noastre întregi *fără deosebire de limbă şi seminţie.* Te încredinţez mai departe pe Fericirea Ta şi despre aceea, că numai independenţa ierarhiei române dela cea sârbească e *unica mijlocire*, care, în locul urei cei vechi şi în locul sfezii cei reciproce între aceste două naţiuni, poate să producă *iubirea cea cerştinească şi înţelegerea cea frăţească*».

La 18 Aprilie 1849 Episcopul Şaguna trimite această adresă şi episcopului eparhiei române din Bucovina Eugeniu Hacman, cerându-i opiniunea în această cestiune pe lângă o scrisoare în care îşi exprimă în mod mai amănunţit punctul său de vedere în acest obiect. Din această scrisoare estragem aici cele cuprinse în punctul 10 şi anume următoarele:

«Pofteşte preoţimea şi naţiunea română din Ardeal, Bănat şi Ungaria organizaţiunea bisericii noastre în chipul acela, ca biserica lui Dumnezeu fiind *una şi aceeaşi a Românilor şi Sârbilor, să fie mamă*, carea fără deschilinire de naţiune să îmbrăţişeze pe fii săi şi să fie comună, dar nu privilegiată pentru naţiunea sârbească, căci de va pofti naţiunea sârbească una ca aceasta, va lucra împotriva canoanelor bisericeşti şi va cădea tocma în păcatul acela, pentru care a poftit biserica sârbească a se scăpa de ierarchia grecească, carea numai greci punea de preoţi, Arhierei, Metropoliţi şi Archiepiscopi«.

Scrisoarea adresată patriarchului Raiacsics este baza şi începutul lucrărilor ulterioare, săvârşite de dânsul. Din această scrisoare şi din scrisoarea adresată Episcopului Hacman rezultă următoarele:

1. Şaguna a funcţionat ca preot şi dignitar bisericesc până la intrarea sa în serviciul eparhiei Ardealului sub influinţa curentului greşit amintit mai sus. Purtând însă adânc imprimat în inima sa sentimentul *biblic şi canonic,* carele l'a caracterizat în întreagă vieaţa, — acest curent nu numai că nu l'a putut atrage şi ademeni, ci tocma din contră l'a întărit în convingerea, că el invoalvă o *primejdie* pentru desvoltarea ulterioară a bisericei. Şi în conştiinţa datorinţei sale arhiereşti atrage atenţiunea patriarhului asupra acestei primejdii, cerându-i sprijinul pentru re-

stabilirea stării canonice, astfel, ca atât biserica română, cât şi biserica sârbească în cele ce priveşte administraţiunea internă să fie independente una de alta. Cu atât mai mare şi *mai puternică* să fie însă între aceste două biserici legătura în cele spirituale dogmatice.

2. Prin acţiunea iniţiată Şaguna constată în această scrisoare, că face cel mai bun serviciu atât neamului românesc, cât şi neamului sârbesc, «în a cărui mijloc aşa îndelung a trăit fericit şi îndestulit şi a gustat atâtea bunătăţi». Şi deci intenţiunea şi lucrările săvârşite de Şaguna pentru realizarea despărţirei ierarhice sunt curat numai efluxul convingerii sale canonice şi dorul său de a contribui la întărirea bisericii.

3. Forma, în carea scrie Şaguna această scrisoare este — precum să exprimă dânsul: modul în carele se adresează «fiul cătră părintele său».

4. In scrisoarea cătră Hacman se exprimă Şaguna mai detaiat în chestiunea, ce urmăreşte. Şi în aceasta scrisoare în fond Şaguna dă expresiune convingerilor sale canonice, iar în formă relevează *manierea*, care caracterizează pe Arhiereul pătruns de chemarea sa.

Nici una din aceste scrisori nu a avut rezultatul intenţionat şi dorit de Şaguna; dar prin aceasta nu perd din valoarea lor. Ele sunt şi rămân mărturie viie în privinţa modului, în carele a reprezentat Şaguna biserica în afară.

In acest mod şi în acest ton sunt redactate toate scriptele lui Şaguna. Din cele multe scripte ale sale de această natură mai extragem aici următoarele:

1. In memorialul subşternut la 1851 ministeriului de culte şi instrucţiune publică, prin carele motivează din punct de vedere canonic cererea Românilor pentru restaurarea vechei noastre Mitropolii istorice, — dupăce în fond expune în mod exact şi amănunţit baza şi poziţiunea de drept a bisericii române, — şi pe baza canoanelor arată, că Mitropolia din Carlovăţ «este datoare a îngriji pentru restaurarea vechei noastre Mitropolii», — pune următoarea întrebare:

«Avem noi Românii de credinţa răsăriteană dreptul de a cere dela Maiestatea Sa restaurarea mitropoliei noastre apuse din pricina goanelor»?

La aceasta întrebare Şaguna răpunde în următorul mod:

«Se ţine de datoria fiecăruia a nu supăra pe nimeni *cu cereri şi pofte nedrepte*, căci o astfel de manieră nu numai vatămă pe acela, dela carele să cere ceva, ci păcătueşte chiar şi în contra dreptăţii şi a cuviinţei. Precum fiecare singuratic e dator a se ţinea în toate întreprinderile sale între hotarăle cuviinţei şi dreptăţii, tocma această îndatorire o are şi un popor întreg, de a-şi cerceta mai întâi cu deamăruntul toate lucrările sale, cari sunt a se da publicităţii, iară cu deosebire a socotì bine acele dorinţe ale sale, care se vor aşterne supremului tribunal de stat.

Această cererere a Românilor (pentru restaurarea mitropoliei) este bazată pe dreptul istoric, şi deodată *are pe partea sa* canoanele bisericii răsăritene.

2. In rugarea subşternută de Episcopul Şaguna Maiestăţii Sale sub dto 24 Noemvrie 1852 în carea se plânge contra ţinutei patriarhului din Carlovăţ, observată faţă de dânsul la sinodul electoral, întrunit acolo la 27 Octomvrie acelaş an pentru deplinirea scaunelor episcopeşti din Arad, Timişoara, Vârşeţ şi Buda, la care fusese invitat şi dânsul prin resoluţiune preaînaltă şi la care a participat faptice şi adecă: că patriarhul încă la deschiderea acelui sinod pe dânsul în contra resoluţiunii preaînalte şi în contra insistenţii comisarului contele Coronini, exmis din partea Maiestăţii Sale la acest sinod în calitate de comisar, n'a voit să-l admită a participa la acel sinod sub cuvânt, că aceasta nu o ar permite privilegiile sârbeşti, — scrie între altele următoarele:

«Incă prin resoluţiunea preaînaltă din 8 Decemvrie 1786 s'a decretat, că Episcopii din Ardeal şi Bucovina, aparţin la iurisdicţiunea Mitropoliei din Carlovăţ, cu excepţiunea acelor agende, cari privesc în special naţiunea sârbească; şi dupăce acele privilegii, schimbându-se în biserică situaţiunea, prin faptul, că credincioşii, cari aparţin Mitropoliei din Carlovăţ nu constau numai din Sârbi, *ci în maioritate preponderantă sunt Români*, nu mai pot fi luate în considerare în judecarea cestiunilor, cari privesc biserica, totuşi Sârbii, cari formează numai *partea cea mai mică* a credincioşilor, cari compun biserica, — continuă şi acum a procede numai în sensul privilegiilor, iar prin această procedură o parte (cea mai mică) a credincioşilor sunt «*stăpâni*», iar ceealaltă (partea cea mai mare) sunt degradaţi la starea de «*heloţi*».

Românii au trebuit să primească Episcopi de naţionalitate sârbească, iar aceştia s'au făcut propagatorii sârbismului între Români, au întrodus în şcoalele şi bisericile române limba slavă, şi au instituit între Români preoţi şi protopopi sârbi. Supremaţia, ce o au exerciat Sârbii faţă de Români, a produs în aceştia convingerea, că dânşii numai atunci vor înceta de a fi trataţi ca fii maşteri ai bisericei, dacă vor avea ierarhiă, ieşită din propriul lor popor, — precum şi-au avut Românii această ierarhiă până la sfârşitul veacului al şaptesprezecelea! Această tendinţă a Românilor până la 1848 a fost privită şi de Sârbi cu bunăvoinţă. Mai târziu însă patriarhul o a declarat de o tendinţă condamnabilă, — sub cuvânt, că Mântuitoriul nu a întemeiat nici biserică grecească, nici sârbească sau românească.

Aceasta memorabilă adresă o încheie Şaguna, rugând pe Maiestatea Sa să se îndure prea graţios a supune prea înaltei apreţiieri recursele Românilor pentru restaurarea ierarhiei proprie.

3. Sub dto 30 Noemvrie 1853 ministrul de culte şi instrucţiune publică a provocat pe Episcopul Şaguna a-i subşterne un plan de organizaţiune al consistoriului eparhiei sale.

La aceasta provocare prin reprezentaţiunea, subşternută sub dto 23 Octomvrie 1854, Şaguna răspunde ministrului, că nu poate subşterne planul cerut mai nainte de a se rezolvì rugările Românilor subşternute Maiestăţii Sale pentru restabilirea Metropoliei române şi mai nainte de a se reabilita starea normală canonică în biserică.

Din acest răspuns cu privire la formă reproducem aici următorul pasaj, şi anume: «Insemnătatea ordinului ministerial adresat mie sub dto 23 Noemvrie 1853, îmi dă ocaziunea a mă adresa către Excelenţa Voastră cu toată încrederea şi a Vă expune situaţiunea penibilă, în care mă aflu — pentru bunăvoitoarea apreţiare şi pentru îndeplinirea cererii mele. Mai nainte de a mă lăsa în amănunte mă văd silit a dechiara, că nu o fac aceasta din duh de opoziţiune, — din contră î-mi voi expune vederile mele condus de alipirea şi încrederea, ce o am dovedit totdeauna faţă de înaltul guvern. De aceea îmi permit a-vă ruga să priviţi această expunere a mea de o mărturisire confidenţială».

Am înregistrat aici cuvintele Arhiereului neobosit în strădania de a redobândì sfintei sale biserici poziţiunea, carea «după

dreptul istoric și după sfintele canoane» îi compete. Am voit prin aceasta, ca după 36 de ani dela moartea sa să continue a ne vorbì dascălul măiestru în ale reprezentării în afară a bisericii, — pentruca glasul lui să ne cheme a intra și a pătrunde în sufletul lui, — și prin aceasta să adaogem zilnic căldurii inimii noastre pentru a da vieața trebuincioasă organismului clădit de dânsul chiar prin forma deamnă a reprezentării bisericii în afară: reactivarea mitropoliei și autonomia bisericească. Șaguna a clădit și ridicat prin neobosita sa strădanie, prin tactul și înțelepciunea sa mărețul edificiu, carele constitue podoaba și cea mai însemnată avere a noastră, — lăsând în sarcina posterității lucrările ulterioare, prin cari să-i dăm sfintei noastre biserici *splendoarea ce i-se cuvine ca biserică a Domnului.*

Și aici, în punctul acesta, stăm în fața problemei celei mai grele.

Șaguna reprezentat cu demnitate: «ceeace suntem, ceeace avem și simțim, și ceeace dorim a realiza prin biserică». A fost succeasă strădania și munca depusă de dânsul în această direcțiune; iar izvorul acestui succes îl aflăm în faptul, carele rezultă din toate acțiunile sale, și anume:

Șaguna a fost preot și arhiereu, și numai preot și arhiereu.

Prin faptul acesta Șaguna și-a făcut sieși loc în șirul bărbaților mari, cari au dat suflet și viață bisericii, — și și-a ridicat sieși monument de trăinicie în sufletul și inima bisericii și neamului românesc. Amintind de acest splendid monument astăzi atât de puternic în sufletul și inima noastră, admirându-l și privindu-l cu deplină evlavie, stând în fața lui, — ni-se impune o însemnată datorință, carea nu ne este iertat a o pierde niciodată din vedere, și anume:

Monumentele ridicate din peatră sau din metal sunt supuse *dintelui vremurilor*, cari pot să le deterioreze, și să le facă să dispară. Monumentul, carele și l-a ridicat sieși Șaguna nu este expus vijeliilor și furtunilor, cari vedem că-și fac cursul lor în natura fizică. Este expus însă la mult mai mari vijelii, decum sunt vijeliile, cari le vedem ivindu-se și perondându-se în natură. Sunt vijeliile, cari prin *curentele greșite și contrare direcțiunii și scopului sfânt al bisericii* se formează neîntrerupt în lume și între oameni. La aceste vijelii ne-a atras atențiunea Șaguna însuș,

când la deschiderea congresului constituant din 1868 a enunţat memorabilele cuvinte: «de acum înainte depun soartea şi viitoriul bisericii în mânile acestui congres şi a celor ce-l vor urma». Sunt de mare valoare istorică aceste grele cuvinte ale Arhiereului, enunţate în timpul, când pe orizontul sfintei noastre biserici se ivise un nou soare, *soarele vieţii constituţionale.* Ele ne atrag atenţiunea asupra vijeliilor, cari pot să vină asupra bisericii, — şi în acelaş timp ne indigitează şi modul de apărare contra acestor vijelii, carele este numai unul: *să întrăm şi să trăim în modul de gândire şi acţiune,* indigitat de Şaguna, carele nu este glasul *omului,* ci emanează din glasul neînşelător al evangeliei şi bisericii Domnului. Iar acest glas chemaţi suntem a-l valora tocmai în reprezentarea bisericii în afară, — care reprezentare astăzi şi de astăzi înainte nu se manifestează numai atunci, când vorbim cu alţii; ci mai cu seamă când vorbim cu noi înşine, *în vieaţa internă a bisericii.*

Observăm aici faptul istoric, că între singuratecele confesiuni veacuri multe s'a purtat luptă împreunată cu dispute fără sfârşit asupra întrebării: «care biserică şi care confesiune reprezentează în mod mai nimerit glasul evangeliei Domnului?». Şi lupta între biserici s'a purtat pe terenul dogmatic, şi o cheltuială de muncă zadarnică s'a depus în această luptă, nu numai fără nici un rezultat practic în desvoltarea popoarelor, ci tocmai din contră a împedecat popoarele în desvoltare. Astăzi situaţiunea şi pe acest teren s'a schimbat, sau este pe cale de a se schimba. Astăzi acea biserică şi confesiune se reprezentează în mod mai nimerit în afară, carea creşte poporul său în *religiositate şi moralitate mai aproape de glasul şi spiritul evangeliei.*

Acest mod de reprezentare ni-l indigitează Şaguna prin instituţiunile create de dânsul şi, pe lângă modul, în carele dânsul a manuat agendele spirituale ca un valoros mijloc pentru realizarea acestui mare scop ne-a lăsat de moştenire: reactivarea mitropoliei, autonomia şi constituţiunea bisericească.

Augustin Hamsea.

CUVÂNTAREA

părintelui protosincel *Dr. Elie Miron Cristea,* ţinută în catedrala română din Sibiiu la sfânta liturgie din 12 Octomvrie 1909, celebrată din incidentul deschiderii adunării generale a «Asociaţiunii» etc.

In numele Tatălui şi-a Fiiului şi-a Sf. Duh...

«Poporul, cel ce şedea în întunerec a văzut «lumină mare, şi celor ce şedeau în locul şi «în umbra morţii li-a răsărit lumină».
E. Mateiu IV. 16.

Inaltpreasfinţite! Iubiţi ascultători!

Un vechiu slujitor la altarul catedralei noastre metropolitane, pe atunci în Alba-Julia, anume metrop. Simion Stefan, a fost cel dintâi, care încă la an. 1648 a constatat lipsa unei desvoltări unitare a limbei noastre naţionale. In *«predislovia cătra cetitori»* dela traducerea românească a Noului Testament (pct. 4.) declară el în deplină cunoştinţă de cauză, *«că cuvintele trebue să fie ca banii; că banii aceia sunt buni, cari umblă în toate ţările; aşa şi cuvintele acelea sunt bune, care le înţeleg toţi».*

În consecinţa acestui adevăr arată el, că *«ni-am silit încât am putut să izvodim aşa, cum se înţeleagă toţi»*; dară — lipsind cuvintele româneşti sau necunoscându-le — a trebuit adeseori să păstreze numirea străină din originalul folosit la traducere. Şi — dacă nu a putut scrie atunci pe înţelesul tuturor — zice el — «vina este a se căuta la acela, care pe Români ni-a împrăştiat în atâtea părţi şi ni-a amestecat cu atâtea alte limbi».

Cu toată constatarea aceasta clară şi hotărîtă, abia numai după veacuri ne-au îngăduit împrejurările trecutului vitreg a ne întemeia *unele aşezăminte culturale,* în cari limba noastră românească să fie *întrebuinţată* numai.

Dară desvoltarea şi cultivarea limbei o mijlocesc productele literaturei naţionale; şi aceasta se desvoaltă şi înfloreşte acolo, unde există terenul prielnic şi rodnic pentru o cultură generală. Iară o însoţire a puterilor pentru a uşora desvoltarea literaturei române şi a culturei poporului român abia s'a putut înfiinţa la 1861.

Partea leului la crearea acestei instituţiuni a avut-o tot un mare arhiereu al nostru, nemuritorul Şaguna. Tinărul pretore şi acum octogenarul academician Ioan cav. de Puşcariu a dat ideea unei asemenea însoţiri într'o corespondenţă trimisă «Telegr. Român» din Veneţia, în ţara Făgăraşului, unde trăia pe atunci; iară neadormitul nostru arhiereu Andreiu a îmbrăţişat această idee cu toată căldura, a iniţiat toţi paşii pentru întruparea ei, suflând din duhul său cel dătător de viaţă în toată mişcarea pornită în jurul întemeierii «Asociaţiunii» de azi.

Aflându-ne în pragul centenarului lui Şaguna, a cărui prăznuire se începe zilele viitoare, îndatoraţi trebue să ne simţim mai ales noi — adânc recunoscătorii slugitori ai bisericei — a scoate în deosebi acuma la iveală fie şi numai în treacăt, momentele mai însemnate din jurul întemeierii acestui aşezământ; arătând cum cei 180 fruntaşi Români — cari au iscălit

rugarea lor dela 10 Mai 1860 către locotenenţa cesaro regească din Sibiiu, pentru a se încuviinţa ţinerea unei consfătuiri prealabile în scopul înfiinţării Asociaţiunii — au cerut, ca să trimită răspunsul episcopului Şaguna, convinşi fiind toţi de puterea creatoare, ce zace în mânile acestui rar bărbat.

Şaguna — primind răspunsul — a lucrat proiectul prealabil de statute şi la 6 Decemvrie 1860 la transpus pe calea aceleaşi locotenenţe ardelene la Coroană, spre cuvenita ei orientare asupra scopului urmărit.

Şaguna este acela, carele în toamna anului 1860, reîntorcându-se acasă dela Viena, ne spune că s'a informat «pe cale privată despre modul, carele să ne înlesnească ajungerea scopului la înfiinţânda Asociaţiune, ce aşa cu sete mare o dorim».

Şaguna a convocat, deschis şi condus în 9/21 Martie 1861 conferenţa pentru facerea pregătirilor şi statorirea definitivă a statutelor. Conferenţa s'a ţinut în casele Seminarului de atunci. Intreg statul major a lui Şaguna era în jurul lui la acea conferenţă. Şaguna cu acel prilej a binecuvântat cu mâna sa norocoasă primul început, zicând: «din parte-mi mă oblig că voiu sprijinì scopul Asociaţiunii noastre, încât va sta în puterile mele, căci acì voiu fi norocos a auzì sunetele cele dulci ale limbei mele materne, care la streini nu s'au învrednicit de atenţiune, însă acelea cu atât mai scumpe sunt inimei mele».

De aceea nemuritorul George Bariţiu mulţumeşte lui Şaguna «pentru ostenelele şi sacrificiile, ce a binevoit, precum în nenumărate alte cazuri, aşa şi cu ocaziunea aceasta a le aduce în cauza naţiunii; şi îl roagă să primească şi mai departe purtarea treburilor în privinţa Asociaţiunii cestionate până la deplina înfiinţare...»

Şaguna a trimis proiectul definitiv de statute, cerând aprobarea. El a convocat şi condus adunarea de inaugurare şi constituire a «Asociaţiunii» din 23 Octomvrie (4 Noemvrie) 1861, carea s'a ţinut tot în casele Seminarului.

Şaguna a fost ales întâiul ei preşedinte, în care calitate a funcţionat mai mulţi ani, învingând greutăţile începutului şi pornind mersul normal al afacerilor.

Tot *Saguna* a pus la dispoziţia Asociaţiunii întâiul local pentru birou: cancelarie, arhiv şi bibliotecă, adaptând anume o odae a Seminarului său eparhial spre scopul acesta, ca astfel neîntrerupt să aibă sub aripile sale ocrotitoare noul aşăzământ.

Şaguna a fost acela, care s'a despărţit de fruntaşii, cari au luat parte la inaugurare, cu cuvintele calde şi pline de înţeles: «*să ne reîntâlnim la masa mamei noastre comune; să ne îndulcim de limba, naţionalitatea şi de toate câte sunt ale Românului.* Luaţi sama, în ce momente şi în care epocă vieţuim. Popoarele mai 'nainte au putut trăì fără literatură; iară astăzi aşa ceva este curat peste putinţă; ... să nu uităm că puterea minţii şi a geniului, ştiinţele şi artele sunt, cari în zilele noastre dau popoarelor tăria şi le asigură viitorul».

Pentru aceste merite ale lui Şaguna, înflăcăratul Român *Tim. Cipariu* încheie constituanta cu o caldă mulţămită la adresa lui Şaguna, invitând pe toţi, să dorească «*acelui mare bărbat al naţiunii,* — carele dela început cu căldură a cuprins la sinu-şi şi fără preget a condus până în momentul de acum idea acestei Asociaţiuni, — *din inimă călduroasă, cu sinceritate nefăţărită şi cu resunet străbătător, ca cel ce l-a înălţat la această mare treaptă, să-i insufle purtare de grijă părintească, pentru naţiunea română, nunumai în cele sfinte şi dzeeşti, ci şi în cele ce se ţin de bunăstarea unui popor demn de o soartă mai bună...* În fine îl roagă, să binevoiască a cuprinde şi a adăpostì, a ajuta şi a sprijinì această tinără societate, pe care o a iubit şi o a ocrotit dela leagăn până în momentul de faţă, când trece în realitate».

Iubiţi ascultători!

Eu cred, că şi numai din înşirarea acestor momente v'aţi ales toţi cu convingerea, că marele nostru arhiereu Andreiu este şi adevăratul întemeietor al Asociaţiunii de azi.

Am constatat acest adevăr, deoparte condus de sf. datorinţă de a vă invita pe toţi, cei întruniţi la adunarea generală a Asociaţiunii din 1909, ca să acoperim şi pe calea aceasta şi dela acest loc sfânt cu o floare de adâncă recunoştinţă memoria marelui bărbat al bisericei şi neamului; iară de altă parte am voit să reînviez — nu cu glasul meu debil — ci prin însăşi cuvintele calde ale lui Şaguna, venite din altă lume, interesul pentru Asociaţiune şi pentru cultura noastră naţională; căci ce poate fi pentru noi azi mai convingător, decât reaprinderea unor schintei din mintea luminată a lui Şaguna, şi ce poate fi mai mişcător decât atingerea razelor calde din sufletul lui dătător de viaţă?

*

Paşii lui Şaguna au fost în privinţa aceasta însoţiţi de sprijinul puternic şi unanim al tuturor fruntaşilor Români, fără deosebire de confesiune, şi îndeosebi de ajutorul valoros al metropolitului Iosif Sterca Şuluţ dela Blaj.

Sub impresiunea frumosului avânt şi a puternicei solidarităţi, manifestate de toţi Românii, mulţi fruntaşi şi-au zis atunci cu evang. Mateiu: «Poporul (nostru) cel ce şedea în întunerec a văzut lumină mare, şi celor din întunerec şi din umbra morţii le-a răsărit lumină», spre mântuirea lor.

Această lumină — credeau ei — s'a aprins poporului nostru prin noua «Asociaţiune».

Dacă aruncăm o privire peste trecutul ei de 40 ani, trebue cu plăcere să constatăm, că «Asociaţiunea» a făcut multe lucruri bune şi de folos. A adunat documente privitoare la trecutul nostru; a publicat reviste; a tipărit cărţi ştiinţifice şi poporale; a întemeiat o şcoală civilă de fete, de mare folos pentru clasa noastră inteligentă; a împărţit ajutoare la tineri de bune speranţe; a făcut începutul unui muzeu naţional; a întemeiat biblioteci poporale în o mulţime de comune; a început mai ales

în anii din urmă a străbate mai adânc în masele mari ale poporului nostru, sădind sământa unei culturi temeinice şi sănătoase.

Cu toate acestea sub raportul uriaşelor noastre trebuinţe e prea puţin rezultatul, la care am putut ajunge în curs de 40 ani.

*

Cauza principală este a se căută fără îndoială în *puţinul sprijin moral şi material al marelui public românesc.*

Focul primului entuziasm s'a domolit; interesul multora s'a răcit. Îndemnul marelui Andreiu din cuvintele: «*Să ne întâlnim la mama noastră comună*» l-au uitat tocmai aceia, cari aveau datorinţa a sta în frunte şi a ne încuraja cu înfăţişarea lor.

Avem — nu-i vorbă — şi azi bărbaţi aleşi, cari cu desinteres muncesc pe terenul culturei noastre naţionale; dar pe aceştia «*puţini buni*», pare că îi întâlnim pretutindenea, atât la muncă spirituală, cât şi la jertfele materiale, ce ni-se cer pentru scopurile ideale ale poporului.

Afară de aceşti «puţini buni» însă, mai există durere mulţi bărbaţi români, cari dela popor şi-au câştigat în timp relativ scurt zeci de mii avere, şi în schimb nu dau nimic pentru înaintarea lui, sau apoi — când la 500 ani se zideşte o asemenea catedrală, ca cea de faţă — barometrul însufleţirii lor naţionale se ridică cel mult până la 20—30 cor. Încolo însă nu se lipsesc de nici o plăcere uşoară, oricât ar fi de costisitoare.

O asemenea nepăsare faţă de aşezămintele, dela cari atârnă viitorul nostru, nu mai poate fi tolerată. Cercurile noastre conducătoare trebue să tindă spre maturitatea de a şti face selecţiunea cuvenită între oameni, dacă vrem un progres mai vădit.

Un înţelept neamţ din zilele noastre[1], meditând asupra stării neamului său, constată durerosul adevăr: «În Germania poţi fi foarte bogat, incult, poţi să nu fi dispus la nici o jertfă pentru vre-un scop cultural, fără ca să te expui dispreţului obştesc. Acest nou soiu de bogăţie a aşezat vieaţa socială pe o bază curat materială şi a prefăcut-o într'un blăstăm pentru ceice nu pot scăpa de înrâurirea ei».

O asemenea concepţie revarsă mult rău în vieaţa socială a oricărui popor. Şi dacă un neamţ cu 60 milioane de suflete, cu cultură de veacuri, cu averi mari la spate, vorbeşte aşa, cum să vorbim noi, fiii unui popor mic şi în toate privinţele înapoiat, mai ales că şi noi zilnic putem vedea cum oameni fără nici o vrednicie, cari n'au jertfit nimic, nici muncă spirituală nici alt sacrificiu de samă, pentru un scop ideal, se ridică sus pe scara ierarchică a vieţii noastre sociale, unde produc mai mult rău, ca şi dacă n'ar fi de loc.

Asemenea tipuri găsim multe în clasele de sus; iară cele de mijloc au acceptat mai ales la noi Românii de dincoace de Carpaţi, un rău obiceiu străin, învăţul chefurilor fără saţ. Este general şi tipic cazul următor: E de

[1] Alfred Lichtwark, directorul halei de arte din Hamburg în cartea sa «Der Deutsche der Zukunft».

pildă târg de săptămână în oarecare orăşel de provincie. Amurgul îşi întinde umbrele sale peste şatrele despoiate de cumpărători. Târgoveţii cu paşi repezi au plecat spre satele lor. Numai dinaintea restaurantului cutare aşteaptă de ciasuri 2—3 trăsuri nemişcate, pentrucă proprietarii lor: dascăli, notari, negustori, ba durere chiar şi preoţi, încă n'au fost în stare a golì până în fund vinul din buticica cârcimarului; încât până şi la încălecare, noaptea târziu, au trebuit să mai golească în uliţă câte un păhar două de vin.

Pentru asemenea lucruri sunt bani; iară «Asociaţiunea» după 40 ani de existenţă abia are din trei milioane de Români 1909 membri.

*

Această ruşine nu se mai poate ascunde. Ea trebue recunoscută.

Aşa nu mai merge. Dacă ne iubim sincer, trebue toţi să-şi arete însufleţirea nu cu gura, ci cu fapta. Când dulcea noastră limbă este strâmtorată, nu-i iertat nimănui să stee nepăsător, ci toţi sunt datori a sărì cu ce pot în ajutorul aşezămintelor chemate a o cultiva, căci ea e o mare comoară a neamului.

Înflăcăratul T. Cipariu pare că ne şopteşte din mormântul său cuvintele de încurajare, cu cari s'a încheiat Constituanta «Asociaţiunii».

...«un tesaur nepreţuit... un tesaur născut cu noi dela ţiţele maicei noastre, dulce ca sărutările măicuţelor, când ne aplecau la sinul lor, tesaur mai scump decât vieaţa, tesaur — care de... l-am perde, de vom suferì vre-odată, ca cineva cu puterea, au cu înşălăciunea, au cu momele, să ni-l răpiască din mânile noastre, — atunci mai bine, mai bine să ne înghită pământul de vii; să ne adunăm la părinţii noştri cu acea mângăere, că nu am tradat cea mai scumpă ereditate, fără de care nu am fi demni a ne numì fiii lor: limba românească».

Aşa trebue să judece astăzi toţi, oricare ar fi poziţia lor, oricare ar fi viitorul, ce-i aşteaptă, şi oricari ar fi săgeţile, ce se pot îndrepta înpotriva lor.

Trebue deci toţi — fără deosebire — să ascultăm în această privinţă de îndemnul apostolului Iacob, care ne zice: «Fiţi făptuitorii cuvântului, iară nu numai ascultătorii lui, amăgindu-vă pe voi înşi-vă». (I. 22).

Câmpul e întins şi lat; ogorul încă-i înţelenit; munca ce se cere e grea. Deci toţi trebue să între în şirul celor ce jertfesc ori muncesc pentru cultura naţională, întemeiată pe tradiţiile puternice ale vieţii noastre creştineşti şi ale literaturii bisericeşti, precum şi pe izvorul cel nesecat al literaturii poporale.

Viitorul fiecărui popor zace în propriile sale rădăcini; deci spre a întărì aceste rădăcini trebue să ne coborîm toţi, în masele mari ale poporului şi — conform programului statorit pentru Asociaţiune de însuş Şaguna «să deşteptăm prin mijloace naţionale facultăţile, va să zică, cugetările cele senine şi serioase în poporul nostru, ca să cunoască fiinţa sa şi destinaţia sa, şi să o ştie întrebuinţa spre tot binele, precum şi alte naţii fac astăzi aceasta şi precum este spiritul cel civilizator al veacului».

Căci nefăcând aceasta — va trebuì cu durere să aplicăm şi în viitoarele manifestaţiuni ale vieţii publice din această ţară la cea mai mare parte a poporului nostru cuvintele prorocului Osia: «Tace poporul, căci n'are ştiinţă», (IV—6) adecă n'are cultura de lipsă; doarme. Înţeleptul bărbat de stat ungar Franc. Deák a zis odată: «In timpul nostru numai acea naţie are viitor politic sigur, care se nizueşte serios a se ridica la nivelul culturii generale, şi a înainta mereu pe acest nivel».

Deci «minte, minte, (adecă cultură) mărită naţie română, dacă vreai să te ridici din somnul cel de moarte la un viitor mai bun!

*

Cu acestea încheind rog pe Părintele cel ceresc, cela ce a trimis pe prea sf. său duh preste apostoli, dându-le putinţa a învăţa pe fiecare popor în limba sa proprie, ca să binecuvinteze toate aşezămintele noastre culturale şi îndeosebi «Asociaţiunea pentru literatura română şi cultura poporului român», care azi şi mâne îşi ţine în oraşul nostru adunarea sa generală, precum şi pe toţi bărbaţii, cari muncesc ori jertfesc pentru cultura noastră naţională, singurul mijloc, ce — pe acest pământ — ne poate trece la limanul de mântuire, spre care de atâta vreme nizuim. Amin.

ŞAGUNA ŞI CÂNTAREA BISERICEASCĂ.

I.

Unul dintre mijloacele de căpetenie, prin cari se poate deştepta, susţinea şi cultiva sentimentul religios mai cu samă în masele poporului, este cântarea bisericească, şi aceasta pentru influinţele de tot felul ce a avut şi are asupra dispoziţiilor sufleteşti ale omului. Aceste influinţe, din punct de vedere psihologic pot să fie: estetice, patetice şi sociale.

a) Înriurinţa estetică produce plăcere şi ne pune în poziţia de a putea gusta frumseţa cântării. Ea se naşte din apercipiarea tonurilor nu ca ceva singuratic şi fragmentar, ci ca un întreg armonic. Căci, deşì cântarea ni-se prezintă totdeuna ca un şir de tonuri singuratice, ele însă, în totalitatea lor, trebue să provoace în ascultător tocmai acele înlănţuiri de sentimente, cari se petrec şi în sufletul cântăreţului iscusit; altcum ne lasă reci. Aşa singuraticele tonuri, fiind numai părţi ale unui întreg, raporturile dintre dânsele produc plăcere în gustarea frumosului. Cu alte vorbe: tonurile obiective devin informaţiuni subiective însoţite de judecata estetică sub forma sentimentului.

b) Sub înriurinţa *patetică* tonurile nu rămân simple informaţii, cari, trecând pe dinaintea sufletului nostru, nu lasă altă urmă

decât plăcerea momentului provenită din armonie, ci aici sufletul şi inima ascultătorului sunt cuprinse de dânsele, întreg omul este transpus într'o stare nouă specifică, numită *dispoziţie*. Numai pe temeiul acestui proces se poate explicà şi înţelege faptul, că auzind o muzică ori o cântare plăcută, suntem scoşi din dispoziţia ce ne stăpânea mai nainte. Să gândim numai la înriurinţa ce exerciază muzica asupra oştenilor.

Despre Orfeu spune mitologia, că prin cântecele sale a transpus în stare de uitare întreg infernul, încât a putut să-şi scoată de acolo pe soţia sa. Ba chiar animalele sălbatice se îmblânzesc sub înriurinţa muzicei. Cicero în oraţiunea pro Archia scrie: *Saxa et solitudines voci respondent, bestiae saepe immanes cantu flectuntur atque consistunt; nos instituti rebus optimis non poëtarum voce moveamur?* În acest fapt psihologic îşi află explicarea imaginaţia despre cântecul zinelor şi al sirenelor, laudele cu cari grămădeşte lumea pe poeţii şi cântăreţii de renume;

c) cântecul dela firea sa este destinat de a ne înveselì în mijlocul plăcerilor, de a ne mângăia când suntem cuprinşi de durere, de nenorociri, uşurându-ne greutăţile vieţii. Nu este vre-o mişcare a inimei, pe care cântecul să nu o înalţă sau să nu o domolească. Câte suveniri nu ne sunt păstrate prin cânt? Câte cunoştinţe şi legături nu se fac prin cântece? Dar şi câte nefericiri nu provin de aici la oameni nechibzuiţi. Nu este act familiar de oarecare însemnătate; nu este petrecere socială; nu este ceremonie religioasă, bisericească ori lumească, de laudă, de bucurie ori de jale; nu este ceremonie şcolară, care să nu fie introdusă, însoţită şi încheiată cu cântări. Cântăm când suntem cu amicii noştri, cântăm la laudele dumnezeeşti, la mese, la nunţi, la triumfuri. Cântă călătorul în drumul său, ţăranul în câmpie, păstorul lângă turmă, lucrătorul în camera sa, avutul spre a-şi delătura monotonia vieţii, săracul spre a uita de năcazurile şi grijile aceleia. Între cântece dulci de leagăn ale maicii noastre ne naştem şi creştem, între cântece evlavioase ne formăm dispoziţia religioasă şi cu cântece de jale ale înmormântării eşim din lumea aceasta. Şi oare pentruce? Pentruca tuturor actelor să se dee însemnătate şi splendoare, fie prin delăturarea monotoniei, fie prin producerea de noue dispoziţii, fie în fine pentru atragerea şi susţinerea atenţiunii. Astfel cântecul devine compa-

nionul nedespărţit al nostru dela leagăn până la mormânt. Prin urmare să nu ne mirăm dacă vedem cât de mult ţine poporul la cântece de tot felul, la persoanele cu glas frumos şi la cei cari execută cântecele cu sentiment şi acurateţă.

II.

Cântarea în biserica creştină este obicinuită chiar din timpurile apostolilor, recomandându-se creştinilor să petreacă în timpurile de serviciu în *psalmi şi în cântări duhovniceşti.* Dar în timpurile primitive cântarea bisericească se arată mai mult ca o imitaţie a cântării judaice: simplă, plană, fără întorsături şi aproape de cetire. Aceasta s'a urmat până prin veacul al 7-lea. Cam de atunci începând, sub influinţa muzicei greceşti care avea multe nuanţe, s'a admis şi în biserică modurile greceşti de cântare după forme tipice, — numite glasuri şi tropare.

Urmărind cu atenţiune desvoltarea cântării bisericeşti, dar mai cu samă modul de executare a aceleia în ceeace priveşte melodia, următoarele forme ne prezintă istoria:

a) forma *sinfonică*, care constă în aceea că atât textul cât şi melodia erau cântate de întreg publicul adunat în biserică într'un glas. Aceasta se pare a fi fost forma cea mai veche, chiar de pe timpul Mântuitorului şi a Apostolilor. Dovadă avem despre aceasta la Sf. Ioan Gură de aur, care în omilia asupra psalm. 145 astfel se exprimă: «*Bărbaţii şi femeile, tinerii şi bătrânii sunt despărţiţi în biserică după sex şi vârstă, nu însă şi relativ la cântare, deoarece acelaş glas şi acelaş spirit pe toţi i-au unit într'o melodie*».

b) alăturea cu aceasta întimpinăm o altă formă, care constă în aceea, că credincioşii se grupau în două coruri sau strane, cântând alternativ. Această formă se numeşte *antifonică* şi după mărturia istoricului Socrat să fi fost întrodusă de către S. Ignatie episcopul Antiohiei încă de prin veacul al doilea;

c) în sfârşit a treia formă este cea numită *hipofonică.* Văzându-se, că nu toţi pot cânta la fel şi că nu toţi pot avea la îndemână textul şi să stăpânească melodia; ba că în acel amestec de vederi şi de credinţe, uşor puteau să se furişeze cu ştiinţa ori cu neştiinţa, greşeli păgubitoare unităţii credinţei creştine: aşa sinodul din Laodicea a hotărît ca în biserică să se institue

aşa numiţii psalţi sau cunoscători de cântare şi de melodii, cari apoi vor avea să cânte înainte, iar poporul după ei. Aşa s'a dat naştere şi s'au întrodus refrenurile sau unele repeţiri de încheiere a textului şi de responsorii. E foarte veche şi această formă şi despre aplicarea ei ne dă mărturie S. Atanasie, care simţind că arianii voiesc a-l ataca în biserică, a lăsat cântăreţului ca să înceapă un psalm al lui David, iar poporul să răspundă după fiecare vers cuvintele: «Că în veac este mila lui». Iată originea polieleului.

Aceste trei forme se află în întrebuinţare până în ziua de astăzi. S'a cerut însă şi se cere o voce sonoră, curată şi o executare curată după melodiile tipice cu observarea accentului, a prozodiei şi a interpuncţiunei în limbă. Biserica ortodoxă nicicând n'a admis cântarea sau muzica instrumentală, pe deoparte ca să nu apară că întroduce practica Iudeilor în biserică, iar de alta pentrucă avea convingerea că instrumentele, pe lângă toată perfecţiunea, totuş nu pot înlocuì pe deplin vocea naturală a omului.

III.

Şaguna le ştia şi cunoştea toate acestea. Mai mult. Era pătruns de însemnătatea şi de înriurinţa ce poate avea cântarea bisericească executată în spiritul bisericei ortodoxe, cu consecvenţă şi cu acurateţa observării melodiilor tipice, precum şi cu observarea tuturor cerinţelor eufonice (bună sonanţă) ale limbei; ba se părea că era chiar pedant întru observarea acestor cerinţe ale cântării. Pentru ilustrarea acestui fapt, îmi permit să aduc aici doue episode din timpul din urmă a vieţii sale.

Eram prin anii 1871—1874 cleric în seminarul arhidiecezei noastre gr.-or. din Sibiiu, astăzi «Seminarul Andreian». Fără avere, fără protecţii, dar dăruit dela Dumnezeu cu un glas de cântare destul de bun, căutam să mă arăt şi eu cu ce aveam. Era iarna anului 1872, în ajunul Crăciunului. În biserica din cetate, care făceà serviciul de catedrală, la vecernea din acea zi eram consignaţi pentru strane aproape toţi dintre cei buni cântăreţi. Şi ne dam nizuinţa să cântăm întru toate ca de sărbătoare. Şaguna şedea în scaunul său arhieresc şi oricum cântam, acum unul, acum altul, nu-i convenea. Atunci se dă jos din scaunul său, vine în strană şi începe a cânta stihirile praznicului. Cântă una, cântă două.

Poate că, sub raportul volumului de voce, n'a cântat mai bine ca noi, dar cu toate acestea asupra mea a făcut impresia, că acel providenţial bărbat, acea figură impozantă, acel mare arhiereu, Şaguna, pe care-l preocupa atâtea afaceri mari ale bisericii şi neamului, în acel moment cu vocea-i bătrână, slăbită și înădușită încâtva de grăsimea ce-l cuprinsese, ne-a dat o pildă vie de executare a cântărilor bisericeşti în spiritul bisericei ortodoxe, de o cântare recitativă și totuș nu grăbită, de o cântare pedant acurată în ceeace privește melodia, prozodia, accentul și interpuncţiunea, pentruca să nu se conturbe înţelesul. Şi cu acel moment nu l-am uitat până în ziua de azi. După acestea s'a aşezat în scaunul său și n'a mai făcut nici o observare până la sfârşit. La încheiere, se înţelege că trebuia să cântăm cum spunea la mineiu. Noi însă după sugerarea unui dignitar bisericesc, care încă erà prezent şi aproape de noi, am cântat o altă cântare, care nu s'a potrivit. Şaguna se închină la icoană şi plecând, se opreşte în mijlocul bisericei. Toţi se adună împrejurul său. «N'aţi cântat bine de încheiere, cine v'a zis să cântaţi aceea»; aflând cine era, îi zice să aducă cartea. Deschide şi-i arată să citească. Cetea, dar cetea în taină «Nu», îi zice, «cetește cu glas înalt ca să vadă şi aceştia, care dintre noi e mai luminat în ale tipicului». Firește Şaguna avea dreptate, căci doară prelucrase singur mineele. Atunci plecând plin de satisfacţie repetă vorbele: «fireşte, fireşte că doară eu cu acestea m'am pomenit».

Când să iasă din biserică venea și profesorul de cântarea bisericească, care, preot fiind, era dispus să facă unele servicii în biserica parohiei din Iosefstadt şi se grăbise el, poate ca să ajungă și aici. Era tocmai pe sub poarta curţii şi observând pe Şaguna, voia să se reîntoarcă. «Vino, vino, fătul meu! Tu înveţi pe clericii mei a cânta»? «Sărut mâna Exelenţia Voastră, eu». «Apoi, fătul meu, mi-se pare că nici tu nu ştì mai mult ca ei».

Şaguna avea obiceiul să-şi facă întrarea în biserică, când singur nu slujia, pe la doxologia cea mare. Într'aceeaș iarnă, într'o Duminecă însă, a întârziat puţin. Noi în credinţa că acum nu mai vine, începusem să cântăm mai pe alungatele. Slujiau un preot și un diacon. Pe la «Unule născut» Şaguna întră și observând cum alungăm cântarea, după închinare la icoană, stă înaintea ei și face semn diaconului să tacă puţin. Atunci întor-

cându-se către strane: «Dar asta e cântare», zice, «Aşa cântaţi voi sub streaşina rezidenţei mele? Apoi oare cum veţi face slujbele și ve-ţi cânta cântările când veţi fi de capul vostru prin parohii?»

*

Aşa era Şaguna şi în aceasta privinţă; aşa ştia şi voia el să urmărească cu deplin interes şi atenţiune executarea cântărilor biserieeşti şi rituale în spirit ortodox, şi aşa ştia să combine rigoarea cea mai mare cu bunăvoinţa educativă. Dar e mult de atunci şi mi-se pare că în asemănare cu acele timpuri, fie sub influinţa artei, fie din alte cauze, în ceeace priveşte cântarea bisericească, melodia şi evlavia în executarea aceleia, am cam dat îndărăpt. Se cheltuesc sume mari pentru cântarea bisericească în Seminar; avem o catedrală admirabilă, unde ar trebuì să auzim pe cei mai de renume oratori bisericeşti şi să avem plăcerea a asculta pe cei mai aleşi şi distinşi cantori de model. Dar fatal, poate alte nevoi ale timpului nu ne dau răgaz şi pentru de aceste îngrijiri. Şi ce e mai trist, este că în sfera acelei metropolii nu ni-se potrivesc nici de cum cântările unei eparhii cu ale celeialalte.

În toamna anului trecut, un preot originar din arhidieceză, dar acum aplicat în altă dieceză, despre care se zicea că e un cântăreţ de renume, slujia într'o Duminecă singur în catedrala din Sibiiu. Spuneau că e cântăreţ ca dela operă. Da, am aflat şi eu că într'un concert, într'un teatru ar fi putut face efect; în biserică însă, executând cântări după ritul oriental, pe mine unul m'au lăsat rece. Tot aşa mi-s'a întâmplat şi în anul acesta la sărbătoarea Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel: doi preoţi în altar din clerul superior într'un izbitor contrast; la apostol un cleric, despre care se zicea că e dintre cei de frunte, cetea o limbă neromânească, fără accent, neprozodică şi fără interpuncţie, şi tot aşa ceialalţi cântăreţi la strane. Se zicea, pentru scuzare că clericii sunt pe acasă. E bine, dar catedrala trebue să-şi aibă cântăreţii săi permanenţi şi încă dintre cei mai aleşi şi de model.

Dar peste toate, ce e mai fatal este că într'acea admirabilă catedrală, nu se dă prilejul ca să se audă glasuri evlavioase, sonore şi melodioase, glasuri cu şcoală în cântarea bisericească, sub a căror impresie noi cei din provincie, alergăm cu dor, să ne încălzim şi edificăm. *G. Pletosu.*

CUVÂNT PANEGIRIC

la solemnitatea centenarului fericitului Arhiepiscop şi Mitropolit Andreiu baron de Şaguna.

Pe această peatră voiu zidì biserica mea şi porţile iadului nu o vor biruì pe ea. Mat. 16, 18.

Iubiţi fii!

De ce flamure despletite îşi bat aripile lungi şi negre? De ce clopotele — chemând la rugă — dau sunete atât de prelungite şi duioase? — E sărbătoare mare: *Împlinirea alor 100 ani dela naşterea «marelui Andreiu»*, odinioară Arhiepiscop şi Mitropolit al Românilor din Ungaria şi Transilvania. Şi obştea credincioasă — îmboldită de simţul recunoştinţei ce o datoreşte bărbatului ce îndrumări noi i-a dat în mersul istoric şi ascultând şi de glasul Bisericei, care prin rostul Apost. Pavel îi grăieşte»: «*Şi vă rugăm pe voi fraţilor să cunoaşteţi pe cei ce ostenesc între voi şi pe mai marii voştri în Domnul şi pe cei ce vă învaţă pe voi*» (I Tes. 5, 12) — grăbit-a valuri-valuri în acest sfânt lăcaş, să dea tributul său celui cui sfântă şi dulce memorie îi păstrează, celui ce şi «*lumina carea luminează în întunerecul sufletesc*» se mai numeşte. Pietatea şi râvna de a ne apropia din ce în ce de *ideale* — unicele farmece ale vieţei pământeşti atât de sbuciumate — ne-au întrunit în număr aşa de mare aici...

La sărbări ca cea de acum, obiceiu este a reîmprospăta viaţa şi plăzmuirile persoanelor preamărite. Veţi cere şi voi dela mine, iubiţilor, a povestì copilăria lui Şaguna, a arăta cum el, care trăit-a până la anii bărbăţiei în mediu strein, a râvnit totuş la apostolatul neamului şi bisericei, unde nu câmp cu flori ci cununi de spini îl aştepta; veţi cere să-i înşir pe rând marile făptuiri şi să ridic vălul de pe ispitele, sbuciumele, luptele sufleteşti şi toate peripeţiile ce i-au însoţit activitatea mănoasă. Timpul scurt şi cadrul îngust al unei cuvântări bisericeşti nu îngădue a intra în amănunte. Ce vor şi folosì amănuntele? S'au scris — ales în timpul din urmă — atâtea cărţi, în aşa colori vii şi ispititoare la cetit despre Andreiu Şaguna, că nici cuvântarea mea nu poate arăta ceva mai bun, mai nou, mai atrăgător. Cetind voi cu sârguinţă cărţile scrise, setea sufletească vi se va adăpa în măsura ce o doriţi. În amănunte, cum zic, nu intru, însă în clipele ce-mi sunt date a convorbì cu voi, căuta-voiu a vă *înălţa privirile până la sborul de vultur al serbătoritului principe bisericesc,* ca din seninătatea ce-l împrăjmue în sânul Tatălui ceresc, să dobândiţi şi voi elevaţia sufletească, de care mare lipsă are omul în zilele de năcaz şi desnădejde, cum sunt cele prin cari tocmai trecem.

— Cu frica lui Dumnezeu, cu credinţă şi dragoste să ne apropiem de marele sărbătorit şi să luăm bine aminte graiul ce mai departe se desprinde!

Trecutul nostru bisericesc nimerit se poate numì cu Apocalipticul: *cartea scrisă dinlăuntru şi dinafară pecetluită cu şapte peceţi* (Ap. 5, 1),

Plămădită în vremi când barbarii năvăliau şi călcau plaiurile strămoşilor «potop-potop cu toţii», Biserica n'a avut răgaz a se întărì şi îngrădì cu aşezăminte, cari să o arăte şi lumei dinafară ca instituţie puternică ce poate impune. De aceea i-s'a dărăpănat firul vieţii mai mult în întunerec decât la lumina zilei, de aceea scursu-i-s'a viaţa cum se scurge a jaratecului din cenuşă: o licărire-două din când în când, apoi întunerec şi iar întunerec. Cei ce soartea popoarelor o purtau pe umeri, puternicii, cântând de nenumărate ori prohodul Bisericei, în cărţile lor, afară de prohod, n'au prea însemnat din sânul ei alte evenimente. Ai noştri, la rândul lor, nedeprinşi cu rostul slovei încă n'au însemnat nimic sau foarte puţin din trecut. Aşa se face, că trecutul e cartea pecetluită cu şapte peceţi. Din chaosul vremii apare totuş un punct luminos, care nici puterile iadului nu l-au putut întuneca: *faptul, că Biserica a existat ca instituţie de sinestătătoare — cu viaţă proprie.* Funcţionarea aşezământului a fost însă mai mult automatică, ca roata vremii ce nu are repaos: se învârte, mereu se învârte, ori ca drumul sângelui din corp ce cu dela sine putere umblă prin vine, direge şi întregeşte, şi nici ne dăm seama cum trăim, cum creştem. Cum a fost cu putinţă o aşa minune? — (Existenţa bisericei prin veacurile de urgie se poate înşira între minunile mari a lui Dumnezeu). Minunea s'a săvârşit, fără îndoială aşa, că neamul nostru izgonit din toate poziţiile princioase desvoltărei, dinaintea undelor s'a retras în crepăturile pământului, peşteri şi mai ales în creerii munţilor, unde ca melcul în căsuţa sa, a trăit în datinele străbune şi evlavia «molitvelnicului şi bucovnei», fără a-i păsa de criveţe. Robit trupeşte, viaţa sufletească îi era poate mai liniştită, mai strălucitoare în virtuţi, ca viaţa palatelor ce înnoată în plăceri. Se mângăia în năcaz cu mângăierea lui Jov. Urle, turbe apoi furtunele! Istoria bisericească din timpurile aceste arată chipul arborelui retezat de crengi. Cu cât în mai multe primăveri se taie crengile, cu atât prind putere rădăcinile şi cu atât dau din ele mlădiţe puternice şi tot mai dornice de viaţă. — Decât că ce e «din undă ca unda piere». Numai operele naturale, operele lui Dumnezeu pot avea viaţă vecinică, iar abnormităţile nu pot dăinuì până la sfârşitul veacului. Cine a văzut priind frunzelor aerul închis şi fără lumină? Ori cine va crede că paserei s'a dat aripi numai să-şi poată arăta sburdălniciile prin aer? Aşa Biserica numai pe timpul goanelor poate trăì departe de elementul său: viaţa cetăţenească. Îndată ce goanele trec şi ea trebue să iasă la lumina ce vivifică. Creştinismul — marea Biserică a lui Christos — numai pe timpul goanelor, din cele dintâi trei veacuri, a stat departe de viaţa de stat. Îndată ce goanele dinafară au încetat, avântului de a intra în viaţa socială, de a întipărì instituţiilor de stat duhul său — nu s'a mai putut pune frâu. Da! căci cum trupul lipsă are de pâne, trebuinţă are şi sufletul omenesc a-şi întrupa ideile — ales cele religioase — în instituţii ce singure dau sbor pornirilor nobile. Acest adevăr îl întăreşte chiar Mântuitorul Christos zicând: «Nu poate cetatea să se ascundă deasupra muntelui stând, nici aprind luminarea şi o pun sub obroc, ci *în sfeşnic*, şi luminează tuturor celor din casă (Mat. 5, 14—15).

Pentru Biserica noastră ort.-română din patrie «plinirea vremii», de a-şi croì şi ea haine sau instituţii ce se potrivesc duhului vremii în care trăieşte, de a trăì şi ea în libertatea ce veacuri dearândul au oftat-o cum însetează cerbul după apa limpede a izvorului de munte (Ps. 41,2) — sosit-a abia în timpul mai nou, când s'a rupt pentru ea şi popor lanţurile robiei (iobăgiei) îndelungate...

Am ajuns acì, iubiţilor, la punctul unde înţelegem bine rostul marelui Andreiu Şaguna şi putem apecia şi cuvintele Mântuitorului: «*Mai mare proroc între cei născuţi din muere nu este*» (Luca 7,28), cari cuvinte le putem referì la Şaguna cu acelaş drept, cu care Isus le-a referit la profetul Ioan, — Ioan şi-a zidit gloria îndemnând la pocăinţă poporul lui Izrail, iar Şaguna străluce ca erou ce duce la biruinţă steagul neamului şi bisericei. Unul moare cu moarte de martir sub paloşul furiei ce se deslănţuise asupra-i din predicarea adevărului şi virtuţii, celalalt încă se stânge ca martir al neamului, dar înainte de moarte poate exclama cu satisfacţia ce i-o împrumută conştiinţa celui ce ştie, că nu zadarnic a ostenit, strigând morţii: «Slobozi pe robul tău, că văzură ochii mei înălţarea ce eu am pregătit bisericei! mi-am văzut visul cu ochii!...»

În deobşte se zice, că Şaguna a crescut mare în biserica noastră prin ridicarea de biserici, şcoale şi fel şi fel de aşezăminte umanitare, prin întemeierea de fonduri şi fundaţiuni în centru şi la periferii, prin scrierea şi edarea de cărţi şi alte tipărituri (gazete) spre luminarea clerului, prin ridicarea tipografiei arhidiecezane, ca prin operele împrăştiate de ea să se reverse lumina peste întreg poporul, prin sprijinirea tinerilor săraci şi talentaţi pe la şcoli înalte, cari să-l ajute în luminarea neamului. Se laudă luptele ce le-a purtat Şaguna; se laudă idealismul şi jertfirea de sine a Arhiereului şi se preamăresc iniţiativele ce le-a întreprins pe toate terenele. Adevăr! Şaguna cu drept cuvânt putea zice despre sine: «*Nu am venit să fac voia mea, ci voia celui ce m'a trimis pe mine, a Tatălui*» (Ioan 6,38). Mai mare zor de a slujì binelui public ca la dânsul la nime nu s'a văzut. Se poate zice, că trăia nu atât trupului ci sufletului, cum iarăş a zis Isus: «*Mâncarea mea este, să fac voia celui ce m'a trimis pe mine, se săvârşesc lucrul lui*» (Ioan 4,34). Nu era pe timpul său chestie bisericească, culturală, ba şi politică, la care să nu dee îndemn îndrumător. Cei mulţi, să nu zic toţi trăim şi acum în cercul ideilor ce însuş Şaguna ni l-a desemnat. Ba cele mai multe, dacă nu toate, din îndemnurile, din ideile sale măreţe, numai acum începem a le pricepe clar [1], numai acum admirăm pe bărbatul atât de prevăzător şi atât de sigur în concepţii. Activitatea sa pe terenul luptelor a luat proporţii atât de uriaşe, că — fără a mărì câtuşi de puţin lucrurile — putem zice, că fără izbândă nici o zi nu a trecut din toată viaţa sa, putem zice, că talanţii ce i s'au dat spre păstrare nu i-a încincit ca sluga din Evangelie (Mat. 25,16) ci *însutit şi înmiit*. In cei

[1] Deşi de interes deosebit cadrul cuvântărei nu iartă a tracta mai special chestiile (ca biblioteci parohiale, inst. filantropice etc. etc. cu abstracţie dela cele politice). Aut.

vr'o 27 ani, cât a petrecut între noi, pe Şaguna nime nu l-a văzut un minut lenevind. Marea parte a timpului o petrecea în călătorii misionare pela cei mari, ori în vizitaţii pe la fii sufleteşti, făcându-se luntre şi punte, «tuturor toate», cum zice Apostolul, numai să dobândească, să ridice pe toţi, să dea avânt naiei cărei aprig cârmaciu era. Ne mirăm cum genialului bărbat remasui-a în mijlocul luptelor destul timp pentru combinări şi facerea planurilor de *strategie neîntrecută*. Asta a fost cu putinţă numai în urma studiilor neîntrerupte şi în momentele de repaos. Alţii durmeau, al său cap nu se da spre odihnă nopţi întregi... Mari îi sunt făptuirile şi minunate! Ce avem azi, ca biserică, de al său nume se leagă, şi fără a fi avut pe «Andreiu» poate *nimica* am fi.

Şi totuş — iubiţilor! — porecla de «mare» cuvine-se lui Andreiu Şaguna sub alte puncte de vedere a gândirei noastre...

Starea umilită a bisericei şi resturnările şi prefacerile anilor 1848, din cele ce v'am descoperit mai sus le cunoaşteţi. Lanţurile robiei îndelungate s'au scuturat, nu mai apăsau membrele Bisericei, Biserica dela 1848 încoace se putea liber mişca, (ca şi popoarele întinerite prin libertăţile dobândite). Period mai înălţător, dar şi critic pentru Biserică, ca acesta, doar nici când n'a existat. Paserea slobozită din lanţul ce a ţinut-o roabă vreme îndelungată, cum ştim, de bucurie că şi-a dobândit aripile, atât sboară, că cade obosită şi moare cu moartea ce şi-o aduce prin necumpăt. La soartea paserei slobozite din robie putea ajunge Biserica, îndată ce se făcea abuz cu libertăţile primite. De aceea, chiar în această epocă a renaşterilor, Biserica avea lipsă de povăţuitor probat, care să-i dea avânt, şi să-i îndrepte şi paşii pe căi bune şi oable, spre a nu poticnì. Şi «pronia cerească», ochiul Domnului ce îndreaptă soartea neamurilor, îngrijitu-s'a ca chiar în timpul critic să aibă Biserica aşa principe, aşa mire, care nu numai să o scutească de dezastre, ci să împlinească în Biserică menirea sublimă de care grăieşte prorocul ce zice: «*Şi a fost preste mine mâna Domnului şi m'a scos duhul Domnului şi m'a pus în mijlocul unui câmp şi acela era plin de oase de oameni. Şi m'a purtat pe mine în jurul lor şi iată erau multe foarte pe faţa pământului şi iată uscate foarte. Şi a zis către mine: Fiul omului! Oare învia-vor oasele aceste? Şi am zis: Doamne Dumnezeule Tu ştii aceste! Şi a zis către mine: Fiul omului, proroceşte spre oasele aceste! şi să le zici lor: Oase uscate, ascultaţi cuvântul Domnului! Aceste zice Dumnezeul oaselor acestora: iată eu voiu aduce întru voi duh de viaţă şi voiu da peste voi vine şi voiu pune peste voi carne şi voiu întinde peste voi piele şi voiu da întru voi duhul meu şi veţi învia şi veţi cunoaşte, că eu sunt Domnul! Şi am prorocit cum mi-a zis mie Domnul şi s'a făcut glas când am prorocit şi iată cutremur s'a făcut şi s'au apropiat oasele, fieştecare os la încheetura sa, şi am văzut şi iată creştea peste dânsele vine şi carne şi se intindea piele peste dânsele deasupra... Si am prorocit cum mi-a zis mie Domnul şi a întrat duh de viaţă şi au înviat şi stătut pe picioarele sale mulţime multă foarte* (Ezechiel 37, 1—10).

Într'adevăr, iubiților, dacă numele lui Șaguna s'a scris în cartea vieții, după cum în adevăr scris este, dacă memoria sa din neam în neam se va păstra în Biserica noastră, după cum se va păstra de fapt, apoi toate aceste se vor întâmpla și Șaguna nemuritor va rămânea, fiindcă numele și l-a înscris nu în cărți ce mucegăesc, nu pe bronz ce-l nimicește dintele timpului, ci în chiar inimele credincioșilor din veac în veac, anume atunci *când a trezit poporul la viață de sine și a dat și bisericei organizația de care are lipsă.* I-a atins geniul cel bun al neamului fruntea și din depărtare, chiar dela dușmanii bisericei, alergat-a la noi, să fie el prorocul neamului, să dea duh Bisericei celei horopsite până la el, celei ce numai în oase risipite mai trăia — despărțită în părți ce nu pace, ci dușmănie aveau între sine. Ca Arhanghelul ce ține într'o mână buciumul ce trezește sufletele amorțite, și în alta sabia de foc ce taie drum înainte și tot înainte, astfel Andreiu Șaguna cu puternicul bucium al glasului său, cu para de foc a însuflețirei, trezește părțile (oasele) risipite ale Bisericei române din Ungaria și Transilvania, le leagă cu duhul iubirei și atragerei către olaltă într'un corp mare, care corp, adiat de raza însuflețirei, carne îmbracă, din ce în ce premenește-se și sucul vieții își face loc prin vinele amorțite.

Putea fi Șaguna cât de înflăcărat, putea face chiar minuni în mijlocul poporului, căci de nu-i da legea, constituția bisericească, care să-l grupeze, să-l silească la activitate de sine, cu timpul — în lipsă de organizație sigură — s'ar fi risipit toate făptuirile sale, cum risipește-se comoara ce cade în mâna moștenitorilor netrebnici, cari nu o înmulțesc ci o pradă, cari tutoratul asupra comorii și-l întrebuințează împuținând moștenirea. Nu se risipesc, ci cresc pe zi ce merge făptuirile mărețe din Biserică. Garanța desvoltărei dată e în legea bisericei. Din acest punct de vedere, constituția bisericei numită și a lui Șaguna, cheamă-se și «Tutorul bisericei», iar legea fundamentală: Statutul organic, e «Pravila nouă» sau «Peatra cea tare» pe care se zidește întreagă Biserica ort.-română din patrie (Mat. 16, 18).

Care va să zică, prin constituția sa, prin crearea Statului organic, s'a făcut Șaguna «mare» în Biserică, pentrucă acest statut nu numai scutește creațiunile lui Șaguna, ci dă posibilitatea a le înmulți și perfecționa după trebuință din veac în veac și din neam în neam.

Valoarea *Statutului organic* se poate cunoaște din unele aprecieri, ce pentru întregirea tabloului ce-l zugrăvesc, le redau aci.

Statutul org. adună sub un singur coperiș, pune sub scutul legilor statutului toți credincioșii gr. or. români din patrie, și dă astfel Bisericei putința a-și urmări în tihnă idealele. Cât de mult valorează acest fapt, cunoaștem din stările de acum și cele dinainte de statutul org. Depărtarea între ambele e, cât ceriul de pământ. Atunci eram desbinați, acum suntem una, atunci slabi eram, acum tari, atunci fără scut, acum ne ocrotim noi pe noi și ocrotescu-ne și legile Statului. Nime deci, cu mintea întreagă,

nu mai poate dorì întoarcerea stărilor anarhice în Biserică. Frapează şi geniala concepţie a Stat. org. Ideea fundamentală pe care se aşează e: drepturi egale şi datorinţe egale. Prin drepturile şi datorinţele egale se realizează în Biserică *universalismul* atât de accentuat în zilele noastre în toate organizaţiile sociale. *Universalismul* risipe păreţii dintre stări şi ranguri şi pune sfârşit aprigei lupte de clase ce se poartă în unele părţi şi azi, şi duce peire societăţilor. Biserica, ca societatea celor ce fii ai lui Dumnezeu şi fraţi se chiamă, au poate fi teatrul luptelor de clasă? — *Universalismul* a avut drept urmare, că elementul mirean, cel mai numeros în biserică, celce toate poverile poartă, s'a înzestrat cu drepturi şi prerogative ce-l ridică aproape alăturea cu clerul. Era timpul a face părtaş constituţiei acest element. Scris e: «Nu lega gura boului ce treeră!» Incărcând mirenii cu poveri, e ceva firesc să le dăm drepturi în Biserică. Cât de fericită e ideea, se înţelege din sprijinul puternic ce-l dau Bisericei mirenii. Sunt cel mai puternic factor al apărărei ei. Nu avem — cu abstragere dela cele duhovniceşti — legături cu nici o biserică, în primejdii suntem singuri şi nu contăm pe nici o apărare dinafară... Ce rămâne? *Să ne răzimăm pe forţele vii ale fiilor bisericeşti în toate necazurile şi vremile de restrişte!* Aci zace momentul etic al marei concepţii, şi nu putem decât să ne închinăm genialităţei ce aşa zid de apărare a durat Bisericei. Îşi află expresie genialitatea şi în alt moment: *în sinoadele şi congresele* ce se crează drept factori ai cârmuirei bisericeşti. Valoarea acestora reese din faptul îndeobşte apreţuit, că ele sunt *ambiţia* sau *buciumul* ce trezeşte din somn. Cum odinioară Ghedeon în vremea nopţii sculat-a pe cei 300 luptaci ai săi şi cu sunetul buciumelor risipit-a ostea Mediamului (Jud. 7, 1—25), aşa membrii sinoadelor dau alarma, împintenă la luptă şi nici se opresc înainte de a duce steagul bisericesc la biruinţă.

Şi numai din aceste câteva spicuri pricepeţi însemnătatea Stat. org. În lumina lor capătă înţeles adânc cuvintele profetice ale lui Şaguna rostite în congresul naţ. bis. din 1868, imediat după votarea Statutului org., zicând: «*Nu e nime în provinţa noastră metropolitană oaspe şi nemernic, ci e membru activ şi îndreptăţit în biserica noastră*» (Protocolul congresului din 1868 pct. 234). Da! Acest statut sloboade din sine puterea imbolditoare, care mână spre activitate neîntreruptă — înainte. De când în zodia lui trăim, Biserica, atât ca totalitate, cât şi părţile constitutive — când în tempo grabnic, când mai încet — propăşeşte mereu. Nu spre a micşora vaza altor biserici, ci din curată mândrie bisericească, citez părerea unui bărbat valoros de altă confesie, care sporul din biserica noastră astfel îl apreciază: «*La D-Voastră, zice, se lucră cu zel şi devotament; zidiţi mereu şi propăşiţi, cum palatele din poveşti se ridică peste noapte. Noi, din contra, durmim şi ne mândrim cu laurii trecutului*[1]. Mai bună dovadă pentru măreţia făptuirei unde trebue? Şi de am fi aplicaţi spre

[1] Numele se omite din motive de sine înţelese. Aut.

lene, nu putem: puterea morală — încâtva şi de disciplinare — a sinoadelor, ne trezeşte din amorţire, aduce şi resleţii la brazdă...

Se imputa lui Şaguna din unele părţi, că prin drepturile acordate mirenilor a introdus erezia în biserică, a modernizat-o, ba a făcut-o teatru de certe, şi patul cald al partidelor. Înşivă mărturisiţi contrarul. Biserica de când o are neamul tot democratică a fost; în timpul goanelor, ca şi azi, pe popor s'a răzimat. Şaguna n'a înoit nimic, ci a consfinţit în acest punct ce de fapt a existat şi până la el. Erezie comit cei ce nu lasă mirenilor drepturile de cari — până n'a prins absolutismul putere — s'au bucurat creştinii primitivi (Drept. can. de Şaguna pag. 90). Certele? Acele nu Şaguna le-a întrodus în Biserică, acele există şi în bisericile absolutiste. Furia lor în absolutism e chiar mai vehementă. Lipsind bisericilor absolutiste sinoadele, unde ca dela tribune publice, să se modeleze părerile opuse, nemulţămirile duc viaţă închisă şi erumpând erump dintr'odată cu putere elementară de vulcan şi sfarmă tot ce le stă în cale (Idem pag. 91). Doar şi în coşniţe este luptă. Strică ea ceva ordinei din familia stupului? Dimpotrivă: lăudăm truda de a se scoate trântorii şi nu putem din destul admira buna rânduială la adunarea mierei şi facerea fagurilor. Luptă constituţională se poartă la toate neamurile luminate — în parlamente, pentrucă ea este garanţa propăşirei. Unde e luptă se face înaintare, unde nu-i luptă e moarte. Bisericei nu-i strică deci lupta, numai să fie pentru scopuri înalte, pentru ideale, nu personalităţi. Strică clicăriile, unde se încuibă. Ca lucruri detestabile, pe ele trebue să le delăturăm din desbaterile sinoadelor, de ele să fugim...

Să nu ne abatem însă dela elevaţia sufletească ce ni-o împrumută serbarea! Zisese odinioară Şaguna: *Întorcându-vă dela mormântul meu, veţi cunoaşte cine am fost!* De bună seamă îl amărâse în mare măsură contrarii, de aceea a izbucnit din marele suflet *conştiinţa de sine*, grăind vorbă de laudă, el celce mulţumirea şi-o afla în datorinţă împlinită, nu în laudele ce i le poate aduce lumea. Şi totuş exclamaţia cuprinde cel mai mare adevăr. Dela întemeere şi până în timpul de faţă Biserica noastră n'a avut alt fiu, care în mărime s'ar putea măsura cu Andreiu Şaguna. Mare e Şaguna prin gândiri (idei), mare prin însuşirile personale şi mare prin fapte. Trinitatea aceasta, întrupată în voinţa de fer, alcătue personalitatea serbătoritului principe bisericesc. Veleităţile oamenilor multă vreme au împedecat cunoaşterea deplină a personalităţii marelui bărbat. Azi însă contrarii în cea mai mare parte au amuţit în faţa adevărului; azi lumina a biruit întunerecul iadului şi figura geniului Bisericei tot mai strălucitoare iese din negura vremii. E sosit timpul a-i ridica statui, a face din figura sa icoane de închinare, la cari, ca locuri sfinte, să peregrineze, tot fiul bisericei, fără osebire de vârstă şi stare... Până s'ar putea însă ridica icoanele şi altarele de închinare pentru Şaguna, să ridicăm noi cei cel sărbătorim în inimile noastre monumentele, ţinând în mare cinste plăzmuirile, făcându-ne datorinţa în cadrul constituţiei, şi între marginile pu-

terilor sufleteşti, imitând măreţele sale făptuiri. Ce e viaţa fără fapte? — Pustiu: Urîtul o împrejmue! Să părăsim lenea, să fugim de urît şi de pustiul vieţii!!...

Părinte al Ceriurilor! Cel ce ai pe marele «Andreiu» în sânul Tău! Înaintea Ta cădem şi rugămu-Te, ca vameşul, cu capetele plecate, dar sus cu inimile: Trimite duhul slugei Tale «Andreiu» la poporul ce oftează, să-l inspire să-i dea putere spre făptuiri măreţe — cu cari poporul, noi fii Tăi, aureolă să ţesem şi cunună de lauri, cununa nemurirei, să o împletim în jurul frunţii slugei Tale «Andreiu», acum în vecii vecilor. Amin!

Vasile Gan,
protopop.

O INFLUENŢĂ A ORGANIZĂRII BISERICEŞTI A LUI ŞAGUNA.

Organizaţiunea bisericească introdusă de Şaguna în biserica Românilor ortodocşi din Ardeal şi Ungaria exercită o influinţă, avù răsunet în biserica din România pe vremea Domnitorului Alexandru Ioan I Cuza (1859—1866).

In vremea loviturei de stat din 2 Mai 1864 prin care se înlătură constituţia hărăzită ţării de Convenţia din Paris, Cuza introduse, prin plebiscit, *statutul* care dădea puteri întinse Domnitorului [1] şi instituia, între altele, un Consiliu de Stat cu menirea specială de a pregătì legile trebuitoare pentru reorganizarea ţării. În acest consiliu se făurîră atunci mai multe legi, cari decretate de Domn, fură puse în aplicare. Între legile acestea fù şi «Decretul organic pentru înfiinţarea unei autorităţi sinodale centrale pentru afacerile bisericii române» promulgat la 6 Decemvrie 1864 [2].

Autorul proiectului a fost A. Treboniu Laurian membru în Consiliul de stat şi ardelean de origină. El cunoştea organizarea bisericească introdusă nu de multă vreme de Şaguna în Ardeal, şi o luă pe aceasta ca normă în alcătuirea proiectului, cu modificări referitoare la numărul sinoadelor.

Din organizarea bisericească a lui Şaguna «Decretul organic» lăsă la o parte sinodul parohial şi pe cel protopresbiterial, şi

---

[1] Aşa îi dădea dreptul de a guverna, de a cârmuì cu decret, de a prelungì bugetul fără a mai întrebà o cameră, de a numì pe preşedintele Camerei; de a numì jumătate din numărul Senatorilor etc.

[2] Vezi Monitorul oficial No. 273 din 1864.

provedea numai pe cele eparhiale și pe cel mitropolitan, dar și pe acestea le constituia în mod diferit de ale lui Şaguna. Sinoadele eparhiale ale decretului organic — câte unul de fiecare eparhie — se compuneau din episcopul sau metropolitul respectiv, din 3 membri ai clerului aleşi pentru sinodul general; din rectorii seminariilor[1], iar la Bucureşti şi Iaşi şi din decanul Facultăţii de Teologie[2] deci numărul membrilor sinoadelor eparhiale era de 5 afară de Bucureşti şi Iaşi unde ar fi putut fi de 6! Supt preşedenţia episcopului sau metropolitului respectiv aceste sinoade aveau să se ocupe cu afacerile bisericeşti ale eparhiei respective. Influenţa organizării lui Şaguna, redusă fireşte în proporţii, se vede aici, la sinoadele eparhiale în aceea, că şi clerul prin cei 3 delegaţi ai săi plus directorul de Seminar lua parte la conducerea eparhiei, iar în cazul când decanii ar fi fost civili, puteau deci și laici să ia parte la conducere. Principiul lui Şaguna deci era păstrat.

În locul celor două sinoade mitropolitane dela Şaguna: sinodul mitropolitan administrativ bisericesc și sinodul mitropolitan administrativ dogmatic. Decretul organic prevede un sinod central sau general.

Acesta se compunea din mitropoliţii, episcopii eparhioţi și arhiereii titulari; din câte 3 deputaţi de fiecare eparhie, aleși — dintre preoţii de mir sau dintre laicii cu cunoştinţe teologice — în două grade: odată la protoieriile judeţelor, a doua oară la prefectura oraşelor în care rezidă episcopul sau mitropolitul. Numărul membrilor acestui sinod era 8 episcopi și mitropoliţi eparhioţi, 24 reprezentanţi ai clerului din cele 8 eparhii plus un număr flotant de arhirei titulari. Sinodul avea să trateze chestiunile propuse de ministrul Cultelor, și în sfera activităţii sale întra: *a)* Chirotonia mitropoliţilor şi a episcopilor; *b*) Regularea parohiilor şi a preoţilor parohiali; *c)* Educaţiunea clerului; *d)* Cercetarea, emendarea şi tipărirea cărţilor bisericeşti; *e)* Autorizări de călugăriri; *f)* Privigherea administrării eparhiilor de episcopi și mitropoliţi; *g)* Conflictele dintre episcopii eparhioţi și mitropoliţi; *h)* Apelul în ultima instanţă în cauzele persoanelor bi-

[1] Câte un seminar în fiecare eparhie exista atunci.
[2] În Bucureşti nu exista Facultate de Teologie atunci; în Iaşi existau cursuri universitare teologice făcute de câţi-va profesori dela 1860, deci un început de Facultate; dar în 1864 încetară şi acestea.

sericeşti în privinţa disciplinei. Sinodul va opina şi asupra altor materii bisericeşti, când va fi consultat de guvern. — Din alcătuirea acestui sinod, cum şi din chestiunile cari erau de competenţa lui vedem păstrându-se iarăş principiul lui Şaguna: de a lua parte la conducerea afacerilor bisericeşti, nu numai episcopii ci şi clerul de mir, şi chiar laicii cu pregătire teologică.

Dar organizaţia aceasta bisericească întrodusă în România în timpul domniei lui Cuza nu dură multă vreme; căci s'au găsit destui oameni în România, cari au susţinut că trebuesc păstrate forme vechi, chiar când ele nu se mai potrivesc cu timpul de azi; că adecă întocmirile făcute în primele secole în biserica veche şi potrivite pentru timpul şi împrejurările de atunci, trebuesc păstrate ad-litteram şi azi, indiferent dacă ele corespund sau nu nevoilor pe care le simte astăzi biserica unui neam sau a unei ţări. — E drept că sinodul decretului organic, alcătuit pe baza principiului d'a conlucra la conducerea afacerilor bisericeşti şi clerul şi chiar dintre mireni, nu corespundea normelor de alcătuire sinodală din biserica veche. Din faptul însă că alături de arhierei puteau lucra în sinodul din vremea lui Cuza şi cei mai de seamă clerici şi cei mai pricepuţi dintre laici în afacerile bisericeşti, rezultă în mod clar o mai temeinică şi o mai practică conducere.

Punctul acesta de vedere însă a fost scăpat din vedere de unii dintre contimporanii acelui sinod. Sinodul, convocat în Decemvrie 1865, cel dintâi al bisericii din România, fù atacat chiar dela început din diferite părţi, în primul rând chiar de unii arhierei, cari după decret erau membrii ai sinodului, pe urmă şi de unii preoţi. Aceştia tăgăduiau sinodului aşa constituit dreptul de a fiinţa legal, fiindcă erà compus din elemente necompatibile cu dreptul şi cu compunerea unui adevărat sinod canonic, declarându-i în cele din urmă ca nule lucrările. Sinodul, la rândul său, îi exclude din sinul său şi îşi justifică raţiunea de a fi aşa cum e constituit. Detronarea Domnitorului Cuza are ca rezultat, că, la a doua convocare a sinodului în 1867, nu mai veniră nici cei 2 mitropoliţi, unul (Nifon) plecând mai de vreme în străinătate la băi; altul (Calinic Miclescu) pretextând că e bolnav. Cu toate acestea sinodul a lucrat mai multe proiecte, cum e cel privitor la înfiinţarea Facultăţii de teologie, sau cel despre regularea

situaţiei materiale a clerului de mic, etc.; proiecte, cari cu toate că cuprindeau şi dispoziţiuni salutare pentru Biserica română, nu au fost luate în samă de guvern, fiindcă emanaseră dela un sinod care nu era alcătuit pe baze strict canonice. Când se convocă în 1869 pentru cea din urmă oară nu mai veniră la sinod decât câţiva membri: căzuse în desuetudine şi de fapt şi încetă, cu toate că de drept, nu fù înlocuit printr'un alt sinod prin legea sinodală din 1872, sub regimul căreia se află şi azi biserica română. Astfel încetă organizarea bisericească întrodusă în România sub Cuza şi influinţată de organizarea lui Şaguna dată bisericii ortodoxe din Ardeal şi Ungaria, organizare care se păstrează acolo neschimbată până azi, dând, prin participarea tuturor la conducere, cele mai bune rezultate. Noi cei din România ne-am întors e drept la baze strict canonice, în organizarea sinodală; dar numărul acelora care sunt nemulţumiţi cu alcătuirea sinodală, strict canonică, care nu da cea mai bună conducere bisericească, a crescut simţitor, iar glasuri pentru o reformă sinodală se fac tot mai auzite.[1] *N. Dobrescu*.

MITROPOLITUL ŞAGUNA ŞI COMUNA RĂŞINARI.

Comuna Răşinari pe timpul episcopilor sârbi a fost loc de reşedinţă episcopească. Încă Dionisie Novacovici la anul 1764 se ocupa cu ideea de a-şi clădì în Răşinari o reşedinţă corăspunzătoare, în locul casei ţărăneşti — mărturie şi astăzi încă a stării umilite în care se afla biserica noastră după unire. Planul episcopului a fost zădărnicit de guvern prin aceea, că ajutorul de 2000 fl. cerut pentru acest scop, nu i-s'a dat.

În acea casă ţărănească locuiesc episcopii Nichitici şi Adamovici pe timpul cât petrec în Răşinari. De acì şi din Sibiiu fac vizitaţiuni în eparhie, organizează câtuşi de puţin biserica încredinţată lor, atâţia ani rămasă fără păstor. Amândoi sunt înmormântaţi în biserica cea veche din Răşinari.

*

Dintre toţi episcopii bisericei noastre, cel care a avut mai strânsă legătură cu comuna Răşinari, a cărui figură impunătoare s'a întipărit mai adânc în inima Răşinărenilor şi ale cărui fapte

[1] Reforma s'a făcut, dar e rău făcută. *N. R.*

şi amintiri se vor păstra din generaţie în generaţie — a fost mitropolitul Şaguna.

Încă din anul 1847 la 25 Marte, fiind arhimandrit al mănăstirei Covil şi vicar general al Românilor gr.-or. din Ardeal, Şaguna împreună cu protopopul local Moise Fulea, aici în Răşinari, după săvârşirea d-zeeştei liturgii în biserica cea veche, în coazistenţa tuturor preoţilor locali, petrecut de juraţii şi mai marii comunei, au purces cu litie în zidirea şcoalei locale — zidită încă la anul 1836 — unde s'a făcut sfinţirea apei. După săvârşirea ritualului prescris, Şaguna adresează credincioşilor un cuvânt pătrunzător despre folosul cel mare al învăţăturii, despre mărimea faptei şi întreprinderei cu zidirea şcoalelor, prin care a pus întâiul fundament al luminării şi creşterii cuviincioase a tinerimii locale; îndeamnă pe părinţi a-şi trimite copiii la şcoală, ca la un liman de mântuire şi de scăpare. Iară mai pe urmă «ca nici sfinţenia cuviincioasă să nu i-se necunoască», ci ca cu atât mai mare reverinţă să fie privită, orândui, ca în tot anul la sărbarea Buneivestiri, preoţimea locală după săvârşirea slujbei bisericeşti în asemenea chip să înoiască acest act al sfinţirei apei în edificiul şcoalei, fiind de faţă toţi mai marii comunei, şi această sărbătoare a Buneivestiri să fie privită de patroana şcoalelor.

Parohul Sava Popovici mulţămeşte pentru însărcinarea, care Şaguna a binevoit a lua asupră-şi cu patronarea şi aşezarea acestei sărbări şcolastice. Din partea comunei mulţămeşte advocatul Popovici, fratele parohului, care ştiu asemăna frumos, şcoala cu un agru, pe Măr. D. arhimandrit şi vicar cu un cultivător şi sămănător al sămânţei cei adevărate şi mântuitoare, iar din partea comunei promite, că nu va lipsì a uda şi plivì tinerele plante, pe cari D-zeu le va creşte spre binele de obşte. Astfel ne descrie «parohul şi învăţătorul de limba nemţască» Sava Popovici, într'un protocol de clasificaţiuni, acel act solemn, care se urmează şi astăzi şi prin care se orânduì ca patroană a şcoalelor din Răşinari Bunavestire.[1]

Şaguna fiind denumit de episcop la 24 Ianuarie 1848, ca să poată ocupa scaunul episcopesc a călătorit la Carloveţ, unde în acelaş an a fost sfinţit de episcop. Pentru această călătorie şi

[1] Întreaga notă din protocol, e publicată în anuarul şcoalei din Răşinari pe anul 1905—1906.

sfinţire Şaguna avea lipsă de bani, iar în acele vremi nu prea avea unde să-şi plece capul.

Şaguna — dupăcum povestesc bătrânii — ar fi cerut un împrumut dela banca săsască din Sibiiu, de unde a fost refuzat. Dar vezi, zic acei oameni, omul cuminte nu piere, s'a dus şi i-a povestit Bürgermeistărului toată păţania, la ce primarul i-a răspuns: «Nici nu-ţi dau Saşii, că nu vă pot vedea pe Români, dar îţi dau eu îndrumare: du-te în Răşinari la unul C... C... mare negustor şi acela ştiu că-ţi va da». Aşa a şi urmat Şaguna, a mers la Răşinari la negustorul respectiv, om foarte bogat, şi i-a spus că e trimis de primarul oraşului şi că are trebuinţă de 2000 fl. ca împrumut «căci episcopia e săracă şi eu sărac». Cu acea sumă şi-a acoperit Şaguna spesele de călătorie şi sfinţire, contribuind poate şi această întâmplare la strânsa legătură ce a avut-o cu comuna Răşinari.

În cele următoare să vedem ce l-a îndemnat pe Şaguna ca atât de des să cerceteze comuna Răşinari şi acì să-şi aleagă loc de vecinică odihnă.

«Vrednica comună din Răşinari din apropierea Sibiiului cu frumoasele sale biserici era locul de predilecţiune a lui Şaguna, căci în această comună, încă dela sosirea sa în Ardeal aflase un popor bun şi fruntaşi vrednici; în lipsa unei biserici catedrale în Sibiiu la reşedinţa sa, a ales Şaguna opidul Răşinari ca loc pentru săvârşirea unora dintre cele mai însemnate acte bisericeşti. Acì s'a îndeplinit în anul 1865 sfinţirea lui Ioan Popasu, celui dintâi episcop al nou înfiinţatei episcopii a Caransebeşului, acì era să se întâmple şi instalarea primului mitropolit după restaurare în persoana arhiepiscopului din Transilvania Andreiu baron de Şaguna».[1] Astfel ne descrie I. Sa Dr. Il. Puşcariu motivele pentru cari Şaguna privea comuna Răşinari ca loc de predilecţiune al său.

Frumoasele biserici, fruntaşii vrednici ai acestei comune, care e curat românească, situată în apropierea Sibiiului; un popor relativ bogat şi cu multă dragoste faţă de biserică, totdeauna gata a jertfi din avutul său pentru scopuri de binefacere; trecutul istoric al parohiei, fiind pe vremuri reşedinţă episcopească şi loc de vecinică odihnă pentru episcopii Nichitici şi Adamovici; legăturile de

[1] «Revista Teologică», an. II. pag. 97—98.

strânsă prietenie cu unele familii — acestea au fost tot atâtea îndemnuri, tot atâtea motive, în urma cărora comuna Răşinari «a avut onoarea, singură între nenumăratele comune din provincia noastră mitropolitană, a cuprinde pe marele arhiereu în sinul său».

Ca o dovadă şi numai a simţului de jertfă al Răşinărenilor, amintim, că sub păstorirea lui Şaguna s'a pus bază în comună la mai multe fundaţiuni, cari astăzi au ajuns la zeci de mii. Mai amintim apoi, că cele mai multe colecte se începeau cu Răşinarul. Astfel la colecta întreprinsă de Şaguna pentru zidirea unei catedrale, comuna Răşinari în 4 rate contribue cu peste o mie fl. afară de sumele donate de particulari. Apoi alte colecte, cum a fost cea cu cumpărarea seminarului etc.

Mitropolitul Şaguna cerceta foarte des comuna Răşinari, şi mai ales la sărbători, când îndeplinea serviciul divin în biserica cea mare. La aceste ocazii uneori îşi anunţa sosirea, dar alteori nu. Şi, dacă Şaguna atât de des cerceta această comună şi atât de mult iubea pe credincioşii săi de aici, şi Răşinărenii îşi ţineau de sfântă datorinţă a-l învita şi ei din când în când.

Astfel ni-se păstrează cazul din anul 1856 Aprilie 29, când Şaguna împlinì dorinţa poporului din Răşinari descoperită prin reprezentanţii săi, de a venì la dânşii. Parohia şi-a dat toată silinţa, ca să primească pe arhiereul său în modul cel mai potrivit. Dovadă, cât de mult iubeşte poporul nostru pe capul său bisericesc şi cât de înväpăiat doreşte el a-l vedea câteodată în mijlocul său, spre a-i auzì graiul cel părintesc şi a se îndulcì de învăţăturile cu cari îl luminează.

Mai mulţi călăreţi săteni, în portul lor strămoşesc, pe cai aleşi şi în frunte cu steagul, pe care ei, purtând numele de «Cozacii Răşinăreni» — pe steag «cavalerii» — l-au purtat până şi în bătălia dela Arad în 1848,[1] au întimpinat pe Şaguna!

Un deosebit interes a arătat Şaguna faţă de şcoala din Răşinari. Obştea bisericească încredinţează lui Şaguna încă la anul 1847 purtarea de grijă faţă de şcoalele din Răşinari. Astfel la 1850 numeşte de director local pe I. Brote şi nu mult după aceea scrie obştei să nu cugete, că i-ar fi uitat «căci iubirea mea ferbinte cătră voi mă îndeamnă şi astădată a vă întimpina cu bine-

---

[1] «Telegraful Român» 1856.

cuvântare şi epistolia aceasta arhierească, ca o dovadă vie a îngrijirii mele de voi şi de ai voştri».

«Deci în ajunul plecării mele la preabunul nostru împărat, poftindu-vă «Pace tuturor», «sănătate tuturor»... le dă de ştire că sunt 4 tineri, pe cari i-a aflat harnici şi destoinici pentru a fi dascăli la copiii şi copilele din Răşinari şi cari mai pe urmă toţi au funcţionat la această şcoală. Cei mai buni elevi ai seminarului, teologi şi pedagogi, au funcţionat la şcoala din Răşinari, fiind aceasta multora un titlu de preferinţă la posturi mai înalte.

La anul 1864 şcoala din Răşinari a fost ridicată — tot prin intervenirea lui Şaguna la locurile competente — la «şcoală normală capitală cu drept de publicitate».

Cu preoţimea locală Şaguna încă a avut strânsă prietenie. Astfel între membrii deputaţiunii la împăratul, condusă de Şaguna la anul 1848, aflăm şi pe parohul local Sava Popovici, cunoscut publicului din scrierea mai multor cărţi, fiind totodată «director local, asesor consistorial şi proprietar al crucei de aur cu coroană pentru merite».

Este cunoscut conflictul lui Şaguna cu Eliade Rădulescu. În anul 1858 publică «Respingere a unor atacuri în privinţa unei traduceri a bibliei prin Eliad». Cu distribuirea acestui răspuns în România, încredinţează Şaguna pe parohul din Răşinari I. Bratu, dându-i la mână următorul document:

«Arătătorul acestor rânduri, cinstitul nostru preot în parohia Răşinari, Ioan Bratu, călătoreşte cu binecuvântarea noastră la Râmnic, Argeş şi Craiova în treaba, ce i-am încredinţat noi lui şi poftim pe toţi şi pe toate, ca să-l primească şi să-i înlesnească călătoria-i în duhul dragostei împrumutate creştineşti». Sibiiu, 15 Oct. 1858. Andreiu, ep. Ardealului.

*

În cele următoare voiu înşira câteva amintiri din vieaţa mitropolitului Şaguna, aşa dupăcum se păstrează la poporul din Răşinari. Nu sunt multe, căci lucru curios, prea puţini sunt oamenii cari pot povestì ceva pozitiv din sfaturile şi învăţăturile marelui arhiereu. Îşi aduc bine aminte, mai ales cei mai bătrâni, că era «un popă frumos şi voinic, om aspru dar cuminte, care ne-a deschis nouă Românilor calea spre învăţătură». Timpul îndelungat

încă a şters multe amintiri, iar generaţia de oameni, care a trăit pe timpul lui Şaguna s'a stâns aproape cu totul.

E interesantă părerea oamenilor referitoare la prietenia lui Saguna cu împăratul.

Şaguna — zic ei — era prietin bun cu împăratul, încă înainte de a fi episcop. Odată îl întrebă împăratul: «Ce pofteşti Şaguno să te fac, ce post vrei? Consilier, ministru sau orice dacă ajung la tron, orice dorinţă ţi-o îndeplinesc». Şaguna nu a reflectat la nici un post de acela, ci a răspuns împăratului: «Să-mi dai episcopia vacantă din Ardeal».

Dintre sfaturile cari le dădea Şaguna cu orice ocaziune când venea la Răşinari, fie în, fie afară de biserică, ni-se păstrează următoarele:

«Veniţi la biserică, că D-zeu primeşte rugăciunea în tot locul, dar ca în biserică tot nu. Nu gândì, că nu ai haină nouă, haina numai să fie curată, poate fi şi veche, spală-o şi pune-i petec; rugaţi-vă lui D-zeu să dea D-zeu pace în lume şi pace în casă, că dacă e pace în casă, bărbatul se duce la plug sau la altă meserie, muerea pune răsboiu ori spală, pe copii îi îndreaptă care la treaba lui; dacă nu-i pace în casă, bărbatul se duce la cârcimă, muerea fuge, copiii umplu pământul şi va fi vai de fericirea din casa aceea... Nu fiţi mândri, trufaşi şi făţarnici, că va venì vremea, când veţi împrumuta haina unul dela altul ca să mergeţi la biserică, şi va venì vremea când vom sărăcì»...

De multeori, dupăcum am zis, Şaguna îşi anunţa venirea sa la Răşinari, de multeori nu — ci venea în câte-o Duminecă sau sărbătoare direct la biserică.

Astfel venind odată şi intrând în biserică, învăţătorii încă nu veniseră, ci au sosit ceva mai târziu. După terminarea serviciului Şaguna merge la o familie fruntaşă, unde i-se prezentă diregătoria şi corpul didactic. Pe învăţători îi întimpină: «Voi ce sunteţi? La biserică nu veniţi, ce sunteţi voi, domni dela Londra? În D-zeu nu credeţi, voi credeţi în natură, spuneţi ce-i natura? Învăţătorii n'au putut răspunde decât «sărut mâna» şi afară!

Cu o altă ocaziune Şaguna pune preoţilor următoarea întrebare: «Ce face Dumnezeu în cer»? Preoţii răspund cum se pricep, atunci un teolog, mai târziu şi el preot, zice: «Are o scară de

suiş şi alta de scoborâş, şi priveşte pe oamenii cari se înalţă şi scoboară». Vedeţi, acesta ştie.

Altădată Şaguna venì la Răşinari înainte de Florii. Peste sălcile înmugurite căzù brumă şi veştejì miţişorii. Oamenii îl întimpinară pe Şaguna afară de comună, unde erau sălcile, iar el le zice: «Vedeţi, ce a-ţi greşit lui D-zeu? Cum s'au pârlit şi uscat aceste ramuri, cari voiţi să le aşterneţi lui Christos. Ce aţi păcătuit»?

De altădată Şaguna vine la Răşinari cu mai marii comitatului. Masa a luat-o la şcoală. După masă Şaguna pleacă la trăsură, — dar Simon era în chef bun şi nu mai venea. Un om trimis de Şaguna îl chemă, dar Simon era neînduplecat şi-i răspunse: «Eu de câteori am aşteptat după Exelenţia Sa, să aştepte şi dlui după mine». Cel trimis comunică lui Şaguna întocmai, la ce îi zise: «Are dreptate, el mi-a fost mâna cea dreaptă, trebuie să-i dau şi lui ascultare. Cine vrea să fie mare, să fie şi slugă la cei mai mici». Se înţelege, nici Simon n'a întârziat.

Răşinărenii îndeplineau bucuros orice rugare a lui Şaguna. Prin anul 1865—66 cerea dela comună vre-o 300 stâlpi, ca să-şi închidă grădina din Strada Schewis. Reprezentanţa împreună cu diregătoria a scos oameni de slujbă, cari în câteva zile au liferat stâlpii de lipsă, făr' a pretinde ceva.

Aceste ar fi amintirile cele mai interesante, cari se păstrează în popor din vieaţa Marelui Arhiereu. Mai e de amintit aici şi planul mitropolitului Şaguna de a zidì un Seminar în Răşinari. Idea a comunicat-o celor dela cârma bisericei şi comunei, primită fiind cu multă bucurie. Spre acest scop s'a şi cumpărat din partea comunală o livadă în apropierea bisericei celei mari la un loc foarte frumos, dar mai târziu Şaguna abstă dela acest plan, cumpărând în Sibiiu casele, cari astăzi formează «Seminarul Andreian».

*

In testamentul său dela 1 August 1871 în pct. VII zice: «Las bisericii noastre cei mari din opidul Răşinari, patru mii fl. v. a. în obligaţiuni de stat pentru facerea şi conservarea criptei mele, care legat şi la acel caz să-l capete, când a-şi zidì eu în vieaţă cripta mea». Suma aceasta s'a înmulţit binişor şi se foloseşte la înfrumseţarea criptei ridicată la anul 1877, purtând inscripţia:

Arhiepiscopului și Metropolitului Marelui Andreiu, născut în 20 Decemvrie 1808, mort în 16 Iunie 1873. Arhidieceza în etern recunoscătoare.

Acest monument sau capelă foarte modestă, ridicată pe mormântul nemuritorului mitropolit Şaguna, a fost sfinţită de mitropolitul Miron în anul 1878 la 18 Iunie.

Răşinărenii sărbătoreau pe mitropolitul Şaguna fiind încă în vieaţă. Ziua de 30 Noemvrie o serbau prin producţiuni şcolare, iar după moartea lui, în fiecare an au urmat regulat 2 sărbători întru amintirea lui. Una la 30 Noemvrie, când se săvârşeşte parastas cu producţiuni şcolare, mai mult un prinos de recunoştinţă local, iar a doua la 16 Iunie, când dela moartea lui, «Societatea de lectură Andreiu Şaguna» anual exmite o comisiune de tineri, cari prin cununa ce o depun și prin vorbirea ocazională, măresc recunoştinţa ce-o datorăm cu toţii nemuritorului mitropolit, care ar merita un monument impunător dela o biserică întreagă, deşì mult va trece încă până se va întrupa acest postulat just, de cumva nu ne vom mulţămì cu modestul bust aşezat în criptă şi a cărui desvălire se va face cu ocaziunea sărbărilor din anul acesta.

Afară de acestea sărbări, cari se repet anual și ale căror spese se iau din fundaţiunea menită spre acest scop, mai sunt de amintit parastasele din anul 1883 și 1898, la cari după împrejurări şi putinţă Răşinărenii au făcut tot posibilul ca să se achite în modul cel mai demn de însărcinarea luată asupră-le de a păstra cu sfinţenie osămintele nemuritorului Şaguna, aducându-şi aminte mai ales la astfel de ocaziuni solemne de cuvintele episcopului Popea «că prin aceasta a primit una din pietrile cele mai scumpe, mărgăritarul cel mai mare spre păstrare. Păstrează-l deci și îngrijeşte de el, ca de lumina ochilor».

De încheiere, şi ca o dovadă eclatantă a strânsei legături şi iubiri reciproce ce a existat totdeuna între Mitropolitul Şaguna și comuna Răşinari, voiu transcrie un circular al său către obştea din Răşinar încă din anul 1850.

In ajunul călătoriei lui Şaguna la sinodul cel mare din Viena, al tuturor episcopilor de religiunea răsăriteană din monarhia austriacă ţinut la anul 1850, — Răşinărenii la propunerea parohului Sava Popovici, îl asigură, că nu vor înceta dela obicinuitele ru-

găciuni liturgice prescrise pentru ceice călătoresc, până ce se va întoarce iarăş sănătos în pace şi cu bun sporiu pentru întărirea şi îmbunătăţirea sfintei noastre biserici dreptmăritoare.

Cinstite Părinte Savva şi iubita mea în Christos obşte din Răşinari.

«Precum inima mea niciodată nu a răcit de către Cinstia ta şi de către întreaga mie iubită obşte răşinăreană; ba totdeuna cu deosebită căldură şi dragoste părintească au bătut, niciodată n'am tras la îndoială aplecarea voastră şi încrederea fiiasca către mine, carea mi-au îndulcit multe din orele vieţii văzându-mă între fii mei sufleteşti. Dulceaţa şi mângăerea aceasta părintească mai ales o simt astăzi în ajunul înterprinderii călătoriei mele, nu cu puţine greutăţi împreunate, văzând din scrisoarea Prea cinstiei tale de astăzi simţurile catră mine de nou descoperite. Cu durere mă despart de turma mea sufletească şi de voi iubiţilor în Cristos, însă nădejdea în Dzeul nostru, care niciodată nu ne-a părăsit, şi în prea înduratul nostru monarh, că întoarcerea mea va fi curândă şi cu rezultat bun pentru biserica şi poporul nostru — împreunată cu rugăciunile voastre către D-zeu de care mă asiguraţi şi dela care să nu încetaţi — mă întăresc şi mă îmbărbătează.

Primiţi mulţămita mea pentru aducerea aminte, şi binecuvântarea arhierească, care cu bucurie o împărtăşesc vouă şi la întreaga iubita obşte cu care sunt al tuturor».

Andrei Şaguna.

In aceste am încercat să desfăşur legătura de pretinie ce-a existat între Şaguna şi comuna Răşinari, şi cunoscându-le acestea să ştiu totodată ce l-a determinat pe Şaguna a-şi căuta în Răşinari loc de vecinică odihnă. Inchei cu cuvintele protopopului şi directorului de şcoale Moise Fulea, adresate preoţilor din protopopiatul său încă la anul 1850 «Ah! de 3 ori fericiţi de noi, că ne-a dăruit D-zeu un păstor sufletesc cu aşa mare dragoste către noi».

Răşinari, Septemvrie 1909. **Emilian Cioran,**
paroh.

CUVÂNT

— la centenarul marelui metrop. **A. Br. Şaguna.** —

O sută de ani s'au împlinit dela naşterea celui mai mare Arhiereu român, pe care am avut norocul a-l încălzì la sânul nostru, ca pe cel mai desăvârşit cârmaciu al bisericei noastre: *Andreiu baron de Saguna.* Întreaga biserică drept credincioasă şi mai cu din adinsul biserica noastră din această ţeară, îmbracă azi haină de înaltă sărbătoare întru preamărirea amintirii aceluia, care prin puterea iubirii sale de oameni a fost «un mare arhiereu, podoabă aleasă a bisericei sale, un mare român, mândria adevărată a unui popor, un neasămănat părinte, mângăierea în durerile şi bucuria în fericirile noastre» şi un desăvârşit apostol al luminei în mijlocul unui popor împresurat de întunerecul veacurilor vitrege.

Neputincios este graiul gurei mele a slăvì după cuviinţă toate faptele lui măreţe, săvârşite pentru înălţarea bisericei şi pentru izbăvirea neamului nostru din cătuşele robiei amare; a desluşì acele învăţături şi sfaturi înţelepte cu cari a fost atât de darnic întru luminarea noastră; a scoate la iveală toate virtuţile şi podoabele alese ale unui suflet mare, din cari nu şi-a făcut o mândrie decât pentru dobânda unui neam obidit. Şi dacă totuş mă încumăt a vă înfăţişa figura măreaţă a Marelui Arhiereu, o fac mânat de datoria sfântă de a aduce şi noi prinosul de recunoştinţă bunului nostru *părinte* de odinioară, Andrei baron de Şaguna; o fac din îndemnul de a umilì pe aceice ţin, că neputincioasă este firea omenească a împlinì aici pe pământ menirea sa hotărîtă de Tatăl ceresc, încercându-mă a vă arăta, că deşì Şaguna n'a avut altă fire decât ori care om, deşì a trăit pe acelaş pământ cu toţi oamenii, şi a avut acelaş suflet, scânteie ruptă din D-zeire şi dăruită întreg neamului omenesc, — prin voinţa sa tare, prin râvna sa neînfrântă «cătră tot ce e adevărat, plăcut şi bun» s'a ridicat la acea înălţime în faţa oamenilor, încât a lăsat departe în urmă pe toţi cei de rândul său; şi în sfârşit o fac mai ales pentru a vă dovedì până la deplină încredinţare, ce poate săvârşì omul în această lume pentru mulţămirea şi fericirea Sa, ca şi pentru binele şi folosul obştesc, dacă faptele lui purced din *desăvârşita dragoste de oameni.* Până ce cuvântul meu se va nevoì întru aceasta, vă rog să-mi urmaţi cu luare aminte.

*

Şaguna s'a născut în mijlocul unui popor străin, departe de trupul neamului nostru, — dupăcum vă este cunoscut şi de aiurea[1] — a crescut aproape până la vârsta junimei departe de sânul nostru, în datini şi obiceiuri străine, necunoscător nici macar al limbei noastre, şi el însuş necunoscut de neamul său. Abia dupăce rămase orfan de tată se mută dela Miskolcz la Pesta, unde apoi, în casa unchiului său, care avea întinsă legătură de prietenie cu o seamă dintre cei mai buni români ai

[1] Din disertaţia ţinută la 30 Noemvrie 1908.

vremii, tinărul Anastasiu, în atingere cu aceştia învăţă limba poporului român, pe care nu-l cunoştea, dară din care se simţea făcând parte şi pentru care i-se stârnì dragostea caldă. Tot aici începu să răsfoiască istoria suferinţelor din trecutul acestui neam, şi poate aici începu a se şi gândì asupra viitorului acestui popor.

E firesc ca omul să simtă alipire cătră neamul în mijlocul căruia a văzut lumina zilei, de care îl leagă amintirile dulci ale copilăriei, datinile, obiceiurile apucate dela înaintaşi şi cultivate într'o împreună vieţuire cu cei de o seamă, în care convieţuire se înfiripă întâiele fire ale gândirii şi se statorniceşte legătura sufletească cu ceialalţi fii ai neamului; dară la Şaguna, fiul unor părinţi scăpaţi din calea urgiei şi prigonirilor din Macedonia, crescut între străini de neamul şi legea noastră, cari nu odaţă au căutat să-l ademenească, ba prin un puternic episcop al lor au încercat să silească pe văduva sa mamă a-l face papistaş; — la Şaguna nu găsim dintru început firile legătoare cu poporul românesc, nu putea să existe la el cunoştinţa vie de fiu al acestui neam şi dacă totuş mai târziu şi-a jertfit întreaga lui vieaţă cu trup şi cu tot sufletul său unui popor desmoştenit de soarte, batjocorit şi umilit până la treapta cea mai de jos, în vreme ce *el*, omul înzestrat cu atâtea virtuţi alese şi-ar fi găsit bucuros aiurea un traiu tihnit, o vieaţă liniştită şi cinste şi laudă... Şi dacă totuş spre noi s'a îndreptat, explicarea nu poate fi alta decât faptul cunoscut, că toţi oamenii mari, hotărîţi de fire a aduce în aceasta lume munca grea numai pentru uşurarea nevoilor acestei vieţi, poartă în sufletul lor sănin comoara mare a *iubirei de oameni,* care iubire mai cu dinadinsul se îndreaptă cătră cei neputincioşi, cătră cei umiliţi şi despreţuiţi, — după pilda Mântuitorului, care în tot cursul vieţii sale pământeşti, n'a avut de cât mustrări pentru bogaţii nedrepţi şi puternici, pe când spre cei nenorociţi îşi îndreaptă toate binefacerile Sale.

Dacă mai târziu dupăce mântuì cu şcoala şi îşi câştigă dreptul la o vieaţă cinstită şi făgăduitoare de plină mulţămire, moştenind şi o frumoasă stare materială, îl vedem apucând totuş calea spinoasă a preoţiei, hotărârea lui e călăuzită de aceeaşi iubire de oameni, căci în adevăr nici o slujbă lumească nu-i putea da prilejul mai nimerit de a-şi revărsa darurile dragostei sale asupra oamenilor, ca tocmai slujba de preot; iară când îl vedem rupându-se cu totul de bunurile acestei lumi, lipsindu-se de toate plăcerile şi farmecul ce i-le îmbia o vieaţă fericită — şi *călugărindu-se,* iubirea de oameni ajunge la strălucită dovadă, căci numai aşa avea dreptul şi datoria a-şi jertfì toată puterea vieţii, întreg sufletul său înzestrat cu atâtea daruri desăvârşite pentru binele şi folosul obştei, — a neamului nostru.

Dragostea lui de neam şi legea strămoşască l-a oprit să treacă la papistaşi, această dragoste şi alipire a spulberat încercările Sârbilor de a-l trage pe partea lor, şi tot această dragoste l-a făcut să respingă scaunul de episcop unit, care i-s'a îmbiat cu stăruinţă.

Această iubire îndeobşte, şi mai vârtos iubirea lui cătră Români, răsare mult mai vie şi mai luminoasă din faptele sale de muncă şi jertfă, dupăce ajunse povăţuitorul bisericei noastre din Ardeal.

Pentru a înţelege pe deplin munca săvârşită şi jertfa de sine pe care a adus-o Şaguna pentru biserica şi neamul nostru, e nevoie să aruncăm o ochire fugară asupra stării noastre jalnice, dupăce vă pomenii cât de uşor putea să aibă parte de o vieaţă plină de farmec şi fericire în sânul neamurilor ori bisericei străine, cari îi îmbiau cu stăruinţă şi avere şi putere şi stăpânire.

La noi stăpânea cu putere de fier întunerecul neştiinţei de veacuri, trupul nostru robit era legat de glia stăpânului, iară sufletul cutropit de povara suferinţelor. Politiceşte şi naţionaliceşte eram desorganizaţi şi înfrânţi pe urma celor 10 păcate a vechilor legi ardelene, cari cunoşteau numai 3 naţiuni, cu cele 3 teritorii (ţinuturi) cuprinse de acele şi cele 4 religiuni (biserici) recunoscute, între cari nu era şi neamul nostru şi nici biserica ortodoxă. Poporul nostru era rob legat de glie, fără conştiinţa de sine şi lipsit de ori-ce raze de nădejde, împresurat de atâta slăbiciune, că şi cele mai straşnice lovituri şi vătămări le primeam cu un scâncet amar de copil neputincios, fără puterea unei umbre de rezistenţă. Starea bisericei? tot atât de jalnică. Asuprită şi sfâşiată de vecinele sale hrăpăreţe, era tot atât de neputincioasă. Un vlădică al nostru, Sava Brancovici, desbrăcat, a fost târît în piaţa publică şi biciuit fără milă în faţa credincioşilor săi îngroziţi de sălbătăcia omenească, pentrucă acela nu se plecase nizuinţelor de ademenire şi supunere; o altă biserică de o credinţă cu noi, dar a unui neam străin, a celui sârbesc, folosindu-se de neputinţa noastră căuta cu ori-ce preţ să ne sfâşie din trupul nostru veştezit şi să supună stăpânirii sale partea din Bănat şi Ţara ungurească; o a treia biserică apoi mai puternică şi mai iscusită, sprijinită şi pe puterea statului în care era stăpână, izbuteşte să ne frângă, ce aveam mai sfânt, dragostea de lege şi să ne împartă în doue tabere vrăşmaşe. Este aceasta biserica papistaşă (rom. cat.) care prin făgăduieli neîmplinite ademeneşte la 1700 clerul, pe vlădica cu popii săi, să treacă la unire. De acum se începe lupta dintre fraţi pe vieaţă şi pe moarte, care spulberă bunuri, dărâmă biserici şi sfarmă întărituri, chinue oameni şi varsă sânge, umplând de vaer şi plânset tot veacul al 18-lea şi nu se domoleşte până la mijlocul veacului trecut nici când din mila împărătească — la 1810 — ni-se îngăduie un vlădică din sângele nostru la cârma bisericii, bătută de valurile cutropitoare ale vremilor năpraznice, fără cârmaciu dela 1700.

Iată în câteva linii fugare icoana jalnică a stării poporului nostru, pe care Şaguna nu s'a sfiit a o privì drept în faţă cu bărbăţie şi încredere în puterile sale şi cu nădejde în D-zeu. «Tu Doamne şti că cătră scopul meu a alerga doresc: pe Românii transilvăneni din adâncul lor somn să-i deştept şi cu voie cătră tot ce e adevărat, plăcut şi bun să-i trag» îşi încheia cuvântarea rostită la sfinţirea sa de episcop.

Şi-a dat el bine sama unde vine, ce găseşte şi ce'l aşteaptă. Slujba înaltă de arhiereu n'a fost pentru Şaguna un noroc găsit în cale, căci e mare depărtarea dela fiiul unui neguţător pribeag până la scaunul de vlădică, fie şi a unei biserici destrămate şi nenorocite, — ci a fost o ţintă spre care a nizuit cu toate puterile, un ideal, pentru dobândirea căruia şi-a pus în cumpănă toată vaza de care se bucura, a folosit toate legăturile sale cu cei mai de seamă oameni, ca şi trecerea de care se bucura înaintea împăratului; de altă parte ştiindu-se înzestrat dela fire cu înalte daruri şi cu alese calităţi câştigate prin râvnă neînfrântă şi muncă statornică s'a simţit chiemat a fi mirele vrednic unei biserici de mult văduvite şi a îmbrăca sarcina grea de cu adevărat părinte bun al unui popor orfan. Dacă la venirea sa la noi l-am primit ca pe un străin, cu oarecare răceală şi neîncredere, arătată şi cu prilejul alegerii celor 3 candidaţi la scaunul de episcop, între cari Şaguna a avut voturi mai puţine faţă cu cei 2 protopopi ardeleni, el nu s'a supărat pe neştiinţa noastră, pe lipsa de pătrundere şi înţelegere, ci hotărît în gândul său «dacă voi nu mă vreaţi eu vă vreau» a mers înainte şi şi a ajuns idealul dându-ne pildă vie cum omului toate îi sunt cu putinţă, prin stăruinţă, prin muncă cinstită şi statornică.

Iară ajuns odată în fruntea bisericei, faptele săvârşite îndreptăţesc nizuinţa ce a desfăşurat pentru a ajunge la scaunul de vlădică şi mărturisesc cu tărie despre vrednicia Sa.

Pe teren bisericesc porni fără zăbavă lupta înverşunată pentru înălţarea bisericei sale din pulberea dărâmăturilor, grămădite din nemila vremilor de restrişte. Duşmanii vechi se ridicară cu îndărătnicie şi porniră împotrivă cu toate armele lor fulgerătoare de mânie, dară Şaguna nu se înfrică. Sfinţenia cauzei ce urmarea, hotărît a o duce la izbândă îi picura în suflet curaj şi încredere. Şi în adevăr din ştiinţa lui de canoane şi istorie, din energia sa uimitoare şi prin puterea sa de muncă şi jertfă fără preget, după 18 ani de trudă câştigă neatârnarea bisericei faţă cu cei din afară şi izbutì să dea de nou fiinţă mitropoliei române, de un veac şi jumătate pierdută.

Alături de lupta grea cu cei din afară purta mare grijă pentru îndreptarea scăderilor şi întruparea bunelor rânduieli înlăuntru. Îi trebuiau preoţi bine pregătiţi pentru marea sărbătoare a bisericei, îi trebuiau dascăli cu o mai largă cunoştinţă de carte pentru luminarea poporului şi a rânduit mai cuminte aşezământul de creştere pentru aceştia — seminarul teologic-pedagogic, — îi trebuia un popor cu pricepere şi înţelegere pentru măreaţa operă ce-i pregătea, şi a presărat în întunerecul satelor noastre şcoale spre luminare; iară când a sosit vremea, când înafară a câştigat neatârnarea bisericei, înlăuntru ne-a făcut organizarea, ne-a dat legea de o înaltă chibzuinţă şi adâncă pătrundere în viitor, Statutul organic, în puterea căruia poporul e făcut stăpân pe soartea sa, Dvoastră înşivă să hotărîţi de starea de azi şi de ziua de mâne, — care lege în vremea de

acum e singura cetate de apărare nebiruită împotriva năvalelor pătimaşe, ce se dau asupra limbei şi legei noastre strămoşeşti, e zidul puternic de care se sfarmă încercările nesăbuite de a ne înfrânge şi supune.

Cu o distinsă înţelegere pentru nevoile mai arzătoare a poporului s'a îngrijit Şaguna şi de cultura poporului.

Sub activitatea sa binecuvântată preste 600 de şcoale poporale începură să răspândească lumina binefăcătoare a ştiinţei de carte, acolo unde până la el rătăceam în împărăţia întunerecului şi neştiinţei. Pentru creşterea păturei conducătoare a poporului, sub oblăduirea lui înţeleaptă răsăriră şcoale medii (gimnazii) şi comerciale; iară pentru a desăvârşi opera sa culturală prin stăruinţele lui Şaguna luă fiinţă şcoala mare a neamului, «Asociaţiunea pentru literatura şi cultura poporului român». Din averea sa proprie înfiinţă *tipografia*, — dăruită în urmă arhidiecezei, — în care, pentru îndrumarea bisericei şi a neamului, pentru apărarea intereselor noastre şi pentru îndreptarea scăderilor neprielnice, începu să apară ziarul «Telegraful Român». Din aceiaş tipografie se îndreptau cu zel de adevărat apostol însufleţit pestoralele şi circularele arhiereului, care a ştiut să îmbrăţişeze şi îndrume întreg cuprinsul vieţii unui popor. De aici şi-au luat sborul mulţimea cărţilor pentru şcoală, cărţile bisericeşti, trebuitoare slujbelor d-zeeşti şi atâtea alte cărţi de dreaptă povăţuire. Iară pentru a pune temei solid unei desvoltări statornice în cultură şi bunăstare, Şaguna a pus temelia celor mai multe fonduri şi fundaţiuni, din cari se ajutoră în însemnată măsură fiii neamului nostru şi toate aşezămintele noastre în lipsele lor zilnice. Tot atâtea mijloace acestea, de cultivare, desvoltare şi apărare, de progres şi înaintare, al căror urmă zadarnic o am căuta înainte de venirea lui Şaguna în fruntea bisericii noastre şi al căror binefaceri şi roade mănoase se vor întinde departe în viitor, până va dăinuì neamul nostru pe acest pământ, deci până în veci, căci neamul nostru prin puterea sa lăuntrică, dovedită din belşug în trecutul său, va înfrunta toate sâlniciile, şi va biruì toate încercările neomenoase de cutropire şi va trăì.

Atât pe teren bisericesc cât şi pe teren cultural călăuza marelui Arhiereu a fost idea naţională. Nizuinţa lui de a înzestra toate aşezămintele sale cu caracter naţional se întregeşte frumos prin activitatea sa pe *teren politic-naţional*. Deodată cu cârma bisericei noastre Şaguna a apucat şi cârma întregului neam din această ţară. Incepând cu măreaţa adunare naţională de pe «Câmpul libertăţii», care, sub conducerea lui de naţionalist înfocat de bun cumpăt, de patriot luminat şi prevăzător, a sdrobit lanţurile sclăviei înjositoare şi a ridicat poporul român din iobag legat de glie la cinstea de cetăţean, cu egală îndreptăţire; dela această adunare începând, Şaguna a fost conducătorul, sufletul urgisit de vrăşmaşi al tuturor mişcărilor şi luptelor naţionale! Nici odată nu se tânguia de slăbiciune, nici de mulţimea trebilor, nici de asprimea vremilor grele, ci mi-se pare cu cât se ridicau mai greu de învins piedecile, cu atât

devenea mai râvnitor, cu cât primejdiile îl împrejmuiau mai mult cu atât să făcea mai îndrăzneţ, mai curagios. Un lucru socotea doară mai pe jos de vrednicia sa, adecă a şi pregeta întru aceea-ce putea sluji spre binele altora, în urmare el totul punea în mişcare, nimic nu cruţa pentru izbăvirea noastră nici cuvinte nici osteneală, nici bani nici cinste nici chiar vieaţa sa... Tuturor toate s'a făcut ca pe noi să ne dobândească. Suferinţele mari, jertfa de sine, ce a fost gata să aducă pentru noi, răsar luminoase din cuvintele de el însuş rostite: «M'au proscris, şi doară mai rău m'ar fi muncit decât pe Metropolitul Sava să fi putut pune mâna pe mine». El însă nu s'a astâvit până n'a izbutit, până n'a împlântat semnul biruinţei pretutindenea.

Chiar când cauza naţională — cătră sfârşitul vieţii sale — apucă calea nenorocită a pasivităţii, împotriva vederilor şi voei lui, nu se resvrăteşte, ci povăţuit de sfatul ap. Pavel: «Slugei Domnului nu i-se cade să se sfădească, ci blând să fie cătră toţi,... poate cândva le va da lor Dumnezeu pocăinţă spre cunoştinţa adevărului». (II. Tim. II. 24—5) privea cu durere amară noua rătăcire, pe care nu avea putere să o împedece. — Şi această durere îi mări suferinţele trupului istovit şi grăbì sfârşitul mucenicului sfânt, care a fost *mare* prin faptele sale şi a stat la înălţimea faptei bune, dar mai cu seamă prin văpaia dragostei sale de oameni, de neam şi de legea străbună a covârşit căldura oricărui foc. Chiar de pe patul de moarte ne lasă moştenire scumpă această povăţuire; «Fiţi pe pace... nu vă sfădiţi», «precum eu v'am iubit pe voi şi voi să vă iubiţi într'olaltă». Următori fiţi mie precum şi eu lui Christos» ne îndeamnă cu Ap. Pavel. (I. Cos. XI. I.)

Din toate aceste şi alte multe, pe cari mi-a fost cu neputinţă a le pomenì toate, se desface pentru noi cea mai luminoasă învăţătură; *a iubirei,* mamă a tot binele, începutul şi sfârşitul tuturor faptelor bune. Dragostea de lege şi neam prin care s'a făcut mare Şaguna a ştiut să o ridice la acea strălucire pentru noi, încât va fi pentru totdeauna un izvor nesăcat de înviorare de premenire sufletească, de câte ori asupriţi de urgia vremilor rele şi năpăstuiţi de pornirile pătimaşe ale vrăjmaşilor — vom lâncezì.

De aici din acest izvor curat şi sănătos să ne adăpăm şi noi iubiţilor cu încrederea neşovăitoare, ca să putem purta cu bărbăţie povara zilelor aspre, ce apasă asupra noastră. Din dragostea lui de neam să învăţăm a ne iubi cu patimă neamul cu toate comorile lui sfinte, între cari cea mai scumpă să ne fie limba dulce românească, pe care să ne silim a o desăvârşì tot mai mult în frumseţe şi pe măsura ce se arată mai porniţi vrăşmaşii împotriva ei, noi să ne-o facem cu atât mai dragă, mai preţuită, căci limba este semnul cel mai vorbitor despre fiinţa şi dăinuirea unui neam; precum de asemenea lăpădarea de acaastă limbă va aduce fără vreme prăpădirea noastră.

Din dragostea lui de lege să învăţăm a ne îndrăgì tot mai mult legea strămoşască cu biserica ei străbună şi cu toate aşezămintele de cultură şi bunăstare, pe cari în cea mai mare parte dela el le-am moştenit, căci numai alipirea neclătită către acestea şi sprijinirea lor cu tot prisosul avutului nostru ne va aduce izbăvirea din ghiarele ispitelor dese, cari ne caută mereu.

Aşa făcând vom înainta cu paşi repezi şi siguri pe cărările, ce el ni le-a brăzdat, vom dura cetate nebiruită în jurul vieţii noastre de neam cinstit şi muncitor, de zidurile căreia se vor sfărma toate încercările de înfrângere şi cutropire, şi noi vom vieţuì în veci...

Iară faţă cu sărbătoritul zilei de azi, Marele Metropolit Andrei Baron de Şaguna, ne vom dovedì adevăraţi fii şi urmaşi vrednici, dacă în sufletele noastre vom dura pentru totdeauna altare sfinte de smerită închinare, de pe cari în veci să nu se stângă focul sfânt al dragostei de lege şi neam aşa cum el l-a aţîţat şi chrănit prin viaţa şi fapta sa. Aşa să fie!

Preotul *P. Moruşca*

MITROPOLITUL ANDREIU ŞI Sf. SCRIPTURĂ.

A.

Domnul cerului şi al pământului, carele cârmuieşte veacurile, şi poartă destinele vremurilor, celce înalţă şi coboară neamuri şi popoare, căutat-a acum 100 de ani şi spre poporul credincios al românilor: Văzut-a din cerul îndurărilor sale, că acest sărman şi obidit popor nu mai are voie nici altar de rugăciune să-şi înalţe şi din cerul îndurărilor sale i-a menit o soarte mai bună. Dat-a naştere unui fiu din neamul românesc, carele să îndrepte soartea bisericei aceleia, a căreia fiu, preot şi păstor va fi. Fiul acesta înţelept şi credincios, în anul libertăţii când toate popoarele şi-au primit libertatea, a venit în fruntea bisericei ca păstor sufletesc. Poporul ortodox a primit în dânsul un arhiereu mare după rânduiala lui Melhisedec.

Cu sufletul plin de entuziasmul cel mai înalt, cu mintea înţeleaptă şi pătrunsă de adevărurile vecinice dumnezeeşti, cu mintea plină de credinţă sfântă, având pe lângă dorul sincer de a fericì poporul său, voinţa şi energia necesară, arhimandritul Andreiu Şaguna, prin voinţă dumnezeească se ridică pe singurul scaun vlădicesc al poporului ortodox din ţeara aceasta. O ceaţă deasă, ba mai bine zis o negură adâncă acoperea orizontul bisericei noastre, şi o cumplită durere sufletească a copleşit sufletele fiilor credincioşi ai maicii noastre biserici. Puţini mai aveau nădejdea

în posibilitatea unei înălţări a bisericei noastre. Pentru toţi sosise vremea de slobozenie, vremea de eliberare, numai conducătorul destoinic lipsià. Şi iată că Dumnezeul milelor, revarsă din cerul milostivirilor sale şi peste biserica noastră mila sa bogată, trimiţând un păstor înţelept şi destoinic, carele aveà să pască turma cea cuvântătoare după legea cea vie, după cuvântul cel viu şi vecinic al Tatălui ceresc.

Venind episcopul Andreiu în fruntea bisericei noastre, a răsărit şi pentru fiii acestei biserici un soare dătător de nouă viaţă creştinească, bisericească şi naţională. În dânsul noi am primit dela Dumnezeu un preot după rânduiala lui Melhisedec, pentru biserica noastră naţională şi pentru cultura noastră naţională. Pentru toate veacurile figura aceasta măreaţă, eroul acesta luptător şi biruitor va rămânea exemplu vrednic de urmat, de către fiii bisericei române. Biserica păstorită de dânsul în veac îi va binecuvânta memoria, căci totul ce s'a format şi totul ce este în biserica noastră prin dânsul s'a făcut. Ajutat în toate lucrările sale de Tatăl cel ceresc a pus bazele, adecă a întemeiat bazele solide pe cari au clădit urmaşii lui.

Cu mintea lui ageră s'a convins, că ridicarea şi cultivarea neamului din care face parte, numai atunci e posibilă, dacă se face în cea mai strânsă legătură cu ridicarea şi întărirea bisericei. Istoria noastră i-a dovedit, că numai deodată cu sentimentul religios se desvoaltă şi sentimentul naţional, pentrucă existenţa neamului e în cea mai strânsă legătură cu existenţa bisericei româneşti; neam românesc fără biserică românească nu poate există.

Despre vieaţa şi activitatea mitropolitului Andreiu s'a scris foarte mult. Scrierile acestea ne dau cele mai clare dovezi despre munca titanică carea a săvârşit-o spre binele bisericei şi a neamului său. Din aceste scrieri totodată putem să ne convingem despre voinţa şi energia de fer, cu carea se lupta, pentru ajungerea scopurilor, cari şi-le-a prefipt.

Ştim, că a fost împărtăşit de o creştere religioasă ideală, având parte de sfaturile părinteşti ale mamei sale, carea ne e prezentată din partea istoricilor, ca o mamă ideală, ca o femeie cu sentiment creştinesc ideal. Prin rostul maicei sale a învăţat tinărul Andreiu cuvântul cel viu şi etern a lui Dumnezeu. În viaţa şi faptele mamei sale a văzut întrupată ascultarea cuvân-

tului şi a poruncilor Domnului. Astfel ne putem explica cum de ni-se prezintă de fapt în vieaţa mitropolitului Andreiu cuvântul Scripturii întrupat.

Ştim că în familia unchiului său a avut ocazie de a întâlnì pe mulţi din bărbaţii aleşi ai neamului său şi a bisericei române. De tinăr deci a putut să cunoască pe deplin starea bisericei şi a neamului său şi de tinăr îşi va fi avut stabilit planul activităţii şi a vieţii sale. Ca om tinăr ajunge profesor de teologie la sârbi şi se ocupă foarte mult cu literatura bisericei ortodoxe, studiind şi scriind. În anii profesurei sale a adunat materialul bogat pentru opurile scrise în decursul păstorirei sale. Desigur că dupăce a văzut la sârbi şi la alte popoare traduceri bune ale bibliei în limba lor, îi va fi venit gândul, ca şi dânsul să facă o traducere bună, sau mai bine zis o ediţie bună a bibliei în limba românească. Ca preot carele a trăit în şi după legea Domnului, sigur s'a convins, că şi pentru poporul său ar fi un lucru foarte folositor, ca să aibă legea sfântă, cuvântul Domnului, sau sfânta Scriptură, scrisă în frumoasa limbă românească. A cunoscut şi trebuinţa unui cler cult şi de aceia s'a pus la muncă şi a scris manuale de teologie, a scris cărţi rituale şi a îmbogăţit dacă nu chiar a întemeiat de nou literatura bisericei noastre.

Ca om de studiu şi cu adevărat sentiment pentru progresul cultural al turmei sale, a căutat şi s'a luptat ca fiecăruia din fiii săi sufleteşti să i-se vestească cuvântul lui Dumnezeu prin cuvânt viu românesc. Dorinţa ferbinte a lui era, ca lumina cunoştinţei adevărului să fie răspândită tuturora, şi de aceia pe toţi cari se nizuiau a răspândì lumina şi cunoştinţa adevărului îi sprijinea.

Literatura noastră bisericească, începând de pe la sfârşitul veacului al XVII-lea n'a prea arătat progres. Pe la finea veacului al XVIII-lea şi în jumătatea I-mă a veacului al XIX-lea s'au început unele curente limbistice cari nu aduceau literaturei române mare folos. În literatură se folosià o limbă bazată pe etimologia curentului latinist, o limbă care aproape în toate cuvintele voia să dovedească originea latină a limbei româneşti. E natural că această limbă nu a fost pentru popor, ci numai pentru un strat anumit din poporul român. Pe vremea lui Şaguna curentul latinist erà în floare, dacă nu întru toate domnitor.

Pe Şaguna ca scriitor curentul acesta însă nu l-a putut câştiga. Putem zice şi avem chiar dovezi că el a fost un duşman aprig al acestui curent, când latiniştii au voit să introducă limba lor stranie şi în cultul dumnezeesc şi în cărţile bisericeşti. Mai ales a păşit cu energie şi în mod resolut în contra curentului atunci, când unii voiau să edeie biblia românească în limba aceasta forţată. Eliade a publicat o traducere a bibliei româneşti în o limbă românească imposibilă. S'a publicat numai cartea Facerei şi Eşirei. Şaguna ajungând să cunoască această traducere a păşit cu cea mai mare energie în contra iei, combătând-o vehement şi provocând chiar clerul său, ca să se ferească de această traducere, carea absolut nu corespunde trebuinţelor poporului nostru. Dacă ne-ar permite locul să cităm mai multe pasage din biblia lui Eliade, ne-am putea convinge că de fapt, poporul absolut nu o poate înţelege, şi noi am pricepe uşor, de ce a păşit Şaguna cu toată energia sa arhierească contra acestei traduceri a bibliei.

Şaguna voind să dea cărţi scrise pe înţelesul tuturora, în o limbă accesibilă pentru toţi şi înţelegibilă de toţi, el se foloseşte de graiul viu al poporului. Scrie în o limbă românească clară, simplă, curgătoare şi frumoasă, în un stil simplu plin de vigoare şi totuş plin de figuri frumoase, toate luate din graiul viu al poporului. Aceasta o vedem mai ales în predicile şi în pastoralele sale şi în Biblia românească edată de el între anii 1856—58 la Sibiiu. In toate scrierile sale el să nizuia după simplarietate şi claritate. Toţi aveau să priceapă şi toţi să înţeleagă cele scrise de el; căci numai dacă toţi înţeleg cele scrise, ele pot deveni un bun comun al tuturor cetitorilor, şi numai astfel se pot lăţi tot mai mult adevărurile dumnezeeşti, pe cari fiecare creştin ar trebui să le cunoască şi să le păzească ca pe cel mai scump tesaur. In prefaţa dela Enchiridion ne spune el că însăş limba în carea au să fie vestite adevărurile şi învăţăturile credinţei creştine, are să fie limba vie a poporului respectiv. In punctul VIII al principiilor scoase din canoanele bisericei zice: că clerul şi poporul credincios să cetească biblia, de unde urmează 1. *că biblia trebue să se traducă în limbile popoarelor creştine* 2. că şi cărţile rituale bisericeşti trebue să fie traduse în limbile feluritelor popoare 3. că limba bisericească are să fie limba poporului respectiv etc. In alte scrieri ale sale aflăm clar

exprimată convingerea, că împărtăşirea cunoştinţelor religioase, are să se facă în limba poporului respectiv, căci numai astfel se pot înţelege dogmele și adevărurile bisericei și numai astfel se poate asigura o desvoltare serioasă și temeinică a sentimentului şi a vieţii religioase. Izvorul nesecat pentru întărirea vieţii creştineşti fiind sfânta Scriptură, e natural că adevărurile şi învăţăturile cuprinse în ea trebuesc să fie accesibile fiecărui creştin, adecă biblia trebue să fie tradusă în graiul viu al fiecărui popor.

După Şaguna numai singură limba poporului e limbă vie, căci ea se formează şi trăeşte în mijlocul unui popor viu, şi numai limba aceasta poate fi limba liturgică și limba rituală admisibilă în biserică. Dacă se ţine biserica de acest adevăr, atunci învăţăturile ei vor putea fi sădite cu rezultat bun în inimile creștinilor.

Toată activitatea marelui mitropolit e expusă deja de scriitori competenţi şi pricepuţi, nouă ne rămâne a ne ocupa numai cu ediţia sfintei Scripturi și cu părerile lui Şaguna referitoare la originea, formarea, scrierea și valoarea sfintei Scripturi. Pentru a dovedì și expune acestea toate ne vom ocupa mai ales cu prefaţa ediţiei şi vom expune părerile lui Şaguna prin însaş cuvintele sale. Cu privire la limba bibliei în special, zice în prefaţă: «Biserica noastră răsăriteană și toţi sfinţii părinţi ai ei au avut încă dela început principiul acela mântuitor, *ca biblia să se propună poporului în limba sa, să i-se tâlcuiască tot așa* și să i-se recomande și dea în mână spre cetire, gândire și îndreptare, înainte şi mai pre sus de ori ce altă carte din lume».

Şirele aceste scrise de dânsul ne îndreptăţesc a face concluzie, că de fapt numai sfta Scriptură a putut fi şi pentru dânsul izvorul faptelor mari săvârșite de dânsul, şi a energiei cu carea s'a întrepus pentru toate scopurile sale.

In ce priveşte valoarea bibliei pentru poporul nostru, vorbind de ediţiile bibliei dela 1648 și 1688 zice: «Deşteptarea poporului românesc din barbaria veacurilor, împrietinirea lui mai deaproape cu legea lui Dumnezeu, pâşirea lui către lumina cea blândă a civilizaţiei și a culturei, înfrăţirea neamului românesc, pe carele mâna proniei l-a sămănat prin atâtea ţări deosebite și printre atâtea neamuri străine, rămânerea în viaţă a limbei sale naturale; — toate acestea binecuvântări neasemănate avem

ale mulţămì acestor ediţii vechi ale sfintei Scripturi, acestor monumente neperitoare ale limbei, moralităţii şi peste tot ale vieţii noastre naţionale bisericeşti».

Favorul cel mare al nostru al românilor faţă de alte neamuri — înţelege special pe slavi — a fost şi este, că la noi limba bibliei, limba bisericei a fost limba vie, graiul viu al poporului: «limba aceea care trăieşte în gura poporului şi va trăì întru popor şi prin popor, pănă când va susta şi el.

Prefaţa la ediţia dela 1856—58 nu e numai o simplă prefaţă, ci este un scurt și condensat tractat isagogic despre Sfta Scriptură; un tractat foarte bun pentru timpurile sale. De unde a luat Şaguna materialul, nu ne spune. Din acest tractat ne putem convinge că părerile sale referitoare la originea, valoarea, autenticitatea etc. cărţilor Sfintei Scripturi Şaguna le bazează foarte mult pe credinţă și nu pe izvoarele științei. Nu ni se prezintă ca un isagog, carele cu armele ştiinţei ar voì să dovedească aserţiunile sale, ci vedem pe păstorul pătruns de credinţa adevărată, carele în interesul fiilor săi sufletești a adunat tot materialul cunoscut lui, şi'l dă fiilor săi, ca și dânşii să-și poată îmbogăţì tesaurul minţii şi credinţii lor. Punctul de vedere din care avem să privim lucrarea aceasta, e cel al credinţei şi nu cel al ştiinţei şi literaturei T. N. și T. V.

Să analizăm prefaţa pe scurt, ca să vedem părerile isagogice ale lui Şaguna. O analiză detailată, împreunată cu o paralelă a ştiinţei moderne isagogice nu ne permite locul. Vom expune numai diferinţele esenţiale ici-colo.

Originea sfintei Scripturi, toţi o reduc la sfânta Treime, la Dumnezeu cel în trei feţe, carele a inspirat pe autorii singuraticelor cărţi.

Autorii cărţilor sfintei Scripturi sunt în genere: «la T. V. Moisi şi prorocii, la T. N. evangeliştii şi apostolii».

După cuprinsul lor cărţile T. V. se împart în Legea, Istorie, Înţelepciune și proroci. — În special fiecare grup conţine următoarele 1) Legea e scrisă de Moisi și are 5 cărţi. 2) Istorii: Isus Navi, Judecătorii, Rut., 4 c. a. împăraţilor, 2 c. Paralipomena, c. Ezdrei, c. Iuditei. Neemia, c. Estirei, Tovit, c. Iov. 3) c. ale Macabeilor, Inţelepciunea lui Solomon, Inţelepciunea lui Sirach. 4) Prorociile: psaltirea, prorociile celor 4: Isaia, Ezechil, Daniil, Ie-

remia, căruia se adauge cartea plângerii și cea a prorocului Baruch, prorociile celor 12 proroci mici, cartea Ezdrei III.

Impărțirea aceasta a cărților e ceva special. Isagogii cei vechi, și cei noi, au împărțirea în trei categorii, luată după canonul jidovesc, anume: 1) Legea, 2) Profeții, 3) celelalte cărți. 1) Legea cuprinde cinci cărți a lui Moisi. Nr. 3, adecă celelalte cărți, cuprindeau 4 cărți de cuprins moral, adecă: Psalmii, Proverbele, Eclesiasticul, Cântarea cântărilor. Sub Nr. 2, adecă profeții, se cuprindeau toate celelalte cărți ale T. V. și erau grupate în 13 cărți, numite fiind 13 cărți profetice. — Că la împărțirea cărților T. V. în modul mai sus expus de ce momente a fost îndemnat, nu putem ști, nici nu putem înțelege cum a pus cartea Iob între cărțile istorice.

Despre singuraticele cărți în detail ne vorbește în § 6—8.

Scopul T. V. ni-l spune prin următoarele cuvinte: «Cărțile legii vechi cuprind în sine învățături pregătitoare pentru primirea și precunoașterea Mântuitorului lumii, precum și prorocii și închipuiri despre darul și adevărul prin Christos» (§ 3).

Cărțile T. N. conform cuprinsului lor încă le împarte tot în 4 părți ca și legea cea veche; Legea, Istorie, Ințelepciune și Prorocie sau înainte vestire: *a)* Legea cuprinde în sine cele 4 evanghelii, și se numește așa, pentrucă vestește poruncile lui Dumnezeu și legea evangheliei lui Christos, *b*) Istoria cuprinde în sine Faptele apostolilor dela evanghelistul Luca. *c*) Înțelepciunea cuprinde în sine Trimiterile sobornicești ale lui Iacob, Petru — nu ne spune câte, — 3 ale lui Ioan, Iuda, și 14 ale lui Pavel. *d)* Prorocie se cuprinde în Apocalipsă. — Vedem deci că și T. N. e împărțit tot așa ca și T. V.

Împărțirea în 4 grupe sau 4 categorii a cărților T. N. nu e uzitată, și nu obvine în literatura isagogică. La isagogi găsim următoarea împărțire a cărților T. Nou: 1) Cărți Istorice, 4 Evanghelii și Faptele apostolilor, 2) c. Didactice, cele 14 epistole ale lui Pavel și 7 epistole sobornicești, 3) carte profetică, Apocalipsul.

După ce ne spune că numărul cărților sfintei Scripturi e 76, din cari 49 formează T. V. și 27 T. N. trece în § 6—10 la expunerea autenticității, canonicității și vredniciei de credință a singuraticelor cărți. In § 7 aflăm: «Cărțile acestea nu au toate asemenea preț, ci se împart în canonice și apocrife. Cărți canonice

sunt acelea, cari sunt precunoscute de cătră toti ca cârma aducătoare de mântuire. Iar apocrife sau ascunse sunt acele cărţi, cari sfintele soboare şi sfinţii părinţi nu le-au socotit de îndreptătoare ale credinţei creştineşti, ci s'au îndoit despre insuflarea lor dumnezeiască etc. Cărţile acestea «se cinstesc însă nu asemenea precum cele canonice, ... ele se întrebuinţează numai spre îndreptarea năravurilor, şi spre întărirea credincioşilor în credinţă, iar nu spre întărirea dogmelor credinţei».

În § 8 literile *a—d* sunt înşirate cărţile apocrife; Psalm 151, adausurile la Estir, adausurile la cartea lui Daniil 2. În § 10 aflăm amintite Evangheliile şi celelalte cărţi apocrife, cari din timp în timp căutau ereticii să le adaugă la numărul cărţilor T. N.

În partea II a prefeţii § 11—17 aflăm părerile metropolitului «Andrei, despre traduceri. Cea mai bună traducere a T. V. după dânsul e cea făcută de cei 70 de bărbaţi în Egipet, din limba evreiască în cea grecească. Această traducere e cea mai de valoare, şi are să fie luată ca bază la traducerile cari s'ar face de cătră aceia cari nu pot folosì textul original. Pe lângă acestea mai sunt şi alte traduceri.

Mai frumos vorbeşte despre traducerile româneşti. «Limba bisericească pentru un popor numai odată se poate face; dacă s'a învins pedeca cea mare a traducerii credincioase şi înţelese, şi dacă poporul a primit limba aceia aşa zicând în însăş fiinţa sa; atunci următorii nu mai au de-a face alta, ci numai a o renoì şi îndrepta aşa după cum ar fi renoit şi îndreptat traducătorul cel dintâi al bibliei, de ar fi trăit până în veacurile lor. – Primul care merită veneraţiunea noastră, căci a făcut prima traducere românească, folosind textul grecesc slavonesc şi cel latinesc, este «Arhiepiscopul şi metropolitul nostru din Belgrad Simeon Stefan, carele 1648 a tradus şi tipărit prima dată T. N.» — După el vine traducerea din 1688 la Bucureşti, pe timpul voevodului Ion Şerban Cantacuzino Basaraba şi a metropolitului Teodosie din Bucureşti. «Aceste 2 biblii sunt dară după ştiinţa noastră cele mai vechi româneşti; şi nici unul dintre traducătorii de mai târziu, nu poate fi părtaş laudei, ce se cuvine acelora, cari au altoit întâia dată cuvântul sfintei Scripturi în pom românesc». «*Aceste două traduceri dară sunt uşile pre care s'a învrednicit şi poporul românesc în câmpul cel ceresc al dumnezeieştilor învăţături, care în*

mijlocul vijeliilor lumei rămân neclătite și adevărate din veac în veac; ele sunt izvoarele, cari au izvorît întâia dată apa vieței vecinice pentru neamul acesta în toate țerile prin cari este răspândit».

Găsim expuse precuvântările dela ambele traduceri, și din ele putem vedea, ce idei au stăpânit pe acei bărbați luminați cari au aflat de bine a face traducerea bibliei în limba românească. Aceste prefețe cari sunt foarte frumoase, ne dau o icoană frumoasă și interesantă a timpului de atunci. Șaguna ne amintește încă următoarele traduceri, la anii 1810 în Petersburg, biblia întreagă, la 1838 Testamentul nou tipărit în Smirna în Asia-mică și la 1854 biblia întreagă la episcopia Buzeului.

Cu privire la ediția bibliei făcută de dânsul, Șaguna ne spune că s'a nizuit a da o ediție în limba vie a poporului și dupăce în traducerile anterioare s'au întrodus mai multe greșeli și textul în urma necunoașterei limbei originale a fost schimbat, dânsul luând în considerare și traducerea celor 70, a căutat să aducă în armonie textul român cu textul celor 70, — sau mai bine zis celor 72 de traduceri. A făcut multe corecturi în text și a schimbat toate cuvintele străine înlocuindu-le prin cuvinte românești. Numai cuvintele cari nici traducători anteriori nu le-au știut traduce și terminii tehnici luați din limba originală i-a lăsat cum sunt și în edițiile mai vechi. A depărtat și provincialismele, cari n'au loc în o biblie scrisă pentru un popor întreg. Cu privire la corecturile și îndreptările făcute ne aduce câteva exemple.

În ce privește întrebările tractate de Șaguna în partea III—V a prefeței: Cumcă sf. Scriptură este cuvântul cel adevărat al lui Dumnezeu, despre puterea cea din lăuntru a sf. scripturi, aflăm următoarele:

Sf. Scriptură este cuvântul lui Dumnezeu; ne-o dovedesc 1. Prorociile din Test. vechiu realizate pe deplin în Test. nou. Dupăce numai Dumnezeu poate proroci e natural că Scriptura e cuvântul lui Dumnezeu. 2. Ne-o dovedește sfințenia cea mare a poruncilor și îndreptarea lor, căci nici într'o filozofie, fie cât de înțelept scrisă, nu se găsesc așa folositoare legi și bune îndreptări cari ar povățui pe oameni cătră cunoștința de D-nezeu, cătră cărările mântuirii și cătră cea deplinită moralitate. 3. Ne-o dovedește minunata armonie a cărților sf. Scripturi.

Dovezi exterioare: 1. Arătările şi minunile de cari e plină sf. Scriptură. 2. Minunata lăţire şi resădire a credinţei creştineşti, care e întemeiată pe aceste Scripturi. Jidovi ţin legea veche de cuvânt Dumnezeiesc. Martirii au murit pentru adevărul sfintei Scripturi. Contrarii sfintei Scripturi nu au putut-o nimicì, ba din contră ei au fost pedepsiţi de Dumnezeu.

Toate aceste ne arată că sf. Scriptură e cuvântul lui D-zeu.

Despre puterea cuvântului dumnezeesc ne putem convinge din însuş textul Scripturii, unde prorocii — Ieremia cap 23 v. 29, Apostolii, Evrei c. 4 v. 12 şi însuş Mântuitorul nostru ne mărturiseşte ce putere are cuvântul Scripturii.

Trebuinţa Scripturii se arată: «fiindcă prin ea se învaţă credincioşii dreapta credinţă cea adevărată, carea slujeşte omului spre moştenirea vieţii de veci, întru numele lui Isus Christos». Trebuinţa Scripturii se poate dovedì din textul Scripturii: Isus Navi c. 1 v. 8, Ioan c. 5 v. 39, I. Tesaloniceni c. 5 v. 27, Luca c. 11 v. 28.

Afară de aceste dovezi interne aminteşte scrierile, vieaţa şi martiriul sfinţilor părinţi, şi însaş necesitatea care o simţia omenimea, ca să aibă cuvântul dumnezeiesc în scris; iar ca prima dovadă aduce: «De nu ar fi de trebuinţă bisericilor sf. Scriptură, nu ar fi dat-o Dumnezeu, căci Dumnezeu nimic nu lucrează înzădar».

Tractatul isagogic îl încheie Şaguna prin cuvintele: «cetirea sf. Scripturi e de trebuinţa bisericei, va să zică preoţimei, ca să ştie păstorì cu bun spor pe creştini cătră vieaţa de veci; iar creştinilor este de trebuinţă, ca să ştie în ce cred, şi cum să creadă ca să mântuiască sufletele sale».

Din toate cele expuse până acum vedem, că mitropolitul Şaguna în toate chestiunile referitoare la biblie a folosit mai mult armele şi dovezile credinţei. Suflet viu şi puternic, pătruns de o credinţă sfântă şi neclătită, chiar şi momentele luate din situaţia biblică nu le poate folosì fără de a le baza pe temelia credinţei.

Am expus cât se poate pe scurt părerile literare ale marelui mitropolit Şaguna despre sf. Scriptură. Un tractat mai lung ne-ar putea da o paralelă între ştiinţa isagogică a lui Şaguna şi ştiinţa isagogică a zilelor noastre.

Despre menirea bibliei ne spune: «că ea e menită dela Dumnezeu precum căldura soarelui şi lumina, spre hrănirea cea duhovnicească a tuturora. Ca învăţăcei a lui Christos să primim dară biblia și să căutăm în ea pe Christos. Ca învăţăcei a lui Christos vom cetì și vom înţelege şi vom preţuì biblia cu toţi bărbaţii mari ai bisericei noastre, cari luminaţi şi povăţuiţi de Dumnezeu ne-au lăsat-o nouă. Cu credinţă în inimă şi cu biblia în mână să ne punem împotriva acelei nepăsări lenoase şi vrednice de pedeapsă și acelei necredinţe moarte și nelucrătoare, care în zilele noastre se încuibă aşa tare în inimile credincioşilor. Biruinţa e a noastră, aceasta o știm negreșit, dacă vom sta credincioși, dacă vom rămânea îmbrăcaţi în lumina aceea, ce ne-a răsărit în Christos, şi se păstrează cu desăvârşire şi cu credinţă în biblie».

Aşa scrie şi aşa crede marele arhiereu român despre cartea cărţilor, şi toate părerile şi convingerile sale referitoare la sfânta Scriptură le aflăm în prefaţă pe extensiunea de 21 pag. Anume am expus și anume a citat mai mult cuvintele lui arhiereşti, pentrucă trebue să mărturisim, că nici unul din generaţiunea mai tinără a preoţilor noştri nu a scris cu atâta sentiment religios, cu atâta convingere religioasă şi cu atâta credinţă temeinică despre cuvântul cel viu și etern a lui Dumnezeu. Puţini vor fi aceia cari și-au luat osteneală să cetească Scriptura şi mai puţini cari vor fi cetit prefaţa aceasta minunată, scrisă de preotul cel după rânduiala lui Melhisedec. Să ne întoarcem dela cuvintele omenești ale veacului nostru la cuvântul D-zeiesc și împreună cu bunul şi fericitul nostru păstor Andreiu: «să rugăm pe acela, care dă tot darul cel desăvârşit, ca Duhul lui cel sfânt să ne povăţuiască prin cuvântul său în tot adevărul». Amin.

Folosirea bibliei în şcoală.

B.

Am văzut părerile marelui nostru arhiereu referitoare la biblie. Acum să ne ocupăm puţin cu chestiunea folosirei bibliei în școală. Este biblia admisibilă în școală — înţelegem școala poporală şi școalele medii — sau nu este admisibilă?

Deja de mult timp sunt discuţii înfocate referitoare la folosirea bibliei în școală. Părerile se împart pro și contra, aducând fiecare partid motivele şi dovezile sau argumentele sale; dar la o

hotărîre definitivă nu s'a ajuns încă. Discuţia s'a început pe principiul: e bine şi e consult a folosì biblia în şcoale, sau nu e? Chestiunea privitoare la partea isagogică a literaturei biblice cade afară de discuţie. Despre valoarea bibliei încă nu se discută, şi nimeni nu poate nega, că oricare om serios, numai foarte mare folos poate avea din cetirea serioasă şi din studiul aprofundat al bibliei. Fapt incontestabil e, că biblia a fost studiată şi aprofundată de geniile mari ale neamului omenesc şi fiecare a mărturisit că aceasta carte e cartea cărţilor, ea cuprinde adevărurile cele mai înalte şi mai sublime din viaţa omenimei. Kant Imanuel, filosoful, cel mai adânc cugetător, scrie către un cunoscut al său: Foarte bine faci, că-ţi cauţi liniştirea în Evangelii, căci sunt un izvor nesecat al tuturor adevărurilor, cari adevăruri — atunci când raţiunea şi-a străbătut deja toate hotarele sale — nu se mai pot afla altundeva. Naturalistul Bettex zice: «Biblia e un pom al vieţii, prin a căruia coroană vecinic verde şi puternică, când trece un freamăt lin, când un vuiet puternic cu rode, cari aduc celui înveninat de păcat vindecare, putere, sănătate şi viaţă vecinică». Tot în felul acesta vorbesc şi bărbaţii de stat şi împăraţii mari. Chamberlain, susţine despre biblie că e un product aşa de puternic, ca şi care al doilea nu se va mai produce în lumea aceasta niciodată, după dânsul: «natura a doua oară aşa ceva nu mai poate produce».

Bărbaţii de şcoală încă au recunoscut totdeauna valoarea extraordinară a Sfintei Scripturi. Judecând din punct de vedere creştinesc biblia e cartea cărţilor, cartea cea mai însemnată, tesaurul cel mai mare al mântuirii. În acest op se cuprind cele mai însemnate întrebări şi chestiuni ale neamului omenesc şi ale vieţii omeneşti, sau după cum zic unii «în biblie sunt cele mai clasice şuruburi şi cele mai puternice elevatoare pentru toate întrebările omeneşti». Momentele cele mai frumoase, mai alese şi mai însemnate din viaţa omenească în ultima analiză sunt influinţate de momente religioase şi de momente morale, bazate pe sentimentul religios al omului. Cuvântul bibliei e cuvânt sfânt, cuvânt vecinic, cuvânt dumnezeesc, care ne conduce spre Dumnezeu şi ne arată calea la fericirea temporală şi la cea vecinică. Cu ajutorul şi prin ajutorul cuvântului dumnezeesc aflăm calea cea dreaptă şi adevărată spre Dumnezeu, spre viaţa vecinică.

Biblia studiată şi aprofundată cu pricepere şi cu sentiment religios, a produs martiri, a creat sfinţi părinţi, şi a ridicat pe om la acel nivel unde trebue să stea ca şi cap al creaţiunei, ca fiinţa zidită după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu.

Biblia goleşte temniţele, zideşte orfelinatele, împacă împăraţi şi popoare, clădeşte spitaluri şi îndreaptă moravurile oamenilor. Biblia a produs martiri ai creştinismului în veacurile prime, şi biblia produce martiri creştini şi azi între popoarele sălbatice şi păgâne. Biblia ridică pe cei peritori şi căzuţi şi smereşte pe cei măreţi. Ea dă cele mai puternice motive pentru o viaţă corectă în zilele noastre. Fără biblie nu poţi combate în zilele noastre nici ultramontanismul, nici raţionalismul şi nici socialismul cu toate aberaţiunile lui.

Dacă e fapt dovedit că Scriptura are aceasta putere, atunci ea e menită pentru toţi oamenii, mai ales şi din acel motiv, căci ea e cuvântul lui Dumnezeu, şi Dumnezeu pe toţi îi cheamă la sine. Toţi pot să aibă şi să se folosească de cuvântul lui Dumnezeu, dar nu toţi vreau să-l asculte şi cunoască. Biserica e menită să cuprindă pe toţi oamenii într'ânsa, deci şi izvorul adevărurilor bisericei trebue să fie deschise şi accesibile tuturor oamenilor. Oamenii sunt feluriţi, şi deci şi influinţa cuvântului dumnezeesc e felurit. Ar trebuì ca fiecare fiu al bisericei să fie atât de mult pătruns de credinţa adevărată, încât mintea şi inima lui să priceapă şi să cuprindă înţelesul adevărat dumnezeesc al cuvântului dumnezeesc. Dar şi puterea aceasta religioasă-morală e un dar duhovnicesc a lui Dumnezeu şi după cum bine putem vedeà din epistola I-mă a apostolului Pavel cătră Corinteni, darurile duhovniceşti în lumea aceasta materială nu se mai revarsă peste oameni, căci porţile şi uşile inimelor creştine — după nume — stau încuiate înaintea cuvântului şi a bunurilor spirituale a lui Dumnezeu. Fiecare poate cetì biblia, dar nu ceteşte fiecare cu suflet creştinesc într'ânsa.

Deja din vechime oamenii chemaţi au impus cetirea cuvântului dumnezeesc. Găsim la poporul evreesc că se impune cetirea privată V. M. c. 17 v. 19, II. Par. c 17, v. 9 şi cetirea publică V. M. 31, 10 -13 a Sfintei Scripturi a Testamentului vechiu. Însaşi mântuitorul nostru şi apostolii impun cetirea scripturei sfinte. Biserica şi-a ales părţi singuratice din biblie şi în decursul unui

an bisericesc se ceteşte Scriptura aproape întreagă în auzul tuturor credincioşilor.

În timpurile mai noue s'au ivit discuţiuni felurite asupra principiului sau mai bine zis asupra întrebării, că ce să se cetească din Sf. Scriptură. Unii susţin că e destul şi numai cetirea Testamentului nou. Destul e pentru aceia cari nu pot să priceapă mai mult, neavând putere mai mare. Principiul adevărat e, că numai aceia parte e cetită într'adevăr, carea e şi pricepută, căci e un adevăr incontestabil, că mai mult valorează cetirea sau auzirea cu pricepere adevărată a unei pericope evangelice, decât cetirea fără pricepere și pătrundere a unui evangelist întreg. Celce ceteşte cu suflet curat şi cu minte clară o singură propoziţie din biblie, mai mult a făcut, decât cel care a învăţat mecanice și citează cărţi întregi din cuprinsul bibliei.

Văzând oamenii credincioşi folosul bibliei şi convingându-se despre puterea spirituală morală extraordinară carea o exerciază cuvântul Scripturii asupra poporului, au înfiinţat societăţi biblice cu scopul de a lăţì biblia între popoare, în toată lumea, aşà că fiecare om să poată aveà cartea Scripturii ca o proprietate a sa. Intenţiunea e foarte nobilă și nu putem decât să lăudăm zelul, abnegaţiunea şi jertfele mari aduse pe acest teren. Dar nu e destul numai ca fiecare să aibă biblia sa, ci e necesar ca fiecare să o şi cetească şi înţeleagă. Părticica aceia a bibliei e de folos, carea şi-a găsit adăpost sigur în inima cetitorului, carea a prins rădăcini sănătoase şi aduce rod bun.

Unii susţineau că din biblie nu e corect, ba nici nu e perpermis să faci extrase și să le dai în mânile oamenilor. Dar, dacă şi partii sau pericope singuratice sunt de mare folos, apoi nu înţelegem de ce să nu fie permis a face extrase și a le tipărì. Cei cari sunt contra extraselor din biblie, se bazează pe cărţile lui Moisi, V. Moisi 4. 2, 12. 32, unde se opreşte a elasa ceva sau a adauge ceva la textul Sfintei Scripturi. A adauge ceva e oprit, tot aşa e oprit a elasa ceva cu intenţie rea, ascunsă, carea ar fi în contra adevărului etern dumnezeesc.

Fiind biblia o carte atât de folositoare, creştinii ar trebuì să-i cunoască pe deplin întreg cuprinsul. Aceasta numai aşa e posibil dacă se face un studiu îndelungat; deci biblia ar trebuì dată — cu pregătirea corectă — deja în mânile copiilor, ca deja

dânşii să se ocupe cu ea. Conform priceperei lor trebuesc acomodate părţile pe cari avem să le tractăm, şi e necesar să ne acomodăm minţii lor. Cei cari deja de mici sunt întroduşi în conţinutul frumos al Scripturii, ca bărbaţi devin stâlpi adevăraţi ai bisericei şi apărătorii cei mai puternici ai cuvântului dumnezeesc, carele pentru dânşii e un izvor vecinic pentru reînoirea puterilor de luptă şi de apărare.

Pusă biblia în paralelă cu alte studii, cari trebue să le percurgă elevul, ca să poată fi înaintat în grad şi cele ale culturei, necondiţionat că ea din toate punctele de vedere ia locul prim. Noi ştim că în şcoale să dau de multeori cărţi, opuri şi lucrări în mâniie şcolarilor, din cari prea puţin folos au în vieaţă, în proporţiune cu munca ce a trebuit să o presteie până ce a percurs materialul determinat. Ba trebuie să recunoaştem că deseori sufletele tinere trebue să se ocupe cu cestiuni şi lucruri cari stau departe, şi sunt cu totul streine de dânsele; şi întrând în vieaţă abandonează cam 60% din cele învăţate ca lucruri nefolositoare pentru vieaţă. Cu cât mai mult ar avea deci loc sfânta scriptură, carea e un izvor de vieaţă. — Cu dexteritatea cuvenită propunând cuvântul bibliei, în sufletele fragede să naşte o sete mai mare, un ton tot mai puternic de a cunoaşte din ce în ce tot mai mult din cartea vieţii. — De va succede aceasta, atunci tinerii să vor inspira din scriptură spre o vieaţă ideală în vremea bărbăţiei, iar bătrânii vor afla mângăiere pentru zilele lor cărunte, şi vor avea pe îndrumătorul cel mai corect spre calea veciniciei, spre cărările luminei eterne.

Dacă în şcoală admitem felurite ramuri ale literaturei, mai mult sau mai puţin folositoare, de ce nu am insista pentru un studiu sistematic al cărţii sfinte, care e izvorul şi cartea înţelepciunei şi vieţii adevărate.

In şcoale se cere ca fiecare învăţător să aibă aptitudinile pedagogice spre a putea impropria cu uşurinţă elevilor chiar şi părţile cele mai grele din materialul prescris; pentru biblie şi propunerea ei cu succes nu se cere nimic mai mult, şi se poate afirma că rezultatul e mai durabil. Aceasta e deosebirea. In şcoale se cere studierea unor autori de mai mult sau mai puţin folos, după textul original, la biblie e departe de a se pretinde aşa ceva; biblia e în limba naţională a elevului.

Pe lângă toate momentele înşirate până aici, în favorul întroducerei bibliei în şcoală am putea afla încă o mulţime de alte motive, cari sprijinesc folosirea şi întroducerea bibliei în şcoală. Să căutăm numai împărăţia lui Dumnezeu, apoi cele necesare le va adauga Dumnezeu. Mat. 6, 22. Educaţia religioasă în timpurile noastre începe cu istorioare morale, trece apoi la istorioare biblice, la adevărurile credinţei creştine etc. In locul acestora am putea îndroduce deja de timpuriu cetirea bibliei, alegând partii cari corăspund minţii, priceperei şi trebuinţelor sufleteşti ale elevilor şi sunt în armonie şi cu etatea elevilor.

Mai corect e — dupăcum ne spun catehetìcele din Germania — a începe cu catehisme, apoi legendare-biblice şi când e timpul mai comodat să folosim însaşi biblia. Putem întroduce biblie cu scurte explicări acomodate minţii şi împrejurărilor auzitorilor. Toate motivele cari să aduc contra folosirei bibliei în şcoală şi la elevii cei din şcoalele poporale, nu le putem lua ca motive serioase. — Nu există un lucru sau o chestiune cu carea să nu se poată face abuz. Aşa e şi cu biblia.

Să susţine din partea unora, că întroducerea bibliei în şcoală şi în familie ar da loc prea mult subiectivismului. In şcoală subiectivismul nu ar afla loc, pentrucă biserica ar avea să stabilească materialul uniform şi corăspunzător conform împrejurărilor şi trebuinţelor. — Tot aşa stă lucrul şi cu familia. Ieşind subiectivismele la iveală, biserica cu armele date ei şi cu autoritatea competentă poate împiedeca subiectivismul.

Cât priveşte folosirea bibliei din partea privaţilor, şi aici ea numai spre folos poate fi. Dacă să susţine că biblia ajungând în mânile fiecărui om, ea ajunge şi în mânile contrarilor, aceştia o pot conbate; apoi e şi aceea adevărat, că având mai multe persoane biblia, să vor găsì şi mai mulţi apărători ai ei.

Extrasele singuratice ar împiedecă lăţirea întregului, fiecare s'ar alege părţile cari îi plac lui. Valoarea extrasului din biblie atârnă dela modul cum e făcut, el are să producă un dor mare după cunoaşterea întregului. Biblia prin folosirea ei în toate zilele nu perde din valoare şi autoritate, ea e carte sfântă plină de adevăruri cari să nimeresc perfect la viaţa omenească şi aşa zi de zi nu ar scădea, ci ar creşte autoritatea cărţii.

E adevărat că în biblie sunt locuri cari vatămă sentimentul moral creştin, dar aceste locuri pot fi lăsate afară din legendarele bibliei. Totodată praxa cateheţilor ne învaţă, că dacă un învăţător harnic şi dexter a lăsat unele partii din oareşi care material afară, autoritatea lui recunoscută din partea şcolarilor a fost destul ca şcolarii să nu intereseze de partia elăsată. Educaţia casnică şi familiară bună, învaţă deja pe copii la observarea regulelor de bun sentiment şi bunacuviinţă. In zilele noastre durere şi copii tineri au ocaziune să vadă destule, ba poate prea multe lucruri obscene, şi totuş nu susţinem că aceastea le-ar ruina cu totul moralitatea lor, şi că ar desvolta în extrem boldul lor sexual; cu cât mai puţin putem zice aceasta despre puţinele locuri obscene din biblie. Dar chiar în biblie după păcate vine expusă şi răsplata Dumnezeiască; deci vedem efectul moral al lucrării şi a dreptăţii Dumnezeeşti. Ce e obscen să accentuiază că e păcat, şi să trece peste partea aceia. Locurile acestea totdeauna au fost în biblie, şi — poate cu dreptul — susţin oamenii bătrâni că în trecut să cetea cu mult mai mult întreagă biblia fără a da anză la păcat; azi biblia nu să mai ceteşte aşa, şi nu poate nime susţinea că locurile obscene ar fi cauza necetirii bibliei.

Ce priveşte contrastele cari s'ar ivì între studiile diferite şi biblie, cu privire la expunerea unor şi aceloraşi lucruri în felurită formă, şi după origine sau cauză diferită, conform dovezilor aduse chiar de naturalişti şi bărbaţii de ştiinţă, contraziceri fiinţiale nu sunt. In fond tot aceleaşi adevăruri să expun, numai că expresiunile sunt acomodate imprejurărilor şi auzătorilor.

Introducerea bibliei în şcoală ar fi o inovaţiune foarte favorabilă şi pentru desvoltarea literaturei pentru tinerime şi pentru popor o direcţiune sănătoasă şi corectă. Istoricul francez Rosseeuw St. Hilaire zice: «Unde biblia nu este peatra fundamentală a educaţiei ţerei întregi, acolo nu este nici literatură pentru copii şi pentru poporul întreg Priviţi Spania, Italia şi chiar Francia, cu un cuvânt toate ţările unde biblia nu să ceteşte şi nicăiri nu afli ceva de cetit pentru copii şi pentru popor. In Germania şi în Anglia însă să află o întreagă literatură creştină pentru tinerime şi pentru popor, în carea spiritul naţional să oglindeşte ca în o oglindă».

Toate cele spuse până acum ne dovedesc, că biblia poate să fie numai spre folosul instrucţiunei şi educaţiunei. Biblia fiind întrodusă în şcoale ar aduce foloase durabile societăţii întregi. Din şcoală biblia ar fi întrodusă în familie, şi cu ajutorul bibliei poate ne-ar succede şi nouă românilor ca să reînoim spiritul religios al strămoşilor nostri. Cei competenţi ar trebuì să se ocupe cu cestiunea întroducerei bibliei în şcoalele noastre, şi luând exemplu dela şcoalele din Germania să întroducă şi la noi la români un spirit nou, dătător de vieaţă şi putere nouă pentru zilele grele cari ne mai aşteaptă în viitorul nu aşa depărtat.

Făcându-să acesta de fapt am plinì cuvintele deja mai înainte citate ale Marelui Andreiu, că «ne-am opune împotriva acelei nepăsări lenoase şi-a necredinţei moarte, carea în zilele noastre se încuibă aşa tare în inimile credincioşilor».

Prof. Crăciunescu.

POMENIREA MITROPOLITULUI ŞAGUNA ŞI ADEVĂRATA EI PRĂZNUIRE.

La anul 1871 s'a fost împlinit un pătrar de veac, de când Mitropolitul Şaguna păstorea, cu o rară vrednicie de vlădică, pe Românii ortodoxi din Ardeal.

Intreg clerul şi poporul său credincios, conştiu de vrednicia marelui ierarh, de jertfele şi stăruinţele lui neîntrecute depuse pe altarul neamului său, cum şi de roadele ne mai visate şi nepreţuite ale muncii sale pe terenul ocârmuirii, organizării şi înălţării bisericei sale, s'a simţit dator să eternizeze acest moment însemnat. S'a aranjat un fel de festivitate, în cadrele căreia întreaga biserică viie a ţinut să-şi manifesteze dragostea şi recunoştinţa faţă de iubilantul mitropolit. La serbarea acestui iubileu s'au alăturat cu înfrăţire şi diecezele surori, cari numai lui Şaguna îi datorau înfiinţarea, trimiţându-şi delegaţi la Sibiu, cari să aştearnă înaintea tronului său amagiile lor de fii recunoscători.

Tălmăcitorul simţămintelor obşteşti din prilejul acesta, consilierul *Iacob Bologa*, a rostit atunci în faţa lui Şaguna şi a unei imense mulţimi de fruntaşi ai poporului, următoarea vorbire entuziastă:

Excelență! Prea Sânțite și Prea luminate Părinte Arhiepiscop și Mitropolit!

»Impilat-au la pământ vieața mea; întrat-au ape până la sufletul meu; afundatu-m'am în noroiul adâncului și nu aveam stare; ostenit-am strigând; amorțit-au grumazul meu; slăbit-au ochii mei; înmulțitu-s'au mai presus decât perii capului meu, cei-ce mă goneau pe mine cu nedreptate».

Așa *suspinà*, așa-'și plângea soartea cea amară *sânta noastră maică biserică secoli întregi*, secoli pentru ea plini de suferință. Ea, carea dela începul ei a avut și are așăzăminte divine și drepturi inalienabile, și carea, guvernată pe temeiul acelora prin sine și de sine, după instituțiunile sale pururea sânte, avea să aducă cele mai bune fructe, atât pentru noi fii săi, cât și pentru celelalte societăți omenești; ea, zic, în timpul întunerecului, în timpul supremației, în timpul netoleranței, a fost despoiată de libera întrebuințare a drepturilor și a instituțiunilor sale proprii; i-se *răpì autonomia;* se dădù pradă influinței streine și se apăsă; se puse în cătuși cari rodeau la firul vieții ei; se persecutà și se maltratà, până când abia mai rămase cu atâta suflare, cât se mai poată striga, cum strigase oare când slăbănogul dela scăldătoarea oilor: «*Doamne om nu am!*» (Aplause).

Da, Doamne, om nu am, a axclamat dulcea noastră maică biserică din timpurile cele mai vechi necontenit și tot în zadar până la anul 1846, când se îndură bunul Dumnezeu și spre dânsa și ascultându-i rugăciunea îi trimise *omul*, după care însetase atâta amar de timp.

I-te trimise pe Exelenția Ta, Prea Sânțite și Prea luminate Părinte, pe omul cel *chemat*, spre a o mântuì de sclăvie, recăștigându-i autonomia răpită. O misiune aceasta, pe cât de măreață, pe atât și de grea, pe care însă, Exelenția Ta, o ai împlinit după cum se dorea ferbinte și se cerea cu drept și dreptate!...

Ai întâmpinat piedeci mari, piedici dezmântătoare; acelea însă nu te-au dezmântat, ci din contră te-au întărit în credință, te-au întărit în perseveranță; ai primit și ai purtat în contra lor luptă bărbătească, luptă dreaptă și bună, luptă onorifică. (Aplause vii).

«Fundul adâncului la-i descoperit și pe uscat pe ai tăi ia-i trecut». (Bravo!)

«Porțile cele de aramă le-ai sfărâmat, încuietorile cele de fer le-ai zdrobit, și ne-ai scos pe noi din întunerec și din umbra morții». (Să trăiască!)

«Deslegatu-ne-ai de cătușele cele vechi, mântuitu-ne-ai de cursele, care ni-se puneau și ai învins pe leii, cei mâncători, sfărâmându-le dinții». (Aplause).

«Ceice dormiam întru întunerec, văzându-te pe tine lumina, am înviat, ne-am deșteptat și am aflat adevărul». (Aplause puternice).

«*Robia Sionului o ai scos din Vavilon și pe noi din patimi la vieață ne-ai scos, Părinte!*» (Aplauze entuziaste).

Și așa ai învins, ai biruit, Preasânțite Părinte, spre mângăierea noastră. Ne-ai recâștigat autonomia bisericei și prin ea ne-ai întărit și ne-ai asi-

gurat biserica, scutul şi adăpostul moşilor şi strămoşilor noştri şi al nostru însieşi. Ne-ai scăpat din ghiarele trecutului celui amar şi dureros; Ne-ai procurat un prezent mai îndestulitor şi ne-ai pregătit un viitor mai fericit.

Pentru aceea, constatând noi, biserica cea viie, cu cea mai adânc simţită mângăiere, aici sub ceriul liber, înaintea lui Dumnezeu şi înaintea lumei, victoria reportată de Exelenţia Ta spre mântuirea noastră, iubilăm şi iarăş iubilăm; serbăm sărbătoarea de bucurie şi-ţi aducem ţie cântarea de biruinţă, cântând şi strigând: «*Mărire ţie celui ce ne-ai arătat nouă lumina!*» (Aplause. Să trăiască!).

Iar ca iubilarea noastră să fie deplină, ne-am adunat aici, ne-am adunat în cor frăţesc şi fiesc, să te rugăm a te bucura cu noi împreună şi să-ţi zicem:

«Bucură-te anghira noastră cea tare şi nemişcată; Veseleşte-te începătorul păstorilor, împrejurul tău văzându-ţi pe fii tăi, purtând stâlpările faptelor tale celor bune!» (Entuziasm general, aplause nesfârşite).

Am venit, Prea sânţite Părinte, să-ţi descoperim, să-ţi mărturisim, că nepricepându-ne cu ce cununi vrednice de laudă să te încununăm, ca pe un erou între luptători, adunându-ne astăzi cu un glas să te lăudăm, că: «Curgerea ţi-ai împlinit, credinţa ţi-ai păzit şi cununa victoriei ai luat, mântuindu-ne pe noi, *ceice vom păstrà cu credinţă pururea cinstită pomenirea ta*». (Urale).

Am venit să-ţi aducem cea mai ferbinte mulţămită pentru nenumăratele binefaceri, de cari ne-ai învrednicit, şi, în loc de răsplată, pentru carea ne lipsesc puterile şi mijloacele, — să-ţi promitem cu toţii sărbătoreşte: ***că-ţi vom urma cu cea mai strictă acurateţă în apărarea şi conservarea drepturilor noastre bisericeşti; vom fi tari şi neclătiţi în credinţa noastră strămoşască; îţi vom imita faptele şi-ţi vom împlinì dispoziţiunile, în bine înţelesul interes al sântei noastre biserici.***

Drept aceea fii odihnit, fii liniştit!

Am venit ca cu toţii împreună să mulţămim din adâncurile inimilor noastre atotputernicului Dumnezeu, că ni-te-a dăruit şi ni-te-a ţinut un pătrar de secol.

Am venit, în fine ca din toate puterile să rugăm pe Dumnezeul părinţilor noştri, ca să ni-te ţină încă mulţi ani, deplin sănătos «drept îndreptând cuvântul adevărului». Să trăieşti Prea sânţite Părinte! (Nesfârşite urale de «să trăiască!») [1]

Şi ştiţi, ce răspuns a dat Şaguna celor ce-l sărbătoreau, şi în ce formă a eternizat *el* momentul acela important din viaţa sa?

Declinând dela sine orice merit și atribuind toate rezultatele mari ale activităţii sale milostivului Dumnezeu și bunătăţii preagraţiosului împărat, s'a retras cu smerenie în singurătatea monahală

---

[1] V. «Speranţa», organul societăţii de lectură a teologilor români din Arad a. II. (1871) Nr. 18. pg. 142—144.

a odăii sale şi a scris prefaţa opului său *Enchiridion*, care tocmai apărea în lumina tiparului.

«Astăzi — a scris atunci Şaguna în prefaţa acestei lucrări —, când clerul şi poporul meu credincios din Ardeal petrece în mod sărbătoresc iubileul de 25 ani al denumirii mele de episcop; astăzi, când eu pătruns de însufleţirea clerului şi a poporului, ce o desvoaltă în această sărbătoare, m'am retras în singurătate, petrecând cu post şi rugăciune; astăzi zic, mă însufleţeşte văpaia inimii mele şi deşteaptă în mine acel dor înväpăiat, *ca să-ţi dedic ţie, iubit cler şi popor*, cartea aceasta scrisă şi comentată de mine... *Ca dintr'însa aşa să te recreezi în religiunea şi moralitatea străbunilor precum cerbul se recreiază de izvoarele apelor*».

*
* *

Am ţinut să înfăţişăm chipul, în care s'a desfăşurat aniversarea celor 25 de ani de păstorire a lui Şaguna, pentru a scoate la iveală unele *momente remarcabile şi caracteristice*, ce cuprinde şi care se pot aduce în strânsă legătură de idei cu aniversarea centenarul naşterii lui Şaguna, a cărei prăznuire o săvârşim.

Şi care sunt aceste momente caracteristice? Deoparte e cuvântarea consilierului Bologa, ca o desăvârşită expresiune a simţemintelor obşteşti faţă de arhipăstoriul sărbătorit.

Prin tonul cald, de o sinceritate fiiască şi de un avânt bărbătesc, prin fondul istoric, ca şi prin forma ei aleasă, vorbirea lui Bologa a fost într'adevăr expresiunea curată a sărbătoririi lui Şaguna, aşa cum se desăvârşia în sufletele obştei româneşti, şi o dreaptă apreţiare a operii sale izbăvitoare. Este cel puţin semnificativă — dacă nu şi mişcătoare — apoi intuiţiunea şi adânca pătrundere a vorbitoriului în esenţa activităţii lui Şaguna şi potriveala admirabilă cu care acest *mirean* aplică citate din cărţile vechi bisericeşti.

Asemănaţi discursul acesta cu cele multe câte s'au scris până azi şi s'au rostit la anumite prilegiuri festive despre marele ierarh, şi nu din parte mirenească. ci din locuri mult mai competente şi mai chemate la apreciarea lui, şi vi-se va părea, că cele mai multe nu numai, că nu ating înălţimea figurii sale strălucitoare, dar nu stau nici cel puţin la nivelul cultural al vremii în care s'au plămădit .. Să fie oare mai uşor a apreţia pe Şaguna, unui

contemporan, decât nouă, celor de azi, cari avem putinţa să-l privim prin perspectiva depărtării?

Dar... în cele din urmă Şaguna ne-a lăsat şi în privinţa pomenirii sale o scumpă povaţă.

La frumoasa făgăduinţă a lui Bologa, care spunea lui Şaguna: «fii liniştit: Preasfinţite, că noi îţi vom urma cu cea mai strictă acurateţă în apărarea şi conservarea drepturilor noastre bisericeşti şi-ţi vom împlinì dispoziţiunile»,... Şaguna răspunde, alcătuind *o carte* de luminare şi povăţuire pentru credincioşii săi în conducerea trebilor bisericeşti. Un mai potrivit răspuns nici că ar fi putut da acela, care bine ştia ce lipsă aveau cei, cari îl sărbătoreau, de o călăuză îndreptătoare în afacerile bisericeşti, a căror ocârmuire li-o încredinţase de curând, prin statutul organic.

Dar răspunsul lui Şaguna este şi un *memento* pentru noi, şi acesta voiam să-l scoatem la iveală.

Scriind memorabila prefaţă a Enchiridionului, Şaguna pare, că a vrut să zică:

Voi, cari aşa de frumos ştiţi să mă sărbătoriţi prin cuvinte calde, nu uitaţi, că atunci mă veţi preamărì mai mult, când biserica, garanţa vieţii naţionale a poporului meu, a cărei soarte am depus-o în mânile voastre, o veţi cârmuì amăsurat spiritului şi literii legilor constituţionale, alcătuite de mine pe temeiul sf. canoane bisericeşti şi în conglăsuire cu principiile de credinţă şi de viaţă ale bisericii noastre ortodoxe române.

Eu voi dispărea dintre voi, ca orice om muritor, dar iată vă las în locul meu colecţiunea normeler canonice, de care m'am slujit şi m'am călăuzit însumi în păstrarea bisericii mele. Observaţi cu sfinţenie aceste legiuiri şi atunci veţi cinstì, în adevăr, pomenirea numelui meu!

*
* *

Deatunci au trecut aproape patru decenii. Osămintele lui Şaguna de sub ţărâna vechiului cimiteriu din Răşinari, în răstimpul acesta au devenit moaşte sfinte pentru toată suflarea ortodoxă românească. Zilele acestea ne pregătim pentru sărbătorirea aniversării unui veac dela naşterea lui pentru noi şi pentru a noastră mântuire.

E prilejul cel mai nimerit să ne aducem aminte de faptele lui, de scrisele lui şi de vorbele lui, iar mai ales de poveţele lui

din prefaţa Enchiridionului, şi *să ne răscolim pe un moment conştiinţele.*

Să ne dăm seama urmat-am oare făgăduinţii celei frumoase a consilierului Bologa? Împlinit-am totdeauna dispoziţiunile legilor create de Şaguna, în interesul bine înţeles al sfintei maicii biserici? Sau nu cumva am călcat în picioare unele sau altele din acelea, profanând în chipul acesta memoria lui?

Şi dacă în cursul acestei analize sufleteşti unul sau altul dintre noi am găsì, că da, adeseori am necinstit cu mâni necurate memoria lui Şaguna, nesocotind aşezămintele sale constituţionale, atunci aniversarea centenariului său are să fie pentru noi un prilej de pocăinţă în faţa ţărânei şi a bustului marelui cârmuitor şi organizator al nostru, şi totodată un prilej de a depune făgăduinţa sfântă, că:

Vom lupta cu ultima energie pentru apărarea şi conservarea drepturilor noastre bisericeşti, câştigate cu multă osteneală de Şaguna;

Vom aplica cu stricteţă legile şi dispoziţiunlle create de dânsul pentru conducerea vieţii noastre bisericeşti, având înaintea ochilor numai şi numai înaintarea aşezămintelor ei;

Şi vom stăruì, ca constituţia bisericească, ce ne-a lăsat-o moştenire scumpă să devină în adevăr aceeace dânsul a voit: o pârghie tare pentru desvoltarea culturală şi îndrumarea vieţii naţionale a poporului nostru ortodox spre soartea şi viitorul strălucit, la care-l îndrumă visurile lui şi-l îndreptăţesc toate atribuţiunile nobile ale fiinţii sale etnice.

Întruparea în fapte a astorfel de făgăduinţe este singura mântuitoare, înălţătoare şi adevărată prăznuire a pomenirii lui Şaguna.

Gh. Tulbure.

SCRIERI DIN PRILEJUL CENTENARULUI.

1. Din prilejul Centenarului dela naşterea Mitropolitului Şaguna, s'a simţit trebuinţă de a se înfăţişa generaţiei de azi, cu judecata obiectivă care o îngădue depărtarea timpului, icoana măreaţă a vieţii şi activităţii prodigioase a acelui providenţial bărbat. Pentru a satisface această trebuinţă, autoritatea noastră bisericească a luat între modalităţile chibzuite spre a serba cu demnitate memoria Marelui Ierarh şi publicarea unei «scrieri comemorative». Această scriere, chemată a da generaţiei de azi îndemnuri bune spre o spornică activitate în sensul idealelor, cari au

călăuzit pe Şaguna, a apărut deja, prezentându-se ca o lucrare temeinică, valoroasă şi impunătoare, atât ca fond, cât şi ca formă şi executare tehnică.

Partea cea mai mare şi foarte frumos scrisă a acestei opere se datoreşte istoricului mai de seamă din generaţia tinără, dlui Dr. Ioan Lupaş, fost profesor la «seminarul Andreian», azi administrator protopopesc la Sălişte. Valoarea lucrării merituoase a dlui Dr. Ioan Lupaş se apreciază în revista «Convorbiri Literare» (Nr. 8, pag. 912—913) prin următoarele:

«Dl I. Lupaş, unul dintre cei mai serioşi scriitori de peste munţi, a dat la lumină monografia sa despre «Mitropolitul Andreiu Şaguna».

Nimic nu ne poate ajuta să înţelegem mai bine mediocritatea generaţii de azi, faţă de generaţia lui Şaguna! Ca un «dătător de legi şi datini», prin puterea personalităţii sale extraordinare, marele arhiereu a dat suflet şi făptură politică neamului său. Dela Ioan Corvin şi până în Sec. al XIX, Românii de peste munţi n'au avut nici o figură de un relief istoric mai vădit. Chiar şi cei ce cunosc împrejurările în care s'a înfiripat statutul organic, recitind încă odată paginile operii de curând apărute, sunt cuprinşi de grea îndoială, gândindu-se ce s'ar fi ales de neamul românesc de peste munţi, fără marea personalitate a lui Şaguna. Alături de Cuza şi Cogâlniceanu, el e fără îndoială bărbatul cel mai de seamă între toţi Românii ce s'au ocupat de politică în veacul al XIX-lea.

Când simţul de rezistenţă etnică e aşa de paralizat în Bucovina; când manifestările politice în Transilvania, Ungaria şi Banat sunt aşa de puţin îmbucurătoare, iar unele chiar vrednice de plâns, figura lui Şaguna, astfel cum reînvie din această operă, se ridică în faţa noastră ca o dreaptă mustrare. Cel ce odihneşte la poalele munţilor dela Răşinari ne apare prin pilda vieţii sale mai puternic decât toţi cei vii; — şi în orice caz, insuflă mai mult curaj decât toţi cei care au astăzi răspunderea destinelor istorice ale poporului românesc. Căci nici între mireni, nici între clerici, nimeni nu i-se aseamănă, ca mântuitor de oameni.

De aceea, considerăm publicarea acestei opere despre Şaguna ca o faptă de mare interes pentru înţelegerea multor lipsuri din vremurile noastre. Putem afirma că, dela apariţia scrierilor politice ale lui Eminescu şi până azi, n'a eşit nici o lucrare în limba noastră românească din care tineretul şi toţi cei cu grijă faţă de prezent şi de viitor să poată împrumuta mai multă şi mai curată lumină.

Ca o ironie a împrejurărilor, autorul scrie la Seghedin, în temniţa de Stat, prefaţa operii sale despre bărbatul care a dat neamului românesc de peste munţi Statutul organic!

Aducând astă iarnă la cunoştinţa contemporanilor pe Anastasia Şaguna, mama înaltului ocârmuitor bisericesc — o adevărată revelaţie istorică — şi publicând acum monografia despre Mitropolitul Andreiu Şaguna, dl I. Lupaş poate să aibă cugetul împăcat că a dat tuturor, celor

ce nu iau în deşert cultura neamului românesc, un izvor de adevărată înviorare sufletească.

Opera se va impune atenţiunii unui cerc mai larg şi sperăm că nu-i va lipsi onoarea de a fi remarcată şi de Academia Română».

Opul jubilar se intregeşte prin câteva articole, scrise de unii distinşi bărbaţi ai bisericei noastre, cari s'au ştiut însufleţi pentru principiile şi tradiţiile moştenite dela Şaguna şi sub stăpânirea duhului *său* şi-au desvoltat activitatea pentru biserici şi neam.

Regretatul Dr. Alex. Mocsonyi, prin cel din urmă product literar al gândirii pătrunzătoare, ce li-a caracterizat, dă espresiune admiraţiei ce a purtat-o în întreaga sa viaţă Mitrop. Andrei, alături de care a lucrat cu înţelepciune şi tragere de inimă la opera de organizare a bisericii noastre.

Părintele Arhimandrit şi vicar arhiepiscopesc, Dr. Ilarion Puşcariu prin o pioasă aducere aminte, ne dă cu pietate preţioase amintiri de un caracter mai intim din anii din urmă ai vieţii marelui ierarh, pe care a avut fericirea de a-l cunoaşte din apropiere. Şi din aceste amintiri Şaguna ne apare tot aşa de mare, cum îl vestesc operele sale neperitoare. Neînfrântul luptător văzându-şi apropiat sfârşitul, supoartă cu creştinească bărbăţie, atât durerile sufleteşti provenite din nerecunoştinţa propriilor săi fii pe cari i-a ocrotit şi ajutat, cât şi cele trupeşti, pe cari le-a adus truda unei vieţi ce nu cunoştea odihnă.

Părintele vicar Vas. Mangra: Şaguna ca organizător constituţional — scoate la iveală principiile creştineşti şi canonice pe care s'a intemeiat Şaguna în restaurarea şi organizarea bisericei sale.

Păr. arhimandrit Aug. Hamzea: Din vieaţa pastorală a mitropolitului Şaguna, ne înfăţişează pe păstorul bun, care sufletul îşi pune pentru turma sa iubită.

La sfârşitul opului se adaug o seamă de «Spicuiri şi fragmente din corespondenţa lui Şaguna rânduite şi provăzute cu o întroducere tot de părintele arhimandrit şi vicar Dr. Il. Puşcariu.

2. *Activitatea literară a Metropolitului Andreiu Şaguna* e titlul cărţii părintelui Gh. Tulbure, asesor consistorial în Oradea-mare, scrisă cu multă tragere de inimă, cu o frumoasă sârguinţă şi pricepere ca prinos de recunoştinţă memoriei Marelui Archiereu din prilegiul centenarului naşterii Sale.

Acest rod al unei munci conştienţioase şi stăruitoare se justifică în de ajuns prin faptul cunoscut, că deşi asupra vieţii şi activităţii lui Şaguna, dela coborârea lui în mormânt, s'a scris o întreagă literatură, aceasta însă cu foarte puţine esceptiuni se mărgineşte la articolii de gazetă ori discursuri ocasionale, în cari ori care parte din activitatea sa uimitoare nu se putea tracta decât în priviri generale, fugitive.

Fără pretenţia unei critici amănunţite — după cum se exprimă însuşi autorul — se trece în revistă întreaga activitate a lui Ş.; fără vre-un

larg aparat ştieţific se dă monografia lui literară completă, fixându-se valoarea fiecărei scrieri, cari toate împreună fac personalitatea literară a lui Ş. marcantă în desvoltarea literaturii noastre bisericeşti.

In introducere, — capitolul I., — se dau cunoştinţe asupra tinereţei lui Ş. asupra primelor sale elemente de cultură românească şi desvoltarea aptitudinilor sale literare, scoţându-se în lumină factorii şi interni şi externi, subiectivi şi obiectivi cari i-au format caracterul personal şi personalitatea literară. Se stărue îndeosebi asupra coloniilor Macedo-române, cari au avut pe vremuri un important rol comercial în aceasta ţară, iară pentru neamul nostru factorul de o mare importanţă pe teren bisericesc prin adâncul lor simţ religios şi pe teren cultural, prin cultura lor însuşită în atingerea cu apusul, sporită apoi prin infiltrarea elementului naţional pe urma curentului latinist din veacul al XVIII. Din sânul acestor colonii scăpate din urgia vremilor maştere în oraşele mai de seamă a ţării noastre, s'a ridicat Şaguna, şi în acest mediu religios-naţional şi-a făcut educaţia solidă, menită a fi temelie trainică viitorului Arhiereu şi Român *mare.*

In capit. II. Se dau consideraţiuni generale — cu o reprivire — asupra literaturei bisericeşti din care se scoate concluziunea că îndemnul principal al activităţii literare a lui Ş. a fost: *trebuinţa arzătoare* şi dacă activitatea lui «supt raportul ştienţific a fost o muncă săvârşită aşa zicând pe apucate» a isbutit totuşi a desfăşura o activitate şi literară de o necontestată valoare.

Partea I. a lucrării păr. Tulbure tractează scrierile Metropolitului Şaguna: I. Scrieri politice bisericeşti, cari poartă în sine pecetea dinasticismului lui Ş. razimul puternic în luptele lui pentru emanciparea şi organizarea bisericei. Se înşiră şi analizează Memoriile despre dreptul istoric al autonomiei bis. noastre naţionale. Scrisorile apologetice cătră Metrop. Şuluţ. Recursele cătră ministrul Leo Thun, răspunsul la dorinţele clerului bucovinean etc., al căror isbândă se întrupează în «Statutul organic», opera de încoronare în această direcţie, prin care «o nouă perioadă de renaştere şi înflorire s'a deschis în viaţa noastră bisericească şi culturală».

II. Scrierile lui didactice-bisericeşti între cari cele canonice, cari culminează în «Compendiul de drept canonic, opera cea mai de valoare a lui Ş. distingându-se prin apărarea sinodalităţii, a folosirii limbii materne în biserică, şi prin principiul întregirii reciproce între biserică şi stat, principii fundamentale pe cari s'a clădit întreaga lui activitate mântuitoare. Din apreciarea acestora rezultă concluziunea că «au pe lângă valoarea lor literară şi ştientifică netăgăduită şi o însemnătate specială, o chemare de ordin *naţional*: de a fi adecă făcliile luminătoare şi îndreptătoare ale vieţii bis. şi naţionale a poporului român». Între scrierile istorice: Istoria bisericei ortodoxe răsăritene universale în 2 tomuri, pe care deşi numai «râvna casei Domnului l'a făcut cutezător de a o tipări» se distinge prin «temeinicia cercetării critice a izvoarelor şi puterea de resistenţă a unora

din argumentele şi teoriile neatacate de noua istoriografie. Scrierile omiletice, ca şi cele pastorale, sunt isvorâte din aceeaşi trebuinţă de a pune în mâna preoţimei un conducător în greaua misiune. Chiriacodromionul e tipărirea cuvântărilor pentru Duminecile anului, a lui Nichifor Teotoke, Archiepiscop al Astrachanului cu un adaus de 26 cuvântări alcătuite de Şaguna pentru sărbătorile de peste an, cari sunt rodul curat al cunoştinţelor, esperienţelor şi înţelepciunei sale de vieaţă şi se disting prin «acel amestec norocos al limbii cărţilor biericeşti cu graiul poporului, care-l aflăm în toate scrierile sale îndreptate cătră popor, şi mai ales în pastoralele sale».

Capitolul III, Instrucţiuni de şcoală, pun în lumină pe bărbatul priceput în trebile şcoalei, cu deosebită râvnă pentru zidirea şcoalei poporale, pentru conducătorii căreia a dat acele îndrumări şi norme de conducere, cari împreună cu cărţile didactice compuse ori traduse de alţii la îndemnul său rămân ca un vrednic început de literatură didactică şi o puternică mărturie de spiritul lui creator; iară scrierile lui ocazionale (capit. IV.) sunt cele solicitate de necezităţi neprevăzute ori cerute de deosebite chestiuni dela ordinea zilei, din analiza cărora se scoate în lumină preţuirea ce atribuià Şaguna documentelor istorice, diplomelor nobilitare, ca şi înţelegerea pentru creaţiunile artistice ale poporului.

Partea a II-a a cărţii păr. Tulbure e consacrată lucrărilor de retipărire a Mitrop. Şaguna, cari culminează în retipărirea Bibliei, dovada strălucită a simţului său de limbă, a părerilor lui sănătoase şi moderne asupra limbei în care poporul îşi îmbracă cugetarea, al cărei prefaţă e de o adevărată frumseţă literară. În legătură cu retipărirea Bibliei se stărue pe larg asupra polemicei cu Eliade, fapt care ne arată pe Şaguna pe teren polemic bisericesc. Înainte de Biblie şi după apariţia acestei «Carte a vieţii» continuă cu sârguinţă uimitoare retipărirea şi traducerea tuturor cărţilor de ritual bisericesc, provăzute fiecare cu întroducere, ori înainte cuvântare, de mare interes pentru cunoaşterea feliului de a lucra alui Şaguna, ca şi pentru partea lor instructivă.

Cu o foarte scurtă revenire asupra tipografiei arhidiecezane şi a ziarului «Telegraful Român» tractat cam maşter faţă cu însămnătatea lui covârşitoare în acele vremi, se încheie tractatul păr. Tulbure cu concluziunea: «istoria noastră literară bisericească va consacra mitropolitului Şaguna una din cele mai luminoase pagini ale sale, o pagină, care şi-a asigurat'o prin hărnicie», o pagină la care autorul a dat o însemnată contribuire, dar în lipsa unei tractări comparative, pare a nu fi isbutit să o scrie desăvârşit. Scrisă însă uşor, în stil dulce, cartea, face cinste tînărului asesor consistorial şi se ceteşte cu drag de tot cel ce vrea să aibă orientare asupra activităţii literare a lui Şaguna, pe care suntem datori a o cunoaşte mai ales noi preoţii pentruca să putem fi acei preoţi pe cari îi doria el. Şirele de încheiere sunt un puternic advertisment la adresa stărilor noastre: «numai o căpetenie bisericească luminată prin

eruditiune poate să se avânte la înălţimea şi strălucirea tronului ei arhieresc, prefăcându-l într'un isvor nesăcat de foloase sufleteşti pentru turma păstorită, şi că în rândul al doilea numai un cler învăţat şi cult aşa cum îl doria Şaguna, este în stare să devină un factor viu şi folositor în viaţa noastră bisericească şi naţională». Preotul *P. M.*

UN CIRCULAR AL MITROPOLITULUI ŞAGUNA.

Din colecţia pastoralelor şi circularelor, care e sub tipar.

Nr. 497/1848.

Şaguna aduce la cunoştinţa credincioşilor săi suirea pe tron a Maiestăţii Sale Francisc Iosif I. şi îndrumă preoţimea să înalţe rugăciuni pentru noul uns al Domnului.

Preacinstiţilor Protopopi,
Cucernicilor Preoţi şi
Dreptcredincioasă turmă eparhială!

Preabunul părinte al tuturor popoarelor austriace, Augustul nostru împărat Ferdinand I. s'au lăsat de tronul şi de împărăţia Austriei din pricinile înalăturatului aici ·/. manifest arătate, şi în stăpânirea împărăţiei a urmat preastrălucitul său nepot, Archiducele *Francisc Iosif I.*, preaînalt carele prin altul aici alăturat manifest ·/. vesteşte tuturor popoarelor *suirea Sa pe tronul strămoşesc al împărăţiei austriace.*

Deci făcându-vă cunoscută vouă tuturora suirea cea legiuită pe tronul împărătesc a Maiestăţii Sale înălţatului nostru împărat Francisc Iosif I. sunt convins, că precum eu aşa şi toţi fraţii mei în Christos, preacinstiţii protopopi şi cucernicii preoţi, precum şi întreg iubitul meu neam românesc, — aducând înaintea altarului lui Dumnezeu ferbinte mulţămită pentru mai mult decât părinteasca grije a fostului, preabunului şi nici când uitatului împăratului nostru Ferdinand, dorindu-i totdeodată, ca să-L învrednicească Dumnezeu a petrece zilele vieţii sale până la adânci bătrâneţe în pace şi în îndestularea inimei Sale cei evlavioase — noi toţi, zic, întâmpinăm cu fiiască dragoste şi cu adevărată supunere pe noul uns al Domnului, pe preaînălţatul nostru împărat Francisc Iosif I., poftindu-i, ca să-L scutească pe El numele Dumnezeului lui Iacob, să-i trimită Lui ajutor dintru cel sfânt şi din Sion să-L spriginească pe El. Dee Lui Domnul după inima sa cea binesimţitoare şi tot sfatul Lui să-l împlinească şi să-i dee Lui sporirea lui Moise, vitejia lui David şi înţelepciunea lui Solomon spre împăciuirea ţărilor Sale.

Doamne al puterilor, fii cu înălţatul nostru Împărat Francisc Iosif!

Doamne al puterilor, fii şi cu noi, cari îţi cântăm: «Mântuieşte Doamne poporul tău şi binecuvântă moştenirea ta, biruinţă Împăratului nostru Francisc Iosif I asupra protivnicilor dăruieşte şi cu crucea ta păzeşte pe poporul tău».

In sfârşit sunt încredinţat, că întreaga preoţime îşi cunoaşte sfânta sa datorinţă de a pomenì deacum încolo la dumnezeiasca slujbă pe preaînălţatul noul nostru Împărat Francisc Iosif I, făcând prin cetirea şi explicarea manifestelor aici alăturate la întreg poporul nostru din destul cunoscută toată starea lucrului acestuia atât de momentuos. Ceeace spre a se ajunge cu mai bun sporiu, să se cetească şi să se tâlcuiască din amvoane manifestele acestea în trei Dumineci sau Sărbători una după alta, împreună cu cercularul acesta.

După care sunt cu binecuvântare arhipăstorească

Al tuturor

Sibiiu, în 4 Decemvrie, 1848.

de bine voitor

Andreiu Şaguna m. p.,

Episcop.